

652/
1968/2

ბიბლიოთეკა
საქართველოს
საგარეო ურთიერთობების
მინისტრის

საქართველო

საქართველო

1968 6

საზოგადოებრივი
მედიის ეროვნული
სისტემა

საზოგადოებრივი
მედიის ეროვნული
სისტემა

10.835

საზოგადოებრივი
მედიის ეროვნული
სისტემა

საზოგადოებრივი
მედიის ეროვნული
სისტემა

ლიტერატურულ-მსაჯულო და
საზოგადოებრივი-პოლიტიკური ქართული

საპარტეზლოს მფარვეთა კავშირის
აზარის განყოფილების ორგანო

ფრიდონ ხალვაში

ერთი პეზვი დროშა

ვინ იცის, დროშა, დაკეცილი,
რას ელოდება,
წითელი, როგორც ალიონი,
ივნისის თვეში,
აბრეშუმია, თუ დამუჭავს, სულ ერთი პეშვი,
მაგრამ თუ გაშლი,
ქარებს ცეცხლად წაეკიდება.
ჩემი დღეებიც დაკეცილა.
როგორც დროშები,
უფრო მაწვება ჯავრი ქვეყნის
და სახლკარისა.
რომელ ავდარში ნეტავ კიდევ გავითოშები?
ან სად გამათბობს ჩახუტება დროშის
ტარისა?

მწუხრით მწუხრამდე,
რიყრაყიდან გარიყრაყამდე
ნდობას,
მშვიდობას,
მშობას,
ტრფობას მინდა ვკაჟავდე.
ცაო ნათელო,
არ გვიმუნთლო, აღარ გაშავდე!
ვინ იცის, დროშა, დაკეცილი,
რას ელოდება,
წითელი, როგორც ალიონი,
ივნისის თვეში,
აბრეშუმია,
თუ დამუჭავ, სულ ერთი პეშვი.
მაგრამ თუ გაშლი,
ქარებს ცეცხლად წაეკიდება.

გემი „შოთა რუსთაველი“

როგორც იტყოდა მაიაკოვსკი,
ადამიანს და გემს გესალმები.
ბედნიერია ზღვა მსოფლიოსი,
რომ დაიხურა შენი ალმებიც.

კაცთა სიავის მარად მოძალე
ხარ ასე ღიდი, ასე მართალი.
გემი ძეგლია, ძეგლი მოძრავი,
ოკეანე კი — პიედესტალი.

ოკეანეა შენი პოემაც,
გემივით ცურავს შიგ საქართველო.
ვის შეუძლია მისი მორევა,
ვის შეუძლია იგი გათელოს.

მოგესალმები გემს — ადამიანს,
ახალ დიდებით რომ იდაფნები,
ოკეანეებს ყველას გაიარ
ქართული ლექსის ცისფერ აფრებით.

შენ დაგიფარავს შოთას სიმღერა,
მისმა სიცოცხლემ მოჰკლა სიკვდილი.
შენს წინ ზღვა არსად არ აიძვრევა,
ზღვა გაიშლება ნათელ წიგნივით.

ჩემი ხე

სოფლისკენ მუდამ მივიჩქაროდი,
ჩემი ბავშვობის ხე რომ მენახა.
მას, როგორც ჩემი სიყრმის დღეები
ხუჭუჭა ევერი ბევრჯერ შეახმა.

არც წიფელია, არც მუხა მძლავრი,
არც კვიპაროსი და არც ჩინარი.
ერთი უბრალო ხე ფესვგადგმული
გზასთან, ფლატეზე დგას უჩინარი.

თავს ყვავილებით როდი იწონებს,
მხოლოდ აპრილში ჩუმაღ მწვანდება.
თვალთ ზომავენ, მაგრამ ვერ სჭრიან,
მთა ისე თითქოს გავერანდება.

ყველა ოცნება ჩემი იცოდა,
რომ ვეყრდნობოდი შუბლს
მიგრილებდა,
ჩემს ფიქრებს მაღლა აიტაცებდა
და თითქოს სადღაც ცა იგრგვინებდა.

ხე ახლაც ლურჯი სევდით გასცქერის
კლდეებს, ჩანჩქერებს, ხევებს უძიროს
და ხელებაწვდილს მოხრილ თითებში
ბელურას თბილი ბუდე უჭირავს.

როცა ჯვარიდან ვუსცქერდით მცხეთას

როცა ჯვარიდან ვუსცქერდით მცხეთას
და მონასტერთან ქროდნენ მერცხლები,
შენ თქვი: მზის სხივი მაცვივა გულზე
და საქართველოს ცის ნაკვერცხლები.

როცა ჯვარიდან ვუმზერდით მცხეთას,
ცა წარსულივით იყო მოქუფრო.
გვესმოდა მიწის მღუღარე ფეთქვა
და ერთმანეთი გვიყვარდა უფრო.

* * *

გარდაიცვალა ტირიფის ჩრდილი,
მზეს დედამიწა გადაეფარა,
ფერი მორევის და ფერი ლილის
შეწუხებულმა მთებმა დაღვარა.

მამალი დაჟდა ქლიავის ტოტზე,
ნიაჲმა ბუხრის კვამლი დაღალა-
ამაღამ ნეტავ რა უნდა მოხდეს?
რა უნდა მოხდეს ნეტავ ამაღამ?!

* * *

თითო მარცვლობით ნაკრებ სიხარულს
მწუხარ სახეთა ხნულებში ვთესავ,
და ლურჯ ზეცაში შემოდგომაზე
მზე დამწიფდება საუკეთესო.

როგორც მერანი დაურახტავი
ქარი გამაფრენს შლეგი, ტიტველი,
სხივებს ძაფებად ხეზე გავაბამ
და წვიმის წვეთებს დავთვლი თითებიან.



უფსუ ღმრთაჲ-ფულარია

ძველი სახლი

ახლოვდებოდა ოქტომბრის დღეები.

ქალაქების, დაბების, სოფლების ქუჩებსა და მოედნებს სადღესასწაულო სამზადისი ეტყობოდათ.

უკანასკნელი ცოცხი უვლიდა ახალი სახლების ეზოებს. სახლები კი, თავისი მრავალი სართულებით, ამაყად გადმოჰყურებდნენ დიდი ეზოში დარჩენილ დაბალჭერიან პატარა ქვითიკრის ქოხს.

ახალ სახლში დაბინავებული დიასახლისები, ფრიად კმაყოფილნი თავიანთი ბინეებით, ახლა ამ ქოხის გარშემო საუბრობდნენ.

— არ იქნა, ვერ დაანგრიეს ეს ქოხი, ვერ გაწმინდეს ეზო!

— ბაღს გვპირდებიან და ბარემ დროზე გააკეთონ, გაიხარებენ ბავშვები, ეზოც მწვანე ხეებითა და ყვავილნარებით გაცოცხლდება.

— რა თქმა უნდა, კარგი იქნება, ყვავილნარი ჩვენც გვეამება, მაგრამ ყველაფერი ერთბაშად არ კეთდება;

— ამ ქოხში მცხოვრებთაც ნეტავ მალე მიუჩინონ ახალი ბინა. ეს სასიხარულო დღეები სიამით გაატარონ ბარემ.

— მართალი გითხრა, ასე მგონია, თითქოს ახალი ბინით გამოწვეულ სიხარულს რაღაც აკლია. — უპასუხა ახალგაზრდა მეზობელმა და დასძინა:

— რომ იცოდეთ, ამ პატარა ქოხში ზუთი სული ცხოვრობს, წარმოგიდგენიათ, რა ვიწროდ იქნებიან?! ანიკო საავეჯო ქარხანაში მუშაობს, ქმარი სამამულო ომში დაჰკარგა, მაგრამ ორი შვილი გამოზარდა. ქალიშვილი, მგონი, მესამე კურსზეა, ვაჟი ტექნიკუმში სწავლობს. მათი ბებია—ნანო, კიდევ მრეცხაობს, ხოლო ბაბუა სესე ღამის დარაჯად მუშაობს საავეჯო ფაბრიკაში. კაცმა, რომ სთქვას, სწორედ მაგათ უნდათ დახმარება!

— მაგათაც მისცემენ ბინას! — დაჯერებით მიუგო დარბაისელმა ქალმა ზემო აიენიდან.

ქალებს ჯერ კიდევ ლაპარაკი არ დაემთავრებინათ, რომ ეზოში „ვოლგა“ შემოცურდა და ქოხთან გაჩერდა. მანქანიდან მოხუცა ძესე, ანიკო და უცნობი გადმოვიდნენ.

ნანომ ქოხის კარი გააღო და გაფითრებული ქმარს აღელვებით შე-
უკითხა:

— გადავდივართ?

— გადავდივართ, გეთაყვა, აბა, დატრიალდი! შინ არავინ არის?

— არა, ჯერ არავინ მოსულა.

— ეს კაცი ვილა, შინ შემოიყვანე, კაცო!

— ჩვენი ადგილკომია, ორდერი შენ უნდა ჩაგაბაროს. ასე აქვს გადა-
წყვეტილი. შენი მეუღლე ყველაზე ღირსეულიაო და აბა, შენა და ესეცა
ადგილკომი! — ვითომც გაჯავრებით თქვა სესემ და გაემართა ადგილკო-
მის თავმჯდომარისაკენ, რომელიც თითქოს ახალ შენობებსა და სესეს
ქოხს ერთმანეთს ადარებდა, — შენ გენაცვალე, გიორგი, — გაესიტყვა იგი
სტუმარს — აბა ჩემი დედაკაციც და ბარემ მიეცი ორდერი, საქმესაც მო-
ვრჩეთ!

გიორგის გაელიმა, ბერიკაცს მკლავი გამოსდო და ნანოსაკენ წავიდ-
ნენ.

— მე მინდოდა უფრო საზეიმო ვითარებაში გადმომეცა, როცა ყვე-
ლანი შინ იქნებოდით, მაგრამ რაკი არ ხერხდება. ეგრე იყოს, — თქვა
ლიმილით. და პორტფელი გახსნა, რვეულის ფურცლისოდენა მოვარდის-
ფერო ქაღალდი ამოიღო და ნანოს გადასცა.

ნანოს ორდერი ორივე ხელით ფრთხილად ეჭირა, თითქოს გახევისა
ეშინოდა.

— ეგეთი ფარატინა ქაღალდი და ამოდენა ბინა?

— ჰოო დედი, ჰო! — უპასუხა გიორგიმ. მერე ჯიბიდან გასაღების
შეკვრა ამოიღო, რამდენიმე აარჩია და სესეს გადასცა.

— წავიდეთ, შევალთ ბედნიერების კარი! — თქვა და ახალი სახლის
ერთ-ერთ სადარბაზოს მიაშურა. როცა მეორე სართულზე ავიდნენ, სესემ
აღელვებისაგან გასაღები ძლივს მოარგო.

შიგ შესულები ჯერ არც კი იყვნენ, რომ მოპირდაპირე ბინის კარი
გაიღო და ახალგაზრდა დისახლისმა ხილით სავეს სინი და ბოთლით
ღვინო გამოიტანა. რამდენიმე მეზობელიც გამოვიდა, ახალი სახლის ფუ-
ძე და ჭერი დალოცეს. ცოტა ხანს ისაუბრეს, შემდეგ გიორგი აჩქარდა, მას,
გარდა სესესი, ყველა გაჰყვა.

იგი შუა ოთახში დაფიქრებული იდგა.

„ეპეი, რა იქნებოდა. შვილო, შენც აქ მენახე, შენს ცოლშვილში“.
— გაიფიქრა მან. ნაღველს ველარ გაუძლო, გარეთ გამოვიდა, კარი
ჩაკეტა და თავის ქოხს მიაშურა.

ღია კარიდან ნანო დაინახა, შუა ოთახში იდგა და დაღარულ ლოყე-
ბზე ცრემლები სცვივოდა.

„იყოს, — დეე გული მოიოხოს“ — გაიფიქრა და აღარ შევიდა.

ახლად შეამჩნია ანო, რომელიც ახალგაზრდა ხეს მიჰყრდნობოდა და ფეხსაცმლის წვერით მიწას ჩიჩქნიდა.

— რა მოგდის, შვილო? — შეეკითხა სესე, — გეცოდება განა შენი პატარა ქოხი, ხმა გამე, შვილო!

ანიკოს დამნაშავესავით გაელიმა.

— მართლაც და, მეცოდება, თანაც იმდენი ტკბილი დღე და სიმწარეც მახსოვს, რომ გული მეთანადრება. ერთი დრო იყო, აქ მოსვლა მეზარებოდა, არც მოვდიოდი ჩემი ვასოს დაკარგვის შემდეგ. მამამაც მითხრა, მამაც, შინ წამოდი, ჩვენ დაგეხმარებითო, მაგრამ ვერც თქვენ შეგელოეთ და ვერც ამ ნაოფლარ ქოხსა.

— ეეჰ, ეგრეა, შვილო, რას იზამ. მწუხარება და სიხარული განუყრელი ძმებია. ახლა იმ დედაკაცს მიხედე, თორემ ცრემლებად იღვრება, მე კი მივიხედ-მოვიხედავ, ახლა სარდაფში ჩავალ, ხომ არაფერია მისალაგებელი — ფუსფუსით თქვა სესემ და ახალი ბინის სარდაფისაკენ გაეშურა.

ანიკო შინ ფეხაკრეფით შევიდა და დედამთილს მოეხვია... ნანო შეკრთა. რძალი სიყვარულით შეათვალიერა, შემდეგ კი ხვეწნით უთხრა: — შვილო, ვასოს მზეს გაფიცებ, ცოტა ხანს მარტო დამტოვე!

ანიკო უსიტყვოდ გაეცალა და ტირილით მამამთილისაკენ გაემართა.

— რა ეშმაკი გატირებთ, ჰა? სატირალი რა გაქვთ?! — გაკვირვებით სთქვა სესემ, როცა რძალი თვალცრემლიანი სარდაფში ჩავიდა.

სესემ ხელი ნერვიულად ჩაიქნია და დაუყვავა: — მოდი შვილო, აქ ბევრი რამე გვექნება ალბათ გადმოსატანი, ფაბრიკის ნაჩუქარ ავეჯს ახლავე მოვიტანთ. ჩემს პატარა ვანოს ენაცვალოს პაპაი, ტელევიზორს მოიტანს, ამხანაგთანა ჰქონია შენახული. ასე რომ, კარგად მოვეწყობით, სამ ოთახში გემრიელად მოვიკალათებთ.

ამ დროს კი ნანო თავის პატარა ქოხში ნელი ნაბიჯით დადიოდა, ცრემლები კვლავ სდიოდა დაღარულ ლოყებზე და თავისთვის ჩურჩულებდა: — ვაი, შვილო, ვასო, შენ უნდა ტრიალებდე ახალ ბინაში, ქოხში დაიბადე, ქოხში გაიზარდე, ჩვენ კი ახალ ბინაში მივდივართ. მამატიე, რომ შენი მოხუცი მშობლები კვლავ ახალ ბინას შეხარიან. შენს შვილებზე ვზრუნავთ. ისინი კარგები დადგნენ, კარგები. ბიჭო! შენ ხომ აქ ქოხში დაიბადე. ბიჭო! აქ აიღვა ფეხი, აქ დაიწყო ჟღერტული, აქ... აქ... შემდეგ, შემდეგ კი საშუალო დაამთავრე, ქარხანაში მუშაობდი, ცოლი შეირთე, გოგო შეგეძინა. ჩემი რძალი მეორე შვილზედ ფეხმძიმე იყო. გახარებული ვიყავით, სიღარიბეს ვერ ვგრძნობდით, ლუკმა პური ყოველთვის გვქონდა, და ამ დროს... ქალს ფიქრი გაუწყდა, ჰო, ძლივს გადააბა აზრი ერთმანეთს — დაიწყო უბედურება, დაიწყო სამამულო ომი. წასვლისას რამდენჯერ გადაგწერე პირჯვარი, რამდენი გლოცე, ვთხოვდი ღმერთს კარგად დაბრუნებული დედას, არ დამიბრუნდი, ჩემო ვასო. დედის გული აატირა ომმა. შვილო, თვალწინ მიდგახარ, რარივ გშვენიოდა სამხედ-

რო ტანისამოსი, გვეთხოვებოდი, ცოლ-შვილს გვაბარებდი. არ იყავ ჯაბანი, უცრემლოდ გადი ოჯახიდან, ვაჟკაცურად დაილუპე კიდეც; აი, ბიჭო, შენი უკანასკნელი წერილი. — სთქვა და კაბის გულისპირზე შიგნიდან მიკერებულ ჯიბიდან სათუთად დაკეცილი, სუფთა ნაჭერში გახვეული შვილის წერილი და სურათი ამოიღო... კოცნა დაუწყო....

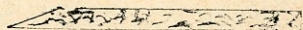
გარედან სესეს ხმა მოესმა: — სადა ხარ, ნანო!

— აქა ეარ, დამაცადე. — კედელთან მივიდა, სადაც ოდესღაც ვასოს აკვანი ედგა, დაკოცნა და საჩქაროდ ოთახი დატოვა.

მეორე დილით პატარა, დაბალ ქვიტყირის სახლს მუშები შემოესივნენ. ერთგულად ნაშენი გამოდგა ძველი სახლი. მუშამ წუთით წერაქვი შეაჩერა, ოფლი მოიწმინდა და ამხანაგს გადასძახა:

— ბიჭო, არ შეგვიცლა ხელში ამ ბებრუხუნა კედლების ნგრევამ?!

სესეანთი ყველა სამსახურში იყო. ხოლო თვალცრემლიანი ნანო ახალი ბინის ფანჯრიდან გაფითრებული გასცქეროდა ძველი ბუდის მოშლას.



ანდრო თაყაიძე

განახლდა გული

განახლდა გული და შენსკენ ვალტვი,
გახსენი ბალის ყველა კარები,
სევდის მომგვრელი გაფანტე ეჭვი,
სულს მიეც შეება გამოდარების...

რაც დაკარგულა, ის აღარ მოვა,
რაც დარჩა, ისიც არის საკმარი.,
და ყვავილების ჩავთვალოთ თოვად,
თუ თმებში ადრე გაჩნდა ზამთარი.

* * *

მე შენს ნატვრაში ვათენ-ვაღამებ,
ცხრა მთა თუ ცხრა ზღვა
გვაშორიშორებს,
ხანდახან ჩუმად ცრემლიც დავდვარე,
მაგრამ ნუგეში ვერსად ვიშოვე.

სიზმარში მაინც მეჩვენე ერთხელ,
შენი ხატება დამალოცვინე,
მერე თვალების ცრემლით დამსეტყვე,
გინდ შემომწყერი, გინდ შემომცინე.

ოღონდ შორიდან გამომეცხადე,
გულს მაგრძნობინე იების ფენა;
სიცოცხლეს გავცვლი ერთ შავ
მერცხალზე,
რომ შენს სახლის წინ შემეძლოს
ფრენა.

პარლამენტარები

ქვემო

მედი

საამქროს უფროსთან ახალგაზრდა ინჟინერი შევიდა. უფროსი ნა-
ზახს ჩაჰკირკიტებდა. მან წარბის ქვემოდან ახედა შემოსულს და თვალით
ანიშნა, დაჯექიო. შემდეგ ნახაზი სწრაფად დაგრაგნა და ღიმილით მიუ-
ბრუნდა.

— გისმენთ, ყმაწვილო!

— პატივცემულო არჩილ, — შეწუხებული ხმით დაიწყო ინჟინერმა,
მერე ჯიბიდან ნაკეცი ქაღალდი ამოიღო და გაუწოდა.

უფროსმა ბარათი ყურადღებით ჩაიკითხა.

— სულ ეგაა? შემაშინე, კაცო!

— დედას მოვნატრებივარ, — დარცხვენით თქვა ახალგაზრდამ.

— მერე?

— უნდა გამიშვათ!

საამქროს უფროსმა ჩვეული კეთილი ღიმილით გახედა, ბოლოს კი
რატომღაც წარბი შეჰკრა, მოიღრუბლა... ფანჯარასთან მივიდა, სივრცეს
მიახერდა და ხმადაბლა თქვა:

— ნუ აწყენინებ დედას, ახლავე ვაემგზავრე!

როცა საამქროს უფროსი მაგიდას დაუბრუნდა და ახალგაზრდა შეათ-
ვალიერა, ნაღვლიანად უთხრა:

— იცი, გურამ ჩემო, დედებს სათუთი გული აქვთ, გაუფრთხილდი...
ჩემი დედის შესახებ მინდა გიამბო ცოტა რამ. — საამქროს უფროსმა პა-
პიროსს მოუკიდა და ნელა დაიწყო:

— მამა სამამულო ომში დამედუბა... დედა შრომაში დღე და ღამეს

ასწორებდა და ისე მზრდიდა. როგორც ხედავ, ცუდად არ გავუზრდინეთ უმაღლესიც კი დამამთავრებინა და „კაცებშიც გამოიყვანა“, თოვლით თვითონ იცის ხოლმე თქმა.

მამის ომში წასვლისას ხუთი წლისა ვყოფილვარ. მე კი მისი არც მშობლიური ალერსი მახსოვს და წარმოიდგინეთ, სახეც კი ვერ აღმიდგენია. ხუთი წლის ბავშვს ცოტა რამე მაინც უნდა დამახსოვრებოდა მამასთან ერთად ყოფნის დროიდან.

მშვენიერად მახსოვს პატარა ამბავი, რომელიც ოთხი წლის ბავშვმა დავიმახსოვრე. შემოდგომა იდგა. იმ დღეს კოკისპირული წვიმა მოვიდა. დედის მოუცლევლობით დრო ვიხვლეთე და მთელი დღე გუბეებში ვიტანტალე. დავსველდი, ავად გავხდი, მთელი ღამე ვბოდავდი... დედის ღიღმა ზრუნვამ მალე გამომაყეთა.

ერთ დღეს, როცა თვალი გავახილე, მაგიდაზე სხვადასხვა ზომისა და ფერის ვაშლები დავინახე. დედას დავუძახე.

— ახლავ! — მომესმა დაბლიდან მისი ხმა, შემდეგ კიბეებზე დედის ფოსტლების ტყაპუნიც გაისმა.

— გაიღვიძე, ჩიკო?!

— დედი, ვაშლი მინდა!

— რომელი, პანტა თუ...

მე პანტა არ მინდოდა, დანარჩენები ჩემებურად მოვნათლე და დედას მივუგე, არაპანტა მინდა-მეთქი. არაპანტას გაგონებაზე დედას სიცილი წასკდა, ყველა ვაშლი ლოგინზე დამიყარა და გულში ჩამიკრა. შემდეგ ეს ამბავი ნაცნობ-მეგობრებს უამბო. ასე შემერქვა მეტსახელად „არაპანტა“. ჩემი ტოლ-ამხანაგები, როცა სოფელში ჩავალ, ახლაც არაპანტას მეძახიან ხოლმე.

ეს ყოველივე როგორ ნათლად მახსოვს, ხედავ გურამ? მამისას კი, ვერაფერს ვიგონებ, საოცარია. ხომ? ოთხი წლისამ თუ რაღაც იწილობიწილო დავიმახსოვრე, ხუთი წლისას უფრო მეტი უნდა მხსომებოდა. ეს გულისტკივილი ამოუცნობი დარჩებოდა, რომ ერთხელ თვით დედაჩემს ეს უხილავი ბურუსი არ გაეფანტა.

მამინ (ეს ინსტიტუტში სწავლის დროს) სახელმწიფო გამოცდებისათვის ვემზადებოდი, რომ დეპეშა ვაფრინე დედასთან—მალე გამოცდები მეწყება და ცოტა ფული მომაშველემ-მეთქი. ფულის ნაცვლად დედა თბილისში სასწრაფოდ ჩამოვიდა. ძალიან გამეხარდა, უფრო კი გამიკვირდა, როგორ მოახერხა იმოდენა ოჯახის დატოვება მარტოხელა ქალმა-მეთქი. ამის შესახებ კი დედაჩემმა ცოტა თავიც წამოიქო: — რასაც დასთეს, იმას მოიმიკი, შვილო, თუ ვარგისარ, ვარგებულებს რა გამოგილევსო.

დედა გამოცდების დამთავრებამდე ჩემთან დარჩა. ბევრი კარგი ამ-

ხანაგი მყავდა, მაგრამ დედაჩემის ჩამოსვლამ მათთან უფრო დამახლოვება და დამამეგობრა. იგი ყურადღებას სხვა ბიჭებსაც არ აკლებდა. უფრო მეტი გოგონებს შეაყვარა თავი. ისინი რძეობაზე ერთმანეთს ეცილებოდნენ. ოხუნჯობაში დედაც შეჰყვებოდა ხოლმე. ყველამ უცებ შეიყვარა ჩემი კარგი დედა. მე თავი მომწონდა მისით.

დედა მე უფრო მიყვარდა, ვიდრე იმათ, ვისაც მამა ჰყავდათ, რადგან მეცოდებოდა. მიყვარდა იმიტომ, რომ მამის სახელს ხშირად მიხსენებდა. მამისადმი ხსოვნასა და პატივისცემას ყოველ წუთში მინერგავდა. მამის ოქროს ძეგლი ხარო, მიჩიჩინებდა. ისე იცხოვრე, რომ მამის აუგად ჩსენება არ დაიმსახურო, უბადლო ვაჟაკი იყო და მისმა კვიცმაც გვარზე უნდა იხტუნო.

დედის ყოველი სიტყვის მჯეროდა, ვცდილობდი ჩემი კარგი ბიჭობით გაეფრთხილებოდი მამის სახელს.

ერთ საღამოს, რაც ბოლო გამოცდას მოეწრით, ბიჭებმა ლხინის გადახდა მოვიწადინეთ. რესტორანში ერთ მყუდრო ადგილს მივუჯექით და პირველად მშვიდობის ფუძე ვადღეგრძელებთ... მერე სამშობლოს მზე დავლოცეთ. მშობლები ვადიდეთ. ერთმანეთი ვაქეთ და ბოლოს ღვინოც თავისი ქნა. აღარ მახსოვს შინ როგორ მომიყვანეს და რა ჩავივინე.

დილით, როცა გავიღვიძე, თავი მტკიოდა. შემკრთალი დედა ჩუმად მომიახლოვდა და ლოგინზე ჩამოჯდა. მისი მკაცრი სახე არ მემამა. დედამ ცივი ხელი შუბლზე დამადო.

— წახდი, ბიჭო?!

არაფერი მიპასუხნია.

— წახდი-მეთქი!? — ხმას აუწია.

— რა მოგივიდა, დედა!

— წახდი, ხომ?! — ხმა გაეზარა დედას.

— რა მოხდა, მე აწი კაცი ვარ!

— რა კაცობაა ეს! — ტირილით მითხრა დედამ და ტუჩები აუცახტახტა.

მე ვდუმდი... მინდოდა აღმედგინა წინალამე მაგრამ ვერ ვახერხებდი. დედამ თვალებში ჩამხედა და მკაცრად მითხრა:

— მამა გახსოვს, ბიჭო?!

— არა! — გაოცებით მივუგე — რად დასჭირდა ახლა მისი გახსენება-მეთქი,

— მერე და რატომ, თუ იცი!

— არც ეს ვიცი!

— მინდოდა მეთქვა მისი დიდი ნაკლი, მაგრამ...

ტანში ქრუანტელმა დამიარა, ელდამ დამკრა... დედა მიხვდა ჩემს შეცბუნებას.

— ისეთი არაფერი ჰქონია, — შეეცადა დავემშვიდებინე.

— ნულარ დამიძალავ! — დავაძალე დედას.

— ყოველდღე თვრებოდა ლოთი იყო...

— მერე!?

— საშინლად ილანძლებოდა, ყველაფერს ამტვრევდა...

— მერე!?

— შენ გეშინოდა და ემალებოდი, მეც გარიდებდი.

— ის რას შვრებოდა მერე? ბოდიშს იხდიდა, ხომ?

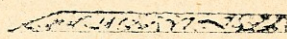
— ბოდიში რას შველიდა, შვილო, აღარაფერი ახსოვდა და არც იჯერებდა. შენ მას არ ეკარებოდი და ყოველთვის გაუბრბოდი.

— ჩემი ნახვა არ უნდოდა?

— შენ წუხელ ვისმეს ნახვა გინდოდა? — მწარედ გამიღიმა დედამ და მზერა ამარიდა.

საშინლად შემრცხვა და შემეცოდა ჩემი საბრალო დედა, თურმე რამდენხანს ინახავდა გულის ხვაშიადს და გამანდო მხოლოდ მაშინ. როცა აუცილებელ საჭიროდ მიიჩნია, როცა ჩემმა საქციელმა შეაშინა და საგონებელში ჩააგდო.

დედებს სათუთი გული აქვთ, გური. გაფრთხილება უნდა!



მელაე კახიძე

ვაჟის საგალობელი

ზოგს უცხოდ წასულს ისევ და ისევ
მოენატრება თეთრი არყის ხე,
და ლამაზ ცირცელს — გაფრენილს ცისკენ
ახლობელივით მოინაკლისებს.

ჩვენ კი ოდითვე იმერ-ამიერ
ქართულმა ვაჟმა გვისაბრალოსა.
ის იყო ჩვენი მრავალყამიერ
მოშავებდებულ დღის და ხვალისა.

როგორც დროჟამის ნესტის კედელი
მზით და სიმწვანით ხარბად ივსები,
ძვალმაგარი და შეუდრეკელი,
დგახარ ჩუმი და დარბაისელი.

შენი შემყურე ცხადლივ ვთენდები.
შენი ფესვების იმედს ვიგულვებ,
საესე მზითა და თაფლის მტევნებით
ვიგალობებ და ვიმედიდურებ.

არ ვითხოვია მოსეულ მტრისთვის
პატიება და შეღავათები,
მეომარივით ბრძოლით და წინსვლით
გამოგივლია ეს აღმართები!

ჩვენში არც ერთი ქართველი კაცი,
შენთვის სიცოცხლეს არ დაინანებს
ლაზის ხმალივით ბრძოლაში გაცვდი,
მხარში ედექი ადამიანებს.

შენ შეგიტყვია სიცოცხლის მადლი,
ქართლის ომები — ნანახი ცხადლივ,
ახლაც სიზმრებში გაფეთიანებს!..

დაე, ზოგზოგი შეტრფოდეს ცირცელს,
ზოგს მოენატროს თეთრი არყის ხე,
მე ვაზის ლერწმებს აპყრობილს ცისკენ
სახლივადივით მოვინაკლისებ.



10.833



ლალ სიღიშნული

იბრაჰიმი!..

იბრაჰიმი!..

ზამთრის ამ დილით, როცა სიცივის გარდა არაფერს
არ გაგრძნობინებს ეს ვრცელი წყალი,
რომელსაც ჰქვია, უბრალოდ ზღვა, მე ვდიქრობ შენზე—
კაცზე და ზღვაზე.

* * *

ახლა წვიმს მხოლოდ მომაბეზრებლად
და ნავსადგურში თევზის სუნია...
ხოლო სულ აქვე, დაბალფიცრულში
შეყუდრებული მეთევზეები
ბათუმში განთქმულ შავ ყავას ხვრებენ.
წვიმა ცელივით ბრწყინავს სარკმელში,
მოთმინებიდან გამოჰყავს ღამე.

* * *

იბრაჰიმი, მე მაგონდება ზღვა სხვანაირი!

* * *

ზღვა — მოწყალების ღვთიური თვალი,
მზით დალექილი;
ზოგჯერ ამღვრეული შიშით...
...გაწბილებული — სულის ახსნამდე,
...აღზევებული მიწის სიმშვიდე;
სიშიშვლე სულში ჩამჯდარი ზღვის
და შიგ შესული ადამიანი,
შესული თითქოს და თითქოს არცა...

* * *

ზღვაში ცხოვრობდნენ და ჭამდნენ მარილს,
ბოლოს მიწაში წვებოდნენ მაინც...

იბრაჰიმ...

მე ვფიქრობ შენზე —

კაცზე და ზღვაზე.

* * *

არ ახსოვდეს კაცს დაბადება თვისა --

ზღვასავით მუნჯი...

და უსურათოდ დარჩენილ გვარში —

ამაგი ღმერთის!

მტლად დადებული მარილის ფენა

უხორცო კანზე.

რომელიც თითქმის არაფერს ამბობს

სიდიადეზე.

* * *

ზღვა სად იწყება,

ზღვა სად თავდება,

სად არის ბოლო

და საფუძველი!

ან სად იწყება,

ან სად თავდება

უერთმანეთოდ კაცი და ზღვა...

* * *

იბრაჰიმ — ჩემი ბავშვობის ხილვა...

ჩემი ბავშვობის შენ ხარ სიბერე.

შენ აიკემსე სულში ძარღვებად

ჩვენი წუხილი, ჩვენი ლოდინი

და იღუპალი სასოწარკვეთა.

* * *

როცა იწვოდა თევზი ტაფაზე

და ერთ ტაფაში ვიწვოდით ყველა —

რალაც იხევდა უკან ჭიქურად,

რომელსაც უფრო ყველაზე ძლიერ

გრძნობდნენ დაღლილი შენი თვალები,

ომს, ზღვასა და შეზღუდულობას...

რომელშიც იწვა ქვეყნის ღუმილი...

* * *

იქნებ ჩემსავით არ გიყვარს თევზი;

დიდი ჯაფის და სიცოცხლის ფასად

წინ მიუძღვები უდროშო ოჯახს
და ცხოვრობ ზღვაში კაცის ცხოვრებით,
უმისამართო ქოხების ზღვაში,
და შენ მოგვივს გამლამბებულა
ცივი ქარების გაბმული ექო...

...ეჰე, იბრაჰიმ,

იბრაჰიმ, ეჰე!

და ისახება გალიბრულ სივრცით

მზე დიდებულს,

მზე ძარღვისფერი...



მზე ებჯინება კაცის ხერხემაღს,

მზე — ნაოჭებში გაშეშებული,

გახევებული ჭაღარა თმებში,

ქვამარილივით გაქვავებული...

სახეზე თითქოს კანი ქერცლია,

გაქერქებული მარილის გამო.

სად არის ფუძე და საფუძველი...

შენ სად იწყები,

ზღვა სად იწყება!...

იბრაჰიმ, უფრო სხვაზედაც ვფიქრობ:

არ მოხდეს ზღვაში შენი აღრევა,

რადგან უშენოდ ზღვის წარმოდგენა

გამიძნელებდა...

და ვერიდები შენს პირქუშ ღიმილს —

სათნოებით და სიკეთით სავსეს

და ვინუგეშებ თავს, რომ ზღვასავით

მყავხარ უენო და მთქმელი დიდის,

რომ შენ მოგძახის წინაპრის სახე

და მეორდები შვილთაშვილებში,

როგორც საკუთარ სისხლში და სულში.

იბრაჰიმ!..

ზამთრის ამ დილით, როცა სიცივის გარდა არაფერს

არ გაგახსენებს ეს ვრცელი წყალი,

რომელსაც ჰქვია, უბრალოდ, ზღვა, მე ვფიქრობ შენზე—

კაცზე და ზღვაზე.



ნაქოზ მელია

ვერაჰინ წაშლის...

ჩვენ ხშირად ვხედავთ:
სკვერის პირას სხედან მოხუცნი, —
დაღონებულნი,
ისე როგორც ჭირისუფლები.
ეჰ, მეგობრებო!
სევდა მაინც რჩება უცვლელი,
მხოლოდ მათ ძალუძთ
გვესაუბრონ მთელი უფლებით.
დრომ განვლო, მაგრამ
არ შორდება გულს იარები,
თვალს — ცრემლი,
ლიმილს — სიმკრთალე და
სიტყვას — წუხილი.
მათ სულში ჰჭრიან
სუსხიანი ომის ქარები,
თითქოს კვლავ ესმით
სამამულო ომის ქუხილი.
ხშირად წარსული
ავიწყდება კაცს დროთა სვლაში
და სიხარული
ფარავს შემდეგ გარდასულ წყენას,—
მაგრამ ამ წარსულს,
მეგობრებო —
მოხუცებს ხმაში რომ ჩარჩენიათ
ტირილი ბავშვის,
ვერაჰინ წაშლის!..

რარიგ ციმციმით ბრწყინავდა ღნებრი
 წყალში იღუმლად ეძინა მთვარეს,
 იმგვარი შუქი, იმგვარი ფერი,
 ო, არასოდეს უხილავს თვალებს.
 იცისფრებოდა მიდამო ვრცელი,
 ნარნარი სიო ოღნავად ჰქროდა
 და ყვავილების ნაზი ფურცლები
 მდინარის პირზე ფრთით მიმოჰქონდა.
 ვიგრძენ, იმგვარად ათრთოლდა გული,
 თოვორც არასდროს არ უთრთოლია.
 წყალსაც ჩვევია წვა და ჩურჩული,
 როცა შეკერდს გაჰკრავს თეთრი ბოლია.
 ეგრე აღმანთე ცისფერი ალით,
 ცეცხლი მესროლე გულში ფარული,
 ვიცი, შენს თვალებს მიუძღვით ბრალად, —
 სულის ტკივილი და სინანული...
 ის დარდი გამყვა ბრძოლის ქარცეცხლში
 ო, სულ სხვა არი ტრფობა მდაგველი,
 შენ დაგეძებდი კრძალვით სანგრებშიც,
 შენი თვალების შუქის მლანდველი.

ნევის გამზირს ათოვს

მშვიდად...

ნევის გამზირს ათოვს მშვიდად,
 სანათურსაც მშვიდად ათოვს,
 ჩუმად ვუცქერ ფიფქის ცვენას, —
 ნუ დამტოვებ მარტოდ მარტო...
 ოჰ, ეს ფიქრი რარიგ ნებით
 ჩემს ფიქრებსაც ალამაზებს
 და აღმიძრავს მოგონებით,
 შენს ღიმილს და შენს ტკბილ ალერსს...
 შენს თვალებში ჩაძირული
 ჩრდილოეთის ცის მშვენება
 გადაეხა გულის სურვილს,
 სიყვარულის სტრიქონებად.

დღეები ჰგავს ფოთოლთ ცვენას
და უღმობლად ხვეტავს ქარი,
ჩვენს გარეშე მოწყენილა
ჩვენი ძველი ხეივანი.



აკაკი ჩხიკიძე

ქალაქი, ზღვა და ლურჯი თვალები

ვიდრე არა ვარ მორჩილი სხვათა,
ვიდრე სიბერე სულში არ ბოლავს, —
მამყოფეთ ზღვასთან, მამყოფეთ
ზღვასთან

და მაზიარეთ ჭაბუკურ თრთოლვას:
მინდა ზღვას მთელი სხეულით ვენდო
და აფროდიტას მერქვას კუნძული,
თუნდ ჩემი ძვლების ფოსტორი ენთოს
გზააბნეული გემის შუქურად.
ენთოს, იწვოდეს დიდი ტკივილით,
როგორც ეს ლექსი, უსათაურო
და ზღვის ქალღმერთის მწველი
ღიმილით,

გადამიქროლებს სუნთქვა მამულის.
მზეც დამადგება ოქროსფერ ჯილად,
სილაში ნაცნობ ნაფეხურს წაშლის...
იღარდებს ჩემზეც უთუოდ ვიღაც
და მერე დარდებს გადაყრის ზღვაში.

* * *

სულში იწვიან სველი ქარები
და ოცნებებით ზეცას ვეხები,
და ამოდიან ზღვიდან ქალები
მარილიანი შიშველ ფეხებით.

თითქოს ითხოვენ სველი ქალები
წყლიან სიყვარულს და მოფერებას,
ზღვით დაღლილები და ნაწვალები
მავსებენ რაღაც ნაზი ფერებით.
შორს, შორს ბოლავენ დიდი გემები,
ნიჟარებში კი წვანან ქარები,
და იძირება სულში საოცრად
ქალაქი, ზღვა და ლურჯი თვალები.



საქართველო
ქ. თბილისი

ალექსანდრა ჩხაიძე

საქართველო

საქართველო

ხომ გინახავთ ზღვა მშვიდი, ლამაზი, გარინდული? და თუ ამ დროს ღრუბელი მზეს არ ფარავს, იგი ცისარტყელას ყველა ფერით ლივლივებს როცა თეთრაფრიანი ნავი მის სარკისებრ უნაოჭო ზედაპირზე გაისრიალებს, სულ მცირე ხნით იტოვებს უკან აქოჩრილ ზოლს, შემდეგ კი ზღვა კვლავ მშვიდია, უწყინარი, ხელუხლებელი. ზღვის ზედაპირზე არ რჩება ნაკვალევი.

სამაგიეროდ მისი ფსკერი ინახავს უამრავ საიდუმლოებას... როცა ზღვა ბობოქრობს, გაფოფრილი, ტალღების ქუხილით ნაპირს უტეცს, მაშინ იგი თითქოს მის სიღრმეში დამარხულ იდუმალ ამბებს გვიყვება.

ერთი ზღვისპირელი კაპიტნის ამბავი ასე იწყება:

ისინი თორმეტნი იყვნენ — რვა ვაჟი და ოთხი ქალიშვილი... თორმეტი შტურმანი დღეს გამოსამშვიდობებლად მავიდა ტექნიკუმში. მათი გზები იყრებოდა, ახალგაზრდა გემთმძღოლებს ელოდათ ნავსადგურები, ხომალდები, ზღვები და ოკეანეები.

იყოფოდა ოთხი ქალიშვილის გზაც: იულია ფაილოძე და ნინო კალანდაძე შორეულ აღმოსავლეთში უნდა გამგზავრებულყვნენ. შუშანა თუმანიშვილი და ვაიდე გვარიშვილი — კასპიაზე.

პატარა ვაიდემ მოირბინა და იულიასა და ნინოს აღელვებით უთხრა:

— ახლა უფროსის კაბინეტში ვიყავი. იქ სტუმრად იყო კაპიტანი გოგინოვი, რომელიც ვლადივოსტოკში მუშაობს. იკითხა, ჩვენთან ვის აგზავნიოთ. რა ბედნიერები იქნებით, გოგოებო, მასთან თუ მოხვდით! აგერ ისიც მოდის!

დერეფანში ქართველი მეზღაურის მოაბიჯებდა. შავგვრემან კაპიტნის კიტელი და ოქროსღუზიანი მაღალი ქუდი უხდებოდა.

გოგონებმა პატივისცემის ნიშნად გზა დაუთმეს და კედელს მიეკრნენ, გოგინოვი კი მათთან შეჩერდა.

— გამარჯობათ, ახალგაზრდებო! მოგილოცავთ შტურმანობას. კალინდაძე და ფარლოძე რომელია?

— ჩვენ ვართ, — ნინო და იულია კრძალებით წარუდგნენ.

გოგინოვმა ისინი ყურადღებით შეათვალიერა. გოგონები შეკრთნენ. აქამდე მხოლოდ კურსანტები იყვნენ, დღეიდან კი გემის მეთაურები უნდა გამხდარიყვნენ. როგორ შეხვდება ეს ცნობილი კაპიტანი ოცი წლის ქალიშვილების შტურმანობას?!

გოგინოვმა კი უბრალოდ იკითხა:

— როდის აპირებთ ვლადივოსტოკში გამგზავრებას?

— სამ დღეში.

— სანაოსნოს უფროსთან წერილს გავატანთ. შეიძლება რომელიმე თქვენგანი ჩვენს „დონბასზეც“ გაგზავნონ. შევბულება შიმთავრდება. ამასობაში იქნებ მეც ჩამოვისწროთ.

იულიამ და ნინომ ფარული ღიმილით ერთმანეთს გადახედეს. უკეთესს რას ინატრებდნენ!

მეორე დღეს ისინი კვლავ შეხვდნენ კაპიტან გოგინოვს. მან ქალიშვილებს წერილი გადასცა და მშვიდობიანი მგზავრობა უსურვა.

ტექნიკუმში ბავლე გოგინოვს ყველა იცნობდა. იულიამ და ნინომაც უკვე იცოდნენ, რომ იგი წარმოშობით გორიდან იყო, მაგრამ ზღვას ადრე ეზიარა. სწორედ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველ წელს დაამთავრა ფოთის საზღვაო ტექნიკუმი. შემდეგ მთელი ოჯახი ბათუმში გადმოსახლდა. აქ გოგინოვი ბუქსირს „ერასნი ბატუმს“ მეთაურობდა. აღორძინებული საზღვაო ფლოტი განათლებულ მეთაურებს ითხოვდა; როცა გოგინოვმა ლენინგრადის უმაღლესი საზღვაოსნო სასწავლებელი დაამთავრა, ჯერ უფროსის თანამემწედ მუშაობდა თბომაველ „ემბაზე“, ხოლო შემდეგ „დონბასის“ კაპიტანად დანიშნეს.

სწორედ ამ ტანკერზე იწვევდა იგი იულიას და ნინოს, რომლებიც 1940 წლის დამლევს ვლადივოსტოკისაკენ მიმავალ მატარებელში ისხდნენ და დიდ იმედს ამყარებდნენ იმ ბარათზე, რომელიც გოგინოვმა შორეული აღმოსავლეთის სანაოსნოს უფროსთან გაატანა.

ამის შესახებ ფაილოძე იგონებს:

— მოსკოვიდან ვლადივოსტოკამდე ორი კვირა ვიმგზავრეთ. სანაოსნოში სამმართველოს უფროსმა მირონოვმა ძალიან კარგად მიგვიღო: — ჩვენ კაპიტანი ქალი მხოლოდ ერთი გვყავს, — შჩეტინინა; გისურვებთ თქვენც ისეთი სახელოვანი მეზღვაურები დამდგარიყოთ. დანიშნაზე რომ მიდგა საქმე, გოგინოვის წერილი გადავეცით. ყურადღებით წაიკითხა და

ტანკერ „დონბასზე“ და გემ „არქტიკაზე“ კაპიტნის მეოთხე თანამგზავი
ობა შემოგვთავაზა. არჩევანი ჩვენ მოგვანდო. რა თქმა უნდა, ტანკერისაა
ბდა. „არქტიკა“ მხოლოდ შორეული აღმოსავლეთის აუზში დაცურავდა,
კამჩატკასა და სახალინზე, „დონბასი“ კი შავი ზღვის სანაოსნოს ეკუთვ-
ნოდა და წელიწადში ერთი-ორჯერ ბათუმში ჩამოდო-
და. რაც მთავარია, ტანკერს ნაცადი ქართველი მეზღვაური — პავლე გო-
გინოვი მეთაურობდა. ალბათ ორთავემ, — მეც და ნინომაც ეს გავივლეთ
გულში, რადგან ნინოს დედ-მამა ბათუმში ცხოვრობდა და მისი ჩასვლა
შინ აუცილებელი იყო. ამიტომ მე „არქტიკაზე“ წასვლის სურვილი გამო-
ვთქვი, ნინო პირველად გაჩიუტდა, მაგრამ საბოლოოდ მაინც ასე გადაწ-
ყდა: მე „არქტიკაზე“ დამნიშნეს, ნინო კი „დონბასზე“.

...ნინო კალანდაძის წერილში კი ვკითხულობთ:

„ძვირფასო დედა და მამა, ამ წერილს გწერთ ამერიკიდან დაბრუნე-
ბის შემდეგ. ლოს-ანჯელოსში ვიყავით. ორ თვეს მოვუნდით ერთ რეისს.
ეს იყო ჩემი პირველი დიდი გამოცდა. გახსოვს, დედაჩემო, ერთხელ სო-
ფელში ჯანჯუხეხებს რომ ვაკეთებდი, ქვაბი გადამიბრუნდა და თათარა და-
მეჩქა? მაშინ დამტუქსე და სთქვი: — ორ ბატს ვერ განდობს. კაციო!
ახლა უნდა ნახო, შენს პატარა ნინოს ღამით, როცა ყველას სძინავს, რო-
გორ მიჰყავს ამხელა გემი უსაზღვრო ოკეანეში და მას ამდენი ხალხის და
ამოდენა ტვირთის ბედი ახარია...“

ერთხელ საშინელ ლელვაში მოვხვდით. ტყუილად დაურქმევიათ მი-
სთვის „წყნარი“ ოკეანე. ჩვენი კაპიტანი პავლე გოგინოვი არ გვცილდე-
ბოდა, მამხნევებდა, მარიგებდა. მგონი კმაყოფილია ჩემით. ვცდილობ,
იმედი გავუმართლო. თუ მისი მეუღლე თამარი ნახოთ, გადაეცით, რომ
ყოჩაღად ვართ. ჩვენთან კიდევ ერთი ბათუმელია — საშა ტყეციშვილი.
ახლა იულიაც ვლადივოსტოკშია. „დონბასი“ შავი ზღვისაკენ უნდა გამო-
ემართოს და მალე გნახავთ. მაშინ კი ჩვენს კაპიტანსაც აუცილებლად გაგა-
ცნობთ.

თქვენი ნინო. .

ვლადივოსტოკი, 1941 წლის 6 ივნისი“.

როცა ეს წერილი იწერებოდა, რას წარმოიდგენდა ნინო კალანდაძე,
რომ სულ რაღაც ორიოდ კვირაში თავს დამტყდარი საშინელი ომი არა
მარტო მის პირად გეგმებს, არამედ მთელი ქვეყნის მილიონობით ადამი-
ანის ცხოვრებას შეცვლიდა.

* * *

...„დონბასის“ კაპიტანს ინდოეთის ოკეანეში გადასცეს რადიოგრა-
მა, რომელიც საბჭოთა კავშირზე ფაშისტური გერმანიის თავდასხმას იუწყ-
ებოდა. კაპიტანმა რადისტო გააფრთხილა, ჯერჯერობით საიდუმლოდ
შეენახა ეს ამბავი. თავად კი კაიუტაში განმარტოვდა და არავის იღებდა.
მუხანათურად ატეხილ ომთან ერთად გოგინოვს საგონებელში ისიც ავდებ-

ბდა, რომ გემის ეკიპაჟი თითქმის სულ ოდესელებისაგან შესდგებოდა. ფაშისტთა თვითმფრინავებს კი პირველსავე დღეს ეს ქალაქი დაებომბათ. იქნებ ახლა ბათუმშიც ცვივოდეს ბომბები, რომელსაც ადრე თუ გვიან ყველა შეიტყობდა. ამიტომ გადასწყვიტა თავად პირველს განეცხადებია...

მან აღელვებულმა დასტოვა კაიუტა და ეკიპაჟის შეკრებაზე განკარგულება გასცა. კაპიტნის შეცვლილმა ხმამ მეზღვაურები შეაცბუნა...

— ჩვენს ქვეყანას თავს დაესხა ძლიერი და ვერაღი მტერი. ახლა მთავარია სულის სიმტკიცე და დისციპლინა. მართალია, სამშობლოდან შორს ვიმყოფებით, მაგრამ არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ჩვენი გემი ამ ოკეანეში საბჭოთა ქვეყნის ერთი ნაწილია. ეს იმას ნიშნავს, რომ დღეიდან. ისე როგორც მთელი ჩვენი საბჭოთა ხალხი, ვცხოვრობთ და ვიბრძვით ომის კანონებით!

და მას შემდეგ მხოლოდ რადიომიმღები აკავშირებდა მათ სამშობლოსთან. გულზე ხვდებოდათ დიქტორის თითოეული სიტყვა და სიბრაზით ანთებულები შავ ზღვაში ყოფნას ნატრობდნენ.

ვლადიმოსტოკიდან რადიოგრამა მიიღეს, სან-ფრანცისკოში ჩასულიყვნენ და მორიგ განკარგულებას დალოდებოდნენ.

დაიწყო ფრონტული რეისები. „დონბასი“ ჩაერთო ქარავნებში, რომლებსაც ამერიკიდან და ინგლისიდან მურმანსკისა და არხანგელსკის ნავსადგურებში საომარი საჭურველი და საწვავი მასალა გადმოჰქონდათ. ქარავნებზე კი დღედაღამ ნადირობდნენ ფაშისტთა თვითმფრინავები, წყალქვეშა ნაუბები, სამხედრო ხომალდები. ზოგჯერ ესა თუ ის სატრანსპორტო გემი ზღვებისა და ოკეანეების ფსკერისაკენაც მიდიოდა. იღუპებოდნენ ადამიანებიც... დარჩენილები კი კვლავ განაგრძობდნენ გზას, ფრონტის გზა მაინც უწყვეტი რჩებოდა...

ნინო კალანდაძის წერილში ვკითხულობთ:

— „ვლადიმოსტოკში ღამით ჩამოვედით. მთელი ქალაქი და ნავსადგური ჩაბნელებული დაგვიხვდა. გული გვეტკინა, ჩვენ ზომ აქაურობა გაჩირადნებული დაგვტოვა! ყველგან იგრძნობოდა ომის სიძალოვე. თუმცა ფრონტი აქედან ათი ათასი კილომეტრითაა დაშორებული.

ერთ-ერთი რეისის დროს ნორვეგიის ზღვაში ფაშისტთა თვითმფრინავები დაგვესხა. ორმოცდაათზე მეტი იქნებოდა. პირველად ძალიან შევშინდი, მაგრამ როცა ჩვენებმა ჩამოაგდეს ერთი, მეორე, და მესამე, შიშისაგან სულ გავთავისუფლდი. ირგვლივ ყველაფერი დუღდა. სხვა გემებიც მამაცურად იგერიებდნენ თვითმფრინავებს. ჩვენი კაპიტნის თავდადება და გამბედაობამ ბრძოლიდან უვნებლად გამოგვიყვანა. ფაშისტებმა მალე პირი იბრუნეს. ისევ ქარავანს შევუერთდით და მურმანსკისაკენ გავსწიეთ. მე ჯერჯერობით კარგად ვარ. ტკეციშვილის მშობლებს გადაეცით, რომ საშაც კარგადაა, მურმანსკში შევიტყვეთ, რომ რეისისათვის პაველ გოგინოვი ორდენზე წარადგინეს. მგონი მეც ვარ წარდგენილი“.

აი, მისი უკანასკნელი წერილი:

„...ამ წერილის წერა რამდენიმე დღის უკან დავიწყე, როცა სამი თვის შემდეგ კვლავ ვლადივოსტოკში ჩამოვედით. გემზე კომისიის წევრებმა შემაწყვეტინა წერა. მოხდა მეტად სამწუხარო ამბავი. ჩვენი კაპიტანი პავლე გოგინოვი უფროსებს შეეჩახა. ძალიან ფიცხი და ამაყი კაცი. არ დაუთმო მათ და კაპიტნობიდან დროებით გადააყენეს. ხვალ რეისში ახალი კაპიტნის მეთაურობით გავდივართ. მართალია, ესეც კარგი მეზღვაურია, მაგრამ გოგინოვი მაინც სულ სხვაა. თუ კი რაიმე ვისწავლე და დღეს შტურმანი მქვია, სულ მისი წყალობაა. მთელი ეკიპაჟი დამწუხრა გოგინოვის გადაყენებამ. ყველას მიაჩნია, რომ ეს უსამართლობაა, მაგრამ ვიმედოვნებთ, ყველაფერი მოგვარდება და მომავალ რეისზე იგი ისევ ჩვენთან იქნება“.

ეს იყო ქართველი შტურმანი ქალაქიშვილის — ნინო კალანდაძის უკანასკნელი რეისი. ამერიკიდან გამობრუნებული გემი არხანგელსკში აღარ ჩამოსულა.

თბომაველ „მინსკის“ შტურმანი იულია ფაილოძე ასე იგონებს:

— 1942 წლის დეკემბრის დამდეგს ჩვენი გემი ავსტრალიისაკენ მიდიოდა. ვახტზე ვიდექი, როცა იუნგა ამოიჭრა და მითხრა, — რადიოჩიხურში გთხოვნო. რადისტმა ლებედევმა რადიოგრამა გამომიწოდა. წავიკითხე და გული და გონება საშინელმა ამბავმა დასერა. სადღაც, ინგლისსა და საფრანგეთს შორის ტორპედირებული „დონბასი“ იძირებოდა და ითხოვდა შველას. ეს იყო პავლე გოგინოვის და ჩემი ნინოს „დონბასი“. ათიათასობით კილომეტრი გვაშორებდა იმ ადგილიდან, მაგრამ თითქმის მესმოდა იქაური ბრძოლის ქუხილი, თითქმის ვხედავდი შუაზე გაპობილ ტანკერს, თითქმის რადისტის ყურსაცავში მორზეითი გადმოცემულ უამრავ ტირესა და წერტილში ნინოს წივილი მესმოდა, შველა კი არაფრით შემეძლო... მალე ფათერაკის მაუწყებელი სიგნალებიც შეწყდა. მღელვარებისაგან ტროპიკულმა ციებამ გამიხსენა და, როგორც კი ხმელეთზე ჩავედით, ერთ-ერთ ჰოსპიტალში გადამიყვანეს.

მხოლოდ ომის შემდეგ შეხვდა იგი „დონბასიდან“ შემთხვევით გადარჩენილ შტურმანს — ბლოხინს, რომელმაც ფაშისტებთან უთანასწორო ბრძოლაში ტანკერის დაღუპვაზე მოუთხრო.

* * *

„დონბასელთა“ გმირობის უკვდავსაყოფად ამერიკაში აგებული ერთ-ერთ ტანკერს კვლავ „დონბასი“ ეწოდა და მეთაურად ისევ პავლე გოგინოვი დაინიშნა.

„დონბასი“ და მისი ეკიპაჟი კაპიტან გოგინოვის მეთაურობით კვლავ დადგა საბრძოლო მწყობრში. სერავდა ზღვებსა და ოკეანეებს. ეზიდებოდა

ფრონტულ ტვირთს. მას წილად ხვდა ეზეიმა ფაშისტურ გერმანიაზე გა-
მარჯვება და მონაწილეობა მიეღო იაპონიასთან ომში...

* * *

პავლე გოგინოვის უკანასკნელი წერილი;

„— ძვირფასო თამარ, ჩემო საყვარელო გოგონა გეტა! უკან დარჩა ომი, მსხვერპლი, განშორება, სულ უფრო ახლოვდება ის დღე, როცა ჩვენ კვლავ შევხვდებით ერთმანეთს და დიდხანს, ძალიან დიდხანს ვიქნებით ერთად. ამ რეისის შემდეგ, ალბათ გაზაფხულისათვის, შავი ზღვისაკენ ავიღებთ გეზს. ამის შესახებ დაწვრილებით ვაცნობებთ. გეტოჩკა, ჩემო კარგო გოგონა, აბა შენ იცი, როგორ დაუჯერებ დედას და დიდედას, ბე-
ჯითად ისწავლე სკოლაშიც და სამუსიკო სასწავლებელშიც. ერთი სული მაქვს, სანამ გნახავ და მოვისმენ შენს კონცერტს. გკოცნით, თქვენი პა-
ვლე გოგინოვი, 1946 წლის 10 იანვარი“.

იულია ფაილოძე იგონებს:

თითქმის ექვსი წლის უკან დავტოვე ბათუმი. ამ ხნის მანძილზე ბევ-
რი რამ მოხდა ჩემს ცხოვრებაში. იაპონიასთან ომის შემდეგ „ვოიკოვზე“
გადამიყვანეს. დავდიოდი ჩინეთში, კორეაში, სახალინზე. ოთხი მეგობრი-
დან მარტო მე შევერჩი ზღვას. ნინო უგზოუკვლოდ გაქრა.. ვაიდემ და შუშა-
ნამ მთელი ომი კასპიაზე გაატარეს. ირანიდან ფრონტულ ტვირთს ეზი-
დებოდნენ. ომის დამთავრების შემდეგ ორთავე ბათუმში დაბრუნდა. შუ-
შანა თავის ყოფილ კაპიტან სემიონოვზე გათხოვდა, ბიჭიცა ჰყავს.
არასოდეს ასე არ მომდომებია შინ ყოფნა, ჩემიანების ნახვა, ექვსი წლის
განმავლობაში შეგებულებისათვის აბა ვის ეცალა. დავწერე განცხადება,
შვებულება ვითხოვე. სიტყვიერი თანხმობაც მივიღე, ბარგიც შევკარი და
მატარებლის ბილეთისათვის ვზრუნავდი. სწორედ ამ დროს სანაოსნოს უფ-
როსმა გამომიძახა და მითხრა, უფროს თანაშემწედ „დონბასზე“ ინიშნები
და მორიგი რეისით ამერიკაში მიდიხარო. თუმცა პავლე გოგინოვთან ერთ-
ად ცურვა სასახელოდ ითვლებოდა, ფლოტის უფროსს მაინც უარი განვუც-
ხადე, რადგან იქაურობა მუდამ დაღუპულ მეგობარს მაგონებდა და თანაც
შინ გასამგზავრებლად ვიყავი განწყობილი... ფლოტის უფროსი გაგული-
სდა. „დონბასზე“ სხვა გაგზავნეს. მე კი შვებულებაზე უარი მითხრეს და
ყვლავ დამავალეს „ვოიკოვზე“ ჩემი მოვალეობის შესრულება. შემდეგ
კი ყველასათვის ცნობილი გახდა წყნარ ოკეანეში მომხდარი საშინელი
ტრაგედია...

მაინც რა მოხდა წყნარ ოკეანეში 1946 წლის 14 თებერვალს?

...ყოველ შუალამისას საზღვარი სამინისტროს ცენტრალური რადიო-
ბიურო მსოფლიოს ყველა ზღვასა და ოკანეში მყოფ საბჭოთა გემებთან
ამყარებს კავშირს. 17 თებერვალს რადისტმა ტანკერ „დონბასის“ მი-
ლო ფათერაჟის მაუწყებელი სიგნალები. მოსკოვის რადიომ წყნარი
ოკეანის ჩრდილოეთის განედის რაიონში მყოფ ყველა გემს მაშინვე აუ-
წყა, რომ საშველად წასულიყვნენ. ლოს-ანჯელოსიდან ვლადივოსტოკისა-
კენ მიმავალმა „ბელგოროდმა“ მაშინვე შეცვალა კურსი და მისაშველებ-
ლად გაემართა. ზღვაზე საშინელი ქარიშხალი მძვინვარებდა. „ბელგორო-
დის“ ეკიპაჟი რამდენიმე დღეს თავგამოდებით ეძებდა ფათერაჟში ჩავარ-
დნილ ტანკერს. ბოლოს წააწყდნენ წყლის ზედაპირზე მოტივტივე გემის
ნამსხვრევს. ქარი ოდნავ დაცხრა თუ არა, მაშინვე ნავი ჩაუშვეს. გემბანზე
თოკით მიბმული გრძნობადაკარგული კაცი ნახეს — „დონბასის“ კაპიტ-
ნის მეორე თანაშემწე — ევგენი ლეპკო, რომლისგანაც შეიტყვეს გაათ-
რებულ ოკეანეში დატრიალებული უბედურება.

ამერიკიდან მომავალი „დონბასი“ ალუტის კუნძულებთან ტაიფუ-
ნში მოხვდა. უცხოეთის ვერფებზე ნაჩქარევად ნაშენი ტანკერი მთის-
ოდენა ტალღამ ჰაერში აიტაცა და ქვემოთ ორად გადამსხვრეული დაუშ-
ვა. გემის კიჩო და წინაერდო ერთმანეთს დაშორდნენ. ამ დროს კაპიტანი
გოგინოვი, შტურმანი ლეპკო, ორი რადისტი და მევახტე მეზღვაური ზე-
და ხიდურზე იმყოფებოდნენ. სასიკვდილოდ განწირული ადამიანები ზე-
ლიხელ გადაჭდობილი იდგნენ და ძალღონის საშინელი დაძაბვით ქარიშ-
ხალს ამოდ უმკლავდებოდნენ. მალე ტანკერის ნაწილი წყლით მთლიანად
დაიფარა. ევგენი ლეპკომ თვალი რომ გაახილა. გემბანზე ედო. მაშინვე
ზემოთ აიხედა, მაგრამ იქ აღარც ხიდური იყო, აღარც კაპიტანი. ლეპკო მა-
ლე დარწმუნდა, რომ გაათრებულ ოკეანეში მარტოდ დარჩა. იგი რამდე-
ნიმე დღე ებრძოდა სტიქიონს, წყურვილს და შიმშილს... ბოლოს დაოსე-
ბულმა ისღა მოახერხა, რომ თოკით ძლივს მიება ლიუკს. მეექვსე დღეს,
როცა ჰორიზონტზე ხომალდის გამოსახულება დალანდა, გონიც დაკარგა,
ბელგოროდელებმა დროზე მოუსწრეს...

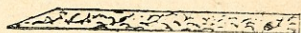
„ბელგოროდმა“ ბუქსირზე აიყვანა ტანკერის ნახევარი, მაგრამ ხი-
ფათი კვლავ ემუქრებოდათ, ქარიშხალი ისევ მძვინვარებდა. ტალღებმა
კვლავ გამოსტაცეს ტანკერის ნამსხვრევი. „ბელგოროდი“ ისევ და ისევ
სერავდა ოკეანეს. ეძებდა ნახევარ „დონბასს“...

ორმოცდახუთი დღე გაგრძელდა „ბელგოროდის“ ეკიპაჟისა და გაშ-
მაგებული ოკეანის ორთაბრძოლა, რომელიც საბოლოოდ ადამიანის გა-
მარჯვებით დამთავრდა. ლოს-ანჯელოსში რომ შედიოდნენ, ნავსადგურში
მყოფი გემები საყვირების გაბმული ძახილით შეეგებნენ საბჭოთა მეზ-
ღვაურებს. მთელმა მსოფლიომ იცოდა „ბელგოროდის“ გმირობის ამბავი,
რომელმაც საშინელი სინამდვილე აუწყა ხალხს.

წყნარ ოკეანეში დაიღუპა კიდევ ერთი „დონბასი“ და მისი სახელობის
ვანი კაპიტანი — პავლე გოგინოვი...

...ომის ღმერთს ეძინა. მაგრამ ნეპტუნი ფხიზლობდა დედამიწის ყვე-
ლაზე დიდი ცისფერი კონტინენტის ფსკერზე. იგი ხან ღმობიერად აცი-
ლებდა გემებსა და მეზღვაურებს, ხანაც საშინელი მძვინვარებით ითხოვ-
და მსხვერპლს...

მაგრამ ადამიანი არ ეპუებოდა ზღვის ღმერთს. ღმერთების ეპოქა მან
კარგა ბანია უკან ჩამოიტოვა და თუ ზოგჯერ ზღვა მაინც მიიტაცებდა
ადამიანს, ეს არ აფრთხობდა მას. ზღვის შვილები ვერ ელეოდნენ ზღვას.
ხომალდები გადიოდნენ რეისებში და ყველა გრძედსა და განედზე კვლავ
ხვდებოდნენ ნეპტუნს.



ჰაქია ბილუჩი

ბაკათი

სულს სიმშვიდე დაუკარგე,
გულს — ფიქრები სასურველი...
ველი დილით, ველი ღამით,
მე შენს ბარათს ველი, ველი...
ფოსტაში კი, რა რიგ მიჭირს,
— არ არისო, — გავგონება.
გული მიწუხს. სულის სწორო,
არ დამცინონ გოგონებმა.
— არ იქნება, რომ არ იყოს,
ისიც პასუხს ელის ჩემებრ...
მომიძებნეთ, მომიძებნეთ, —
კვლავ ვიჩემებ, კვლავ ვიჩემებ.
ფოსტის ქალებს ვაჩერებ
დარდიანი მოკრძალებით...
იღუმალი ღიმილი აქვთ,
იქნებ კიდევ ვებრალები...
მხოლოდ იმან შემიცოდოს,
ჩემებრ ტრფობით ნაწამებმა,
ვისაც გზაზე დარჩენია
ფიქრი, დარდი და თვალები.
ვისაც ჩემებრ ყვარებია
სულში თრთოლვით ნატარები.
კვლავ არ არის, ო, რა გიყო,
თუ აღარ მწერ, რა იქნება...
აღთქმა რისთვის გამიტეხეს,
არ დაწერეს მაგ თითებმა...
როგორ გსურდი, როგორ, როგორ!
თუ გიყვარდი მაშინ, მაშინ,
ღღეს რა ცივი ღუმელია

და ყინული სატრფოს სმაში...
იქნებ, როცა კვლავ შემომხვდე
იქნებ ესეც მითხრა ხვალე,
„თვალი თვალს რომ მოშორდება,
გაცივდება გული მალე.“
ეს მომწერე ოლონდ, ოლონდ,
სჯობს ახლავე ბარემ მითხრა,
თორემ, თორემ ნუ აწამებ
პოეტის სულს ასე დიდხანს...
იქნებ გიჟირს, სასურველო,
ო, რაღა ვქნა ამის მეტი,
შემიძლია შენთვის გავხდე
უკვდავების წყაროს წვეთი.
მოიწერე, სულისწორო,
ვინ ჩაჰკეტა სულის გზები,
მოიწერე, გაიშალოს
მოტეხილი ჩიტის ფრთები.
მოიწერე, სანუკვარო,
რომ შეჩერდეს სულში თოვა,
იმ აპრილის თბილი სუნთქვით
გაზაფხული ისევ მოვა.

აზერბაიჯანულიდან თარგმნა

ნ. გვარამაძე.



ილია ქავკაზაძე

ორი მხედარი

გრძელ გზაზე რაშებს მიაჭენებს ორი მხედარი,
 ორივე სწრაფი, ელვასავით დაუდგარი!
 ერთი მათგანის უკვდავება — თეთრი რაშია,
 მეორემ — შავი, ღამესავით შავი არჩია.
 თეთრი წინაა; დღისით, ღამით იგი ქედს არ ხრის,
 მეორე უკან მიჰყვება და გესლით შესძახის:
 — თუმც არ გეტყობა ამ შეჯიბრში სისუსტე, დაღლა,
 რაც უფრო სწრაფად მიფრინავდე წინა და მაღლა, —
 იცოდე, მაინც დაგეწევი ადრე თუ გვიან:
 დოღს მე მოვიგებ, „უძლეველი ამიტომ მქვია“.
 — ჯერ მე წინა ვარ და წინსვლა ხომ ჩემი ჟინია,
 შენი მუქარის მე, სიკვდილო, არ მეშინია! —
 ამბობს სიცოცხლის დიდი სწრაფვა, არ იმჩნევს დაღლას,
 და მიისწრაფვის, მიისწრაფვის მზისაკენ მაღლა!

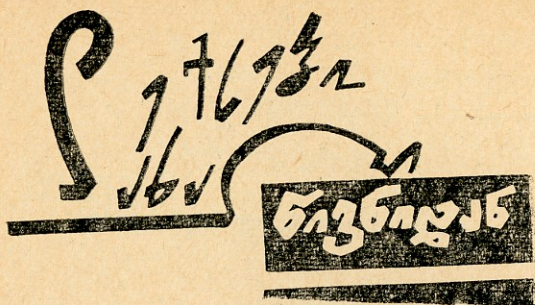
სიყვარულის ჭრილობა

უთვალავი ჭრილობა მაქვს გულზე,
 იარებად გადამექცა ტანი,
 მიკვირს, როცა განგმირულ მკერდს
 ვუმზერ, —
 ცოცხალი ვარ, მაინც არ ვარ მკვდარი...
 მაინც ბევრჯერ შევეგებე მაისს,
 ასჯერ ისევ წამოვდექი მკვდრეთით,

ყოველივე სულ ერთია ჩემთვის,
ოდონდ შენ კი, სიყვარულო, ჩემდა
სასიკვდილოდ ვინდა გაგაჩინა?..
ჭრილობებმა, იარებმა შენმა,
აღარც მომკლა, აღარც დამარჩინა!

თარგმნა ავთანდილ გურგენიძემ.





ახლაზან გამოვიდა ნესტორ მაღაზონიას კიდევ ერთი
წიგნი „რამაშა“. მხტოვანი პოეტი კვლავ ახალგაზრ-
დული შემართებით უმღერის მშვიდობიან შრომას, სა-
ნუკვარ სამშობლოს, სასახელო აღამიანებს, სიყვა-
რულს, სიცოცხლეს, მზესა და აპრილს.
ვბეჭდავთ ლექსებს ამ წიგნიდან.

ნესტორ მაღაზონია

ლენინის ძეგლი ბათუმში

ჩემი ქალაქის ვრცელ მოედანზე
ვხედავ უკვდავი ლენინის ძეგლს.
ვხედავ და გული
იმედით სავსე,
სიხარულით და სიამით ძეგრს.
ვაპყურებს იგი ბრძოლების მანძილს,
კრიალა ცას და მცხუნვარე მზეს,
ვაპყურებს სიბრძნის თვალთ და
მადლით
ბედნიერ დღეთა მომავალ გზებს.
მიდამო კარგი,
გარემო კარგი,
ზღვა სიყვარული ეხვევა გარს,
იგი — მშრომელთა დროშა მარადი,
ქვეყნის ბურჯად და ნუგეშად დგას.

დედის ძუძუ — რძის საამო სურნელო,
 დედის გული — მუდამ კარგის მსურველო,
 დედის ხელო — უღლელო და მზრუნველო,
 დედის სიტბოვ — თბილო კაბა-უბენო
 და თვალებო ტრფობით მოსაუბრენო...
 ტკბილო დედავ — მარად მოსასურველო!
 საქართველოვ — ყვავილების ფენაო,
 საქართველოვ — მერცხლის ხმავ და ენაო,
 საქართველოვ — ლექსის თქმავ და დენაო,
 ცეროდენავ და ქვეყნის ოდენაო.
 საქართველოვ — წვავ და ფიქრო ზენაო,
 საქართველოვ — სიცოცხლევ და რწმენაო..
 ტკბილო დედავ — ყველა ტკბილზე უტკბესო,
 შენზე სიტყვა როგორ ითქმის ულექსო!
 სანამ ჩემში ამოსუნთქვის ღონეა,
 სანამ ჩემში გულია და გონია,
 მე უშენოდ წამიც ნულარ მქონია.
 მე უშენოდ?
 ვერ ვიცოცხლებ, მგონია!

სამბაჯავახულო ფიქრები

მორჩა ზამთარი, ქარბუქი, ქარაშოტი.
 ჩემ ფანჯარასთან ტყემალმა დახარა ტოტი,
 ზედ ყვავილები ჩამოსხდნენ, თოვლივით
 თეთრი...
 მოდის ფუტკარი, ჰკოცნის და — „გეთაყვა,
 გეტრფი“ —
 კი ველარ ეტყვის (სიყვარულს არა აქვს
 სიტყვა) —
 გულში გაივლებს,
 ისე ეკვრის სათუთ ყვავილებს.
 ტყემალი სიცილით გადაიტანს აპრილს,
 ნაყოფს დაისხამს, დაშაქრავს...
 და ფოთოლს დაყრის.
 მერე კვლავ მოთოვს.

კვლავ ზამთარი ქარს გაახელებს,
მერე ტყემალი
კვლავ მზისკენ გაიწვდის ხელებს,
რომ სითბო სთხოვოს,
რომ ალალი მადლობა უთხრას
და ცვარდაყრილი ყვავილი აგემოს
ფუტკარს...

ოი, ბუნებავ,
რანაირი გქონია წესი,
ვერვინ წაუვა შენეული კანონის ბადეს:
ყოველ სიცოცხლეს
შენ სიკვდილით კლავ
და შეცვლი,
მაგრამ ისევ
განახლებულ სიცოცხლეს ბადებ!

სიცოცხლე მინდა

აი, დაეშვა მზე მთის გადაღმა,
ალბათ, ზღვაც მალე ჩაიკრავს გულში.
გაცრეცილ ბაღში ვარდი გადახმა —
მერე, რა წითლად ღუოდა გუშინ!
იცის საღამომ ღურჯი ფიქრები,
მთებში წამოშლის ჯაღოს და მისანს,
ცაში მცინარე მთვარის ფიფქები
ვერცხლით დაფერავს. ნაკვალევს მზისას
მზეც კარგია და მთვარეც ლამაზი,
ისიც კარგია, ერთუროს რომ ცვლიან,
ჯვარმაც შეცვალა ძველი არმაზი
და ჯვარიც სხვებმა შეცვალეს გვიან.
ქვეყნად ასეა: სწრაფსა თუ მდორეს —
ყველას თავისი ყავლი და დრო აქვს.
მეუბნებნიან, თითქოს სიბერეს
მხოლოდ სიბრძნე და ჰალარა მოაქვს.
რატომ სათქმელი ბურუსში ვხვითო?
ეს სილამაზედ არ მიმაჩნია,
მე იმ პოეტებს მინდა ვემთხვიო
ვინც აზრის ნათელ თქმას მიმაჩვია,

არ მინდა ვიყო მე მატყუარა,
სურვილს და ფიქრებს ვფარავდე ბინდად,
სიცოცხლე მინდა...
და ეს თუ არა,
მისი ბადალი სიკვდილი მინდა!

ს ა რ ძ ლ ო

...და კარს მოადგა ერთი გოგონა,
თვალი-მაყვალის, ყელი-ყარყარა.
გაიცინა და ასე მეგონა,
ცისკრის ვარდები შემომაყარა.
შევცები
და მკერდში გახურდა თონე,
შვილი?
უმისოდ რა გულმა გაძლოს
ვაჟი აღარ მყავს...
აღარ მყავს, თორემ
სად ვიშოვიდი უკეთეს სარძლოს!

ახალგაზრდა კოშტოს

ხსოვნას

ლევან გელაძეს

ღურტას ღმუიან ქარები
და ნორჩფრთიანი ლექსები,
სწუხან ღურტაში პწკარები,
ჯერ კიდევ დაუკვესები,
ტირიან შენი მშობლები —
ცივ სამარეში მდუმარე,
ტირიან შენი ობლები,
სიტყვაც რომ ვერ დაუბარე.
ბიჭო — მაგარო კუნთებო,
ბიჭო — სიცოცხლის ჩქერებო,

ბიჭო — გულს ჩასახუტებო,
შვილივით მოსაფერებო,
მე შენი ლექსი მინდოდა
და შენი ცრემლის დანახვა,
მეგონა, შენ მოხვიდოდი
ჩემს ბალახიან საფლავთან
შენ კი... პატარა ტირიფთან
მე უნდა გედგე დაჭრილი?
ვაიმე! შენ დავტირი და
დაღუპულ ლექსებს დავტირი!

1963 წ. თებერვალი





ვიქტორ გუბესკირი

მიხეილ შოლოხოვს

გვინდა ცოცხლობდე, მხნედ იყო დიდხანს,
გვსურს უკვდავება შენ საქმემ ჰპოვოს,
რადგანაც იცით ზოგჯერ შეკითხვა:
„როგორ ხართ, ჩემო ქართველებო“?

კარგად ვართ, კარგად, ვიქნებით მხნედა!
თქვენთან სალამი სხვებმა მომასწრეს...
ან მას რა უჭირს, ვინაც შეხედავს
ღამით ანთებულ ჯვარის მონასტერს!

გაიბნა სევდა, როგორც ნაცარი,
რადგან სიმტკიცე გვახლდა მთებური...
ქართული სულიც, იმ ტაძარივით,
სიკეთით არის განათებული.

თქვენ ეს გიგრძეწიათ; ასე ამბობდნენ,
რომ მოხიბლულხართ ჩვენი მთა-ბარით...
სხვის სიდიადით იხიბლებოდე, —
მხოლოდ დიდ ნიჭთა თვისება არის.

თქვენს სულში ჩამსხდარ აზიზ ბუღბუღებს
სულ ეგალობოთ! მათთვის ნუ მოთოვს!...
საქართველოზე შეყვარებულებს
მიმატებიხართ პუშკინს, ლერმონტოვს!

თბილისი, 1960 წ.

ყვავილი ავღარში

ყვავილო ჩემო, როგორ, ქარი აღარ გასვენებს?
ფანჯრიდან გიცქერ, შენგან რა სურს, რატომ არ ცხრება?
ქარი ჩამდგარა, ახლა უკვე წვიმა გასველებს...
ვერა, ვერც წვიმა ვერ ახერხებს შენს დამარცხებას!

წვიმა ბათუმში

მტირალა ერქვა იმ მთას, დღეს კი ჰქვია ცისკარა,
ღრუბლები მაინც მივლენ მასთან, მისი ღებია,
ზოგჯერ წასკდებათ ცრემლი მათ და, ის მთა კი არა,
ბარში სახლები და ხეებიც ატირდებიან.

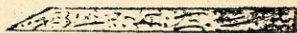
ბათუმის ბაღში

თეთრი ყვავილნი მაგნოლიის, კარგო გოგონავ,
მახსოვს გხიბლავდა, მათ უცქერდი, გიცემდა გული...
დღეს რატომ ვხედავ იმ ყვავილებს? — მე ხომ მეგონა,
რომ შენთვის იყვნენ ხეივანში განათებულნი.

ღრუბლები

წშირად იარეთ ჩემს სამშობლოს ცაზე, ღრუბლებო,
იცოდეთ, თქვენ ხართ მუდამ მისი ტკბილი სტუმრები,
თქვენ მას ჩრდილებით ეფერებით, ხან კი, ობლებო,
ცრემლს ღვრით, ყუყუნა წვიმებითაც ესაუბრებით!

ბათუმი, 1962 წ.



გიორგი ლეიკაძე

მეგობრები

სიმონ ჩიქოვანს

ამდენ ყამირს ხნავ... არ იღლება შენი გუთანი,
მოდის სიბერე... შენ ამძლავრებ საოცრად სიმებს,
გურამიშვილის მოზარე და ჭირისუფალი,
ფიქრად ღულუნებ მამულში სიმონ!
სვამ სადღეგრძელოს, ჯერ შუამდე ვერ დაგიცლია,
მიარღვევ ყამირს, შენი ყანა მძლავრად შრიალებს,
მხარს გიმშვენებდა მხრებმაღალი ჩვენი ტიციან,
მე მის სახელზე შემაჟრიალებს.
ცამდე მართალი, გულალალი, ის კარგი კაცი,
იტყოდა სტრიქონს, ეცემოდა მიწას მუხლებით,
გაშლიდა მკლავებს და მოხეტიალ ვაჟკაცურ განცდით
საალავერდოს დაიქუხებდა.
და... როცა გაკრთა მის თვალეზზე ცრემლი კამკამა,
წამს შენ და გოგლამ დაისიგეთ თვალი კურცხლებით,
ძმობის თბილ გრძნობას ნიაგჟარი არ მიაკარეთ,
არ ჩამოაჭკნეთ ვარდის ფურცელი.
ჩვიდმეტი წელი ატარებდით ლექსით წამებულს,
გთუთქავდათ იგი, ვით სიმღერით მისვლა მიზნამდე,
იყოს ცოცხალი, სიმღერებში დიდთა სამეულს,
დაგამშვენებდათ უკუნისამდე!..

1961 წ.



ვ. ი. ლენინის დაბადების 100-წლისთავი

შესახვედრად

ლადო შარაშიძე

ნაუმ არონსონი — ლენინის პირველი ქანდაკების ავტორი

ვ. ი. ლენინის გამოსახულების ჩვენამდე მოღწეული ხელოვნების პირველი ნაწარმოები შექმნილია პარიზში სახელმოხვეჭილი მოქანდაკის ნაუმ ლევის ძე არონსონის მიერ.

ვ. ი. ლენინის ამ სკულპტურული პორტრეტისა და მისი ავტორის ვინაობის შესახებ უკანასკნელ დრომდე ამომწურავი ცნობები არ არსებობდა. უცნობი იყო ქანდაკების შექმნის ზუსტი თარიღი და დადგენილი არ იყო, რა ვითარებაში გაეცნო მოქანდაკე ვ. ი. ლენინს. ეს ხარვეზი შეავსო მოქანდაკის ძმისწულმა, ამჟამად საფრანგეთში მცხოვრებმა მწერალმა ქალმა ლიუბოვ არონსონმა, რომელმაც ძირითადად არონსონის არქივში დაცული მასალების საფუძველზე ამ ცოტა ხნის წინათ რუსულ პერიოდულ პრესაში გამოაქვეყნა საინტერესო სტატია.¹

ჩვენი ეს წერილიც ამ სტატიის ძირითად წყაროებს ეყრდნობა და მისი გამოქვეყნება ქართველი მკითხველისათვის ინტერესმოკლებული არ იქნება, რადგან მას ერთგვარი სიცხადე შეუძლია შეიტანოს ამ თემაზე ქართულ პუბლიკაციებში აღძრულ ბევრ ბუნდოვან საკითხში.

* * *

ნაუმ არონსონის ქანდაკების შექმნა დაკავშირებულია სოციალისტური კულტურის უდიდესი ქომაგის ანატოლ ლუნაჩარსკის სახელთან. 1904 წელს ა. ვ. ლუნაჩარსკი პარიზში მონპარნასზე ნ. არონსონის სახელოსნოს

¹ „რბოტნიკა“, 1968 წ. № 4.

მახლობლად ცხოვრობდა. ა. ლუნაჩარსკი ნ. არონსონს მანამდეც იცნობდა, ამჯერად კი მას შესაძლებლობა მიეცა მოქანდაკეს ხშირად წვეოდა.

მოხდა ისე, რომ ვ. ი. ლენინი ა. ლუნაჩარსკისა და ნ. არონსონს ერთ დღეს გაეცნო. ეს იყო 1904 წლის 2 დეკემბერს. ამის თაობაზე ა. ლუნაჩარსკი თავის სტატიაში „ლენინი წითელ მარმარილოში“ წერს:

„1904 წლის ზაფხულის¹ — ერთ აღრიან დილას პარიზში, სენჟერმენის ბულვართან ახლოს ოტელ „ოქროს ლომში“ ჩემი ოთახის კარზე დააკაკუნეს.

ავდექი. კიბეებზე ჯერ კიდევ ბნელოდა. ჩემს წინაშე იდგა კეპკიანი უცნობი, რომელსაც ჩემოდანი ფეხებთან დაედო.

შემატყო, ვინაობის გამოკითხვას რომ ვაპირებდი და მიპასუხა: — მე ლენინი ვარ. მატარებელი. კი ძლიერ ადრე ჩამოვიდა.

— დიახ, — მივუგე მე დაბნეულად. — ჩემს მეუღლეს სძინავს. მიბოძით თქვენი ჩემოდანი, აქ დავტოვოთ. ჩვენ კი წავიდეთ, სადმე ყავა დავლიოთ.

— ყავა მართლაც ძალიან მინდა დავლიო. ვერ მოცისაზრე ვოგზალში ვამეკეთებია ეს, — თქვა ლენინმა.

წავედით. მაგრამ ამ ალიონზე პარიზის მარცხენა მხარის ყველა ქუჩაზე, ვოჟირარის გარშემო ყველაფერი დაკეტილი და ცარიელი იყო.

— მომისმინეთ, ვლადიმერ ილიას-ძევ, — ვუთხარი მე, — აქ ახლოს ერთი ახალგაზრდა მხატვარი ცხოვრობს, გვარად არონსონი; დიდი ოსტატია, საკმაოდ სახელგანთქმული. მე ვიცი, რომ იგი მუშაობას ძლიერ ადრე იწყებს, თითო ფინჯან ყავას დაგვაღვევინებს. ამასობაში პარიზიც გამოიღვიძებს.

სკულპტორ არონსონის სახელოსნოში შევედით, სადაც მას შემდეგ ხშირად შემივლია მე და, სადაც გამუდმებით იქმნებოდა შედევრები, რომელთა ასლები მთელს მსოფლიოში ვრცელდებოდა.“

მოვლენების შემდგომ განვითარებაზე თვითონ ნ. არონსონი მოგვითხრობს:

„დილის ექვს საათზე კარებზე კაკუნის ხმა მომესმა. არ გამკვირვებია, გავაღე კარები და გამიხარდა, ანატოლი ვასილის-ძე რომ დავინახე. ლუნაჩარსკი ძლიერ მიყვარდა, იგი ხელოვნებას მთელი არსებით შეიგრძნობდა, მისით სუნთქავდა.

მას გვერდით ედგა ჩემთვის უცნობი მამაკაცი, რომელმაც, თითქმის თავისი პიროვნების განზრახ მიჩქმალვის მიუხედავად, ჩემზე ძლიერი

¹ ლ. არონსონი შენიშნავს, რომ აქ დაშვებულია ლაფსუსი. სინამდვილეში იდგა დეკემბერი. ეს შეცდომა შესაძლოა იქდანაც მოდის, რომ ვ. ი. ლენინი ლუნაჩარსკისთან ერთად არონსონის სახელოსნოში მხოლოდ 1909 წლის გაზაფხულზე იყო.



შთაბეჭდილება მოახდინა. რატომღაც ლუნაჩარსკიმ თავისი მეგობარი ამ გზად გამოაგდო. ამ გარემოებამ ერთგვარად შემაცბუნა და საგონებელში ჩამავდო“.

მოქანდაკემ სასურველ სტუმრებს სახელდახელოდ სუფრა გაუშალა და, რასაკვირველია, მონატრებული ყავითაც გაუმასპინძლდა.

ილიჩი სუფრიდან ნასიამოვნები ადგა და სახელოსნოში მოჭარბებულად განლაგებული, დამთავრებული ქანდაკებების დათვალიერება დაიწყო. ნ. არონსონი უკვე შესდგომოდა მუშაობას. იგი ახალგაზრდა ქალის ფიგურას ძერწავდა, მაგრამ თავისდაუნებურად ხშირად უცნობისა-კენ იქცირებოდა. მისი სახის ფორმები, განსაკუთრებით შუბლი, რაღაც ენით გამოუთქმელ პროფესიულ სიამოვნებას ჰგვრიდა.

„— არონსონმა, — ივონებდა ლუნაჩარსკი, — განზე გამიხმო. — „ვინ არის ეს კაცი?“ — ყურში ჩამჩურჩულა.

ვიფიქრე, მთლად კონსპირაციული არ იქნება, ლენინი არის-მეთქი რომ ვუთხრა. ისიც არ ვიცოდი, ჰქონდა თუ არა რევოლუციური პასპორტი პარიზში ჩამოსასვლელად.

— ერთი ჩემი მეგობარია, უდიდესი რევოლუციური მოაზროვნე.. ამ კაცმა, შესაძლოა, დიდი ისტორიული როლი შეასრულოს.

არონსონმა ქოჩრიანი თავი დაიქნია:

— შესანიშნავი გარეგნობისაა.

— მართლა?—გაოცებით ვკითხე,—რადგან... ლენინი, რომელიც უკვე დიდი ხანია დიდ ადამიანად მიმაჩნდა, პირადად შეხვედრისას მომეჩვენა, რომ ზედმიწევნით ჰგავდა სლავიან თათარ... გლახს.

— შესანიშნავი თავი აქვს, — აღვზნებით მეუბნებოდა და მიყურებდა არონსონი. — იქნებ პოზირებაზე დაიყოლიოთ? პატარა მოდელს მაინც გავაკეთებ. შეიძლება ძლიერ გამომადგეს, მაგალითად სოკრატესათვის.

— არა მგონია, დაგვთანხმდეს. — ვუთხარი და მაინც მოვუყევი ლენინს ეს ამბავი, არც სოკრატე დამვიწყნია. ლენინი სიცილისაგან იგუდებოდა და სახეზე ხელს იფარებდა“.

* * *

ნ. არონსონი დაჟინებით განაგრძობდა ვ. ი. ლენინის ყოველ ქცევაზე დაკვირვებას, განსაკუთრებით მას შემდეგ, როდესაც პოზირებაზე უარი მიიღო. მაგრამ მოქანდაკეს თითქმის ბედმა გაუღიმა, ვ. ი. ლენინი სასაუბროდ იწვევდა. არონსონი და ლუნაჩარსკი ილიჩის მიუახლოვდნენ, რომელიც დაუფარავი აღტაცებით უცქერდა ახლახან დამთავრებულ ქანდაკებას „პროლეტარს“. ვ. ი. ლენინმა ნაწარმოებს მაღალი შეფასება მისცა.

მაგრამ მისი ძირითადი ნაკლიც აღნიშნა: მას ეჩვენებოდა, რომ „პრო-
ლეტარს“ ძლიერ დაჩაგრულისა და უდიდამო გამომეტყველება აქვს,
მაშინ როდესაც მან უნდა განასახიეროს მომავლის რწმენით აღსავსე
მებრძოლი. „მომავლის პროლეტარი თავისუფალი ქვეყნის მუშაა, იგი
თავის შრომაზე შეყვარებული, ამაყი და უშიშარია.“ ასე დაამთავრა თა-
ვისი შენიშვნები ილიჩმა.

მოქანდაკის სახელოსნოში გატარებული დრო სავსებით საკმარისი
აღმოჩნდა უცნობი პირის ნატურის შესასწავლად. ნ. არონსონისათვის
ამ პიროვნების ვინაობა მხოლოდ რევოლუციის გამარჯვების შემდეგ გა-
ხდა ცნობილი. იგი გულმოდგინედ ძერწავდა ვ. ი. ლენინის სახეს, ოცა-
მდე ნიმუში გააკეთა, მაგრამ უკმაყოფილების ნიშნად ყველა დაამსხვრია.
ილიჩის თემა მოქანდაკეს დიდხანს აწვავდა, შემდეგში ერთი ბიუსტი
მას ძლიერ მოეწონა, რომელიც 1927 წელს მოსკოვში პირადად ჩამოიტა-
ნა.¹ ამ ქანდაკების შესახებ თვითონ ავტორი ამბობდა, რომ „ჩემი აზრით,
მე მოვახერხე ლენინის, როგორც ძლიერების სიმბოლოს, როგორც მი-
ლიონი მასების სულისჩამდგმელის გამოვლინება“.

უმნიშვნელო გამონაკლისს გარდა, ყველა ერთხმად აღიარებს იმ
დიდ ოსტატობას, რასაც მოქანდაკემ ლენინის სახის გამოძერწვაში მია-
ღწია. მაგრამ ზოგი იმასაც აღნიშნავს, რომ არონსონისათვის უცნობი
იყო ნატურის სულიერი სამყარო; ამიტომ იგი ვერ ჩაწვდა ლენინის სა-
ხის შინაგან არსებას, ვერ გადმოგვცა ბელადის რევოლუციური გაქანება.
ასეთ შეხედულებათა ავტორები უმთავრესად ეყრდნობოდნენ შეუძომე-
ბელ ცნობას იმის შესახებ, რომ არონსონმა ზეპირად გამოაქანდაკა მი-
სთვის უცნობი პიროვნება, მაგრამ მოვლენათა შემდგომმა განვითარებამ
ასეთი აზრის უნიადაგობა მალე გამოამჟღავნა.

ნ. არონსონმა, ჩანს, კარგად შეისწავლა მოდელის არა მარტო გარე-
გნული თვისებები. ამის საშუალება მას სხვა დროსაც მიეცა. როგორც
უკვე აღინიშნა, ვ. ი. ლენინი მოქანდაკის სახელოსნოს 1909 წლის გაზა-
ფხულზეც ესტუმრა.

ცნობილ პუბლიცისტს და საზოგადო მოღვაწეს ო. ევადეს ჟურნალ
„საბჭოთა ხელოვნებაში“ (1968 წ. № 5) გამოქვეყნებულ მეტად საინტე-
რესო სტატიაში გამოთქმული აქვს აზრი, რომ ლენინი სახელოსნოში
შესაძლებელია ერთი სეანსი მაინც მოქანდაკის განკარგულებაში იყო.

ნ. არონსონის ნახელავმა მალე საქვეყნო აღიარება მოიპოვა. რუმინ-
ანცევის მუზეუმში² გამოფენილმა ვ. ი. ლენინის ქანდაკებამ ერთბაშად

1 ნავთლისხმევია თბაშირის ბიუსტი, რომელიც ოცდაათიანი წლების დამდეგს
წითელ მარმარილოში იქნა გამეორებული.

2 ამჟამად ვ. ი. ლენინის სახელობის სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკა.

მოხიბლა ყველა მნახველი; იგი „ჩვენი დროის უდიდეს მოვლენად“ იქნა გამოცხადებული. ავტორის სიხარულმა ახალი ფრთები შეისხა, როდესაც ნ. კ. კრუპსკაიას აზრი მოისმინა.

— როცა ნ. კრუპსკაიამ, — წერდა იგი, — მოსკოვში გამოფენილ ჩემს ბიუსტზე თქვა: „ეს ლენინის ნაწილია“, — მივხვდი, რომ ჩემი მიზანი — ჩემს ნამუშევარში გადმომეცა ვლადიმერ ილიას ძის მარადიული დინამიკა, მისი მუდმივი სწრაფვა წინ, მისი რკინისებური ნებისყოფა და მასების გაყოლების უნარი, — მიღწეულია.“

როგორც ზემოთ მოტანილ ამონაწერებიდან ჩანს, ვ. ი. ლენინის სკულპტურული პორტრეტი თავიდანვე ხელოვნების უბადლო ნაწარმოებად იქნა აღიარებული.

მაინც როგორ მიადწია მოქანდაკემ ასეთ წარმატებას?

უწინარეს ყოვლისა არონსონმა ამოცანად დაისახა უარი ეთქვა გარეგნულ ეფექტებზე, ნაკლებად ეზრუნა ფოტოგრაფიულ მსგავსებაზე. მისთვის მთავარი იყო დაენახა და ეგრძნო ვ. ი. ლენინის შინაგანი ბუნება, „უნდა გაგაფრთხილოთ, — წერდა არონსონი, — რომ მე სრულებით არ მაინტერესებდა პორტრეტული მსგავსება. აბსოლუტური მსგავსება — ფოტოგრაფიის საქმეა“.

მოქანდაკის აზრები შესანიშნავად ჩამოაყალიბა და განავრცო ა. ლუნაჩარსკიმ.

„არონსონის ჩანაფიქრი ჩემთვის აბსოლუტურად გასაგებია და მიზმიდველი... ლენინი მისთვის, უწინარეს ყოვლისა, რევოლუციის განსახიერებაა, ბელადია, რომელმაც ტახტი ნამსხვრევებად აქცია“. შემდეგ ა. ლუნაჩარსკი განიხილავს მხატვრულ ხერხებს, რომლის საშუალებითაც მოქანდაკემ ამ იდეას უდიდესი ოსტატობით შეასხა ფრთები.

„არონსონის ოსტატობაში... ბედნიერად იყო შერწყმული ორი საწყისი: მხატვრულ-რეალისტური და აქტიურ-რომანტიკული. ლენინის თავი, რომელიც მაგარ კისერს ეყრდნობა, წინ მიისწრაფვის. ანატომიურად უზადოდ გამოხატული მისი უზარმაზარი შუბლი აღსავსეა აზრით, რომელიც ერთსა და იმავე დროს კიდევაც განსჯის და დასკვნებიც გამოაქვს. თვალები ფხიზლად გაჰყურებს სივრცეს. ეს ჭეშმარიტად არწივის მზერაა, რომელიც წვდება ცხოვრების სიფართოეს და ამავე დროს ირჩევს წერტილს, საითკენაც სიმაღლიდან უნდა მიმართოს ელვისებური დარტყმა. სახის ქვემო ნაწილი არონსონს მკვეთრად მოუხაზავს. ყბა მძლავრია და აღსავსეა ნებისყოფით, სამაგიეროდ თვით პირს, სქელ ბაგეებს ანიჭებს მოულოდნელ სირბილეს. სწორედ აქ, თითქმის შეუძინველ მაგრამ გადამწყვეტ ხაზებში, პირის კუთხეების მახლობლად, ხელოვნმა მოათავსა თანაგრძნობა, უზარმაზარი ტრაგიკული კაცთმოყვარეობა.

...მას ყველაფერი ძალუძს, არაფრის წინაშე უკან არ დაიხვეს, საქმეს

ზოლომდე მიჰყვება, ვინაიდან ამ მხრივ იგი ცივია, როგორც ყინული და მტკიცე, როგორც რკინა.

მაგრამ რომანტიკული მეთოდით არონსონი კვლავ იმეორებს: შიში ყოვლისმძლე ენერგიის შინაგანი კანონი კი მაინც სიყვარულია.

* * *

ნ. არონსონმა თავისი ქმნილება პირველად პარიზის საგზაფხულო გამოფენაზე გამოიტანა 1936 წელს. მოქანდაკე არ შეუშინდა ბურჟუაზიული საზოგადოების მოსალოდნელ თავდასხმას, იგი ღრმად იყო და-რწმუნებული, რომ ვაჟკაცურად მოიგერიებდა ყველა იერიშს. სინამდვილეშიც ასე მოხდა. ბურჟუაზიული პრესა, რომელსაც ფართოდ აუწყო ფენი ემიგრანტულმა გაზეთებმა, სასტიკად დაესხა თავს მოქანდაკეს. გაზეთები წერდნენ „უდიდესი ნიჭის ტყუილბრალოდ ხარკვის დიდ აღმაშფოთებელ ფაქტზე“.

არონსონს საკმაოდ ძვირად დაუჯდა ასეთი ვაჟკაცური ნაბიჯი. ბევრმა ბურჟუაზიულმა პოლიტიკურმა მოღვაწემ იგი აითვალწუნა, მთავრობის შეკვეთები ძლიერ შემცირდა, ერთხანად მთლიანადაც შეწყდა.

მაგრამ ამ მოწამლულ ატმოსფეროში მოქანდაკეს ობლობა არ უგრძენია; მას დაუყოვნებლივ გვერდში ამოუდგნენ ბურჟუაზიული პარიზის მიღმა მყოფი — მეორე მოწინავე, პროლეტარული პარიზის უდიდესი მასები. პროგრესისა და რეაქციული ძალების შეჯახება პირველის გამარჯვებით დამთავრდა. ამიერიდან ნ. არონსონის სახელი სამუდამოდ დამკვიდრდა პროგრესისა და დემოკრატიისათვის მებრძოლთა მრავალმილიონიანი არმიის შეგნებაში. ამის მკაფიო დამადასტურებელია შემდეგი ფაქტი:

პარიზი; გერმანელ ფაშისტთა ოკუპაციის წლები; ქუჩებში სვასტიკიანი პატრულები. მასობრივი ჩხრეკა-დაპატიმრებანი, ტრანსპორტის მოძრაობაზე სასტიკი კონტროლი; ჩვეულებრივი სატვირთო ავტომანქანა, მაგრამ არაჩვეულებრივი ტვირთით — ტომრებში გახვეული მარმარილოს ქანდაკებებით, ნებადართული სიჩქარით მიიზღაზნება ქუჩებში. პატრულები საშვს სინჯავენ, რატომღაც აზრად არ მოსდით ტვირთის შემოწმება.

სატვირთო მანქანა მალე შედის გარეგნულად ნაკლებად მიმზიდველი შენობის ეზოში. ადგილზე გაჩნდნენ წინასწარ გაფრთხილებული პირები, ტომრებში გახვეული ტვირთი საგულდაგულოდ იცლება, მარმარილოს ფიგურები ნესტიანი სარდაფის მკვიდრნი ხდებიან. ამ ფიგურათა შორის იყო არონსონისეული წითელ მარმარილოში გამოკვეთილი ლენინის ბიუსტი. ეს მრავალზიფათიანი ოპერაცია კი წარმატებით განახორციელეს წინააღმდეგობის მოძრაობის მამაცმა იატაკქვეშელმა მებრძოლებმა.

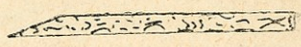


1935 წელს ნ. კრუპსკაიას წერილი გაუგზავნია არონსონს თხოვნით ილიჩის ქანდაკების მიღების პირობების თაობაზე, რომ ეს ბიუსტი ძალიან დაამშვენებს ვ. ი. ლენინის მუზეუმსო.

დღემდე ცნობილი არ არის, თუ რატომ დაიგვიანა ნ. არონსონის ბრწყინვალე ქმნილებამ მოსკოვში საბოლოოდ დასამკვიდრებლად. შემოქმედის ეს სურვილი მხოლოდ 1956 წელს განახორციელა მოქანდაკის ძმისწულმა, მწერალმა ქალმა ლიუბოვ არონსონმა. მან ქანდაკება საბჭოთა კავშირის პარიზის საელჩოს გადასცა, ხოლო მუზეუმის მუშაებისადმი გაგზავნილ წერილში წერდა:

„გიძღვნით რა ამ საჩუქარს, ღრმად ვარ დარწმუნებული, რომ ამით გამოვხატავ ნაწარმოების აწ განსვენებული ავტორის დაუცხრომელ სურვილს. საბჭოთა კავშირი, რომელიც მისი სამშობლო იყო, მას ხომ გატაცებით უყვარდა.“

ნაუმ არონსონი ხელოვნების ისტორიაში მოქანდაკე პორტრეტისტის ბრწყინვალე სახელით არის ცნობილი. მან თავისი ხანგრძლივი მოღვაწეობის მანძილზე შესანიშნავ ადამიანთა უამრავი სახე გამოძერწა. მის მდიდარ, ცოცხალ პორტრეტთა გალერეაში შეხვდებით სწავლულებს, პოეტებს, მწერლებს, კომპოზიტორებს, მხატვრებს, აგრეთვე დიდ რევოლუციონერებს, მხედარმთავრებს, სახალხო აჯანყებათა ბელადებს. რევოლუციურ თემაზე შესრულებულ ნაწარმოებთაგან პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს „ძველი კომუნარი“, „1905 წლის 9 იანვრის მსხვერპლთა ძეგლი“, „გულგატეხილი“, „პროლეტარი“, მაგრამ ნ. არონსონი თავისი შემოქმედების ყველაზე დიდ მიღწევად ვ. ი. ლენინის ქანდაკებას თვლიდა. იგი წერდა: „ჩემი ეს ნამუშევარი ყველაზე უკეთესია იმათგან, რაც მე ოდესმე შემიქმნია.“



ახსენ ჩაქაიშვილი

აჭარის ბოლშევიკები გამარჯვების პირველ წლებში

როგორც საქართველოს სხვა კუთხეებში, საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ აჭარაშიც მრავალი ანტისაბჭოთა პარტია და ჯგუფი არსებობდა. ესენი იყვნენ: მენშევიკები, სოციალისტ-ფედერალისტები, ნაციონალ-დემოკრატები, ესერები და ა. შ. ისინი კვლავ გააფთრებით იბრძოდნენ მშრომელთა ხელისუფლების წინააღმდეგ.

ყველაზე უფრო მაინც მენშევიკური პარტია აქტიურობდა. მარტო 1921 წლის ივნისსა და ივლისში საგანგებო კომისიამ მრავალი მენშევიკი გამოააშკარავა. ისინი საბჭოთა დაწესებულებებში იყვნენ მოკალათებული და ეწეოდნენ როგორც შენიღბულ, ისე აშკარა მავნებლურ მუშაობას. და ეს მაშინ, როცა ბოლშევიკებმა დიდი შეღავათი გაუწიეს ანტისაბჭოთა ელემენტებს — საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველ-სავე წელს საქართველოს რეგკომმა მენშევიკური და სხვა პარტიების მიმართ ამნისტია გამოაცხადა.

მიუხედავად ამისა აღნიშნული პარტიები არ შეურიგდნენ ისტორიულ ფაქტს — არ სცნეს საბჭოთა ხელისუფლება და დაადგნენ საბოტაჟის, პროვოკაციის, არალეგალური კონტრრევოლუციური ორგანიზაციების შექმნისა და ძირგამომთხრელი მუშაობის გზას.

მენშევიკური გაზეთი „ერთობა“ ბოლო ნომერში მიუთითებდა, რომ ყველა წევრი დარჩენილიყო საქართველოში, დაბრუნებოდნენ თავიანთ სამუშაო ადგილებს, ეცადათ მოხვედრილიყვნენ ყველა საბჭოთა დაწესებულებაში, შემძვრალიყვნენ წითელ არმიასი კი და საბჭოთა წყობილების წინააღმდეგ ეწარმოებინათ ძირგამომთხრელი მუშაობა.

ქართველი მენშევიკების ლიდერი ნ. ყორდანია ირწმუნებოდა, რომ მთავრობა იძულებული იყო წასულიყო საზღვარგარეთ და თითოეულ

ქართველს მიუთითებდა არ ეცნოთ ახალი მთავრობა, არ შეესრულებინათ მისი არც ერთი განკარგულება და დალოდებოდნენ მათ, საქართველოს ნამდვილ მთავრობას.

მენშევიკები მშრომელებს მოუწოდებდნენ ებრძოლათ საბჭოთა ხელისუფლებისა და ბოლშევიკების პარტიის წინააღმდეგ. მათ უნდოდათ აჭარა გაეხადათ თურქეთში გახიზნულ და საქართველოში დარჩენილ მენშევიკებს შორის დამაკავშირებელ პუნქტად. აჭარაში მენშევიკების მოღვაწეობის ცენტრი ბათუმის რკინიგზის დეპო იყო.

როგორც მთელი საქართველოს, ისე აჭარის ბოლშევიკებს ანტისაბჭოთა იატაკქვეშეთის ორგანიზაციების ლიკვიდაცია მიაჩნდათ თავიანთ გადაუდებელ და აუცილებელ ამოცანად. ამის გარეშე სახალხო მეურნეობის აღდგენასა და საბჭოთა ხელისუფლების განმტკიცებაზე ლაპარაკიც კი ზედმეტი იყო.

აღნიშნული საკითხი არაერთხელ იდგა საქართველოს კპ ბათუმის საქალაქო და საქართველოს კპ აჭარის საოლქო კომიტეტების სხდომათა დღის წესრიგში და კონკრეტული ღონისძიებები ისახებოდა იატაკქვეშეთის ორგანიზაციების გაუქმების შესახებ. ბოლშევიკები ფაბრიკა-ქარხნებში, დაწესებულებებში, სამხედრო ნაწილებსა და სამაზრო ცენტრებში ატარებდნენ კრებებს, რაც ხელს უწყობდა საბჭოთა სახელმწიფოს ავტორიტეტის ზრდასა და ძლიერების განმტკიცებას. მიღებულ რეზოლუციებში ხაზგასმული იყო, რომ მშრომელები არ დათმობდნენ საბჭოთა ხელისუფლებას, რომ ისინი უკანასკნელ ამოუხსნებლად იბრძოლებდნენ ამ დიდი მონაპოვრის დასაცავად.

როგორც საქართველოს კპ აჭარის საოლქო კომიტეტის პარტიული არქივის მასალებიდან ირკვევა, 1922 წლის 11 თებერვალს მენშევიკებმა ბათუმში მოაწყვეს მოსწავლეთა დემონსტრაცია. ამ მოვლენის საბასუხოდ ფაბრიკა-ქარხნებსა და დაწესებულებებში, მაზრებსა და თემებში ჩატარდა კრებები, რომლებზედაც მუშები, გლეხები, მოსამსახურეები მენშევიკებს აფრთხილებდნენ, რომ თუ ისინი საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ იარაღს აღმართავდნენ, მათ აღგვიდნენ პირისაგან მიწისა.

1922 წლის მაისში მენშევიკები შეეცადნენ მოეწყოთ ბათუმის მუშა-მოსამსახურეთა დემონსტრაცია, მაგრამ მათი ცდა კრაზით დამთავრდა. —ამ ღროისათვის უკვე დაწყებული იყო მენშევიკური პარტიის რღვევა. მშრომელი ხალხი ანტისაბჭოურ მენშევიკურ პროგრამას მხარს არ უჭერდა. მენშევიკური და სხვა ანტისაბჭოთა ორგანიზაციების რიგები ყოველდღიურად მცირდებოდა. მათი წარმომადგენლები კოლექტიური განცხადებებით მიმართავდნენ ბოლშევიკურ ორგანიზაციებს, რომ გამოდიან მენშევიკური პარტიის რიგებიდან და სურთ შევიდნენ კომუნისტური პარტიის რიგებში.

1923 წლის აგვისტოში აჭარის ბოლშევიკური ორგანიზაციის ცენტრით ჩატარდა ყოფილ მენშევიკთა კრება, რომელმაც კიდევ დაამტკიცა მენშევიკური პარტიის რღვევა. კრებამ მიიღო დადგენილება მენშევიკური პარტიის დაშლის შესახებ. დაშლილად გამოცხადდა აგრეთვე მენშევიკური ახალგაზრდული კავშირის „ახალგაზრდა მარქსისტების აჭარის ორგანიზაცია“. კრების მონაწილეებმა მისასალმებელი დეპეშები გაუგზავნეს საქართველოს კომპარტიისა და საქართველოს კომკავშირის ცენტრალურ კომიტეტებს, აგრეთვე — საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო და საქართველოს კომკავშირის აჭარის საოლქო კომიტეტებს. მაგრამ იატაკქვეშა ორგანიზაციები მაინც განაგრძობდნენ ბრძოლას საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ. ისინი მუშაობდნენ ემიგრანტი მენშევიკური მთავრობისა და ანტისაბჭოთა პარტიების გაერთიანებულ ორგანოს, ეგრეთწოდებულ „საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის“ უშუალო მითითებით, რომელიც გადაქცეული იყო აჯანყების მომწყობ სამხედრო შტაბად.

1924 წლის აგვისტოში ანტისაბჭოთა პარტიების ნარჩენებმა თავდაზნაურთა და ვაჭართა წრის წარმომადგენლებთან, ძველი არმიის ოფიცრებთან და სხვა ასეთ ელემენტებთან ერთად საქართველოში მოახდინეს შეიარაღებული აჯანყება.

მენშევიკების შეიარაღებული აჯანყების გეგმაში აჭარა გამონაკლისს არ წარმოადგენდა. უფრო მეტიც: ისინი ცდილობდნენ აჭარა საქართველოსაგან მოეწყვიტათ, გამაგრებულიყვნენ მის ტერიტორიაზე და ბრძოლა განეგრძოთ საქართველოს სხვა რაიონების წინააღმდეგ. მაგრამ აჭარის ბოლშევიკურმა ორგანიზაციამ თავის დროზე მიიღო საჭირო ზომები. მენშევიკების აჯანყებამდე ორი თვით ადრე ანტისაბჭოთა პარტიების ყველა მეთაური დააბათიმრეს.

აჯანყების დაწყებამდე რესპუბლიკაში შემოღებულ იქნა სამხედრო წესები. მოსალოდნელი პროვოკაციული გამოსვლების აღსაკვეთად და საქართველოს დასავლეთი რაიონების დასახმარებლად შეიქმნა „ხუთეული“. „ხუთეულის“ მუშაობაში აქტიურად მონაწილეობდნენ გამოჩენილი კომუნისტები — გ. ქავთარაძე, კილაძე, იანოვსკი, ახალაძე, ტაკუნოვი, წითლიძე (აჭარის საოლქო კომიტეტის პარტიული არჩევი, ფ. 1, ს. 271, ფ. 60). აჭარის ყველა მაზრაში შეიქმნა საგანგებო „სამეულები“,

რომელთა სათავეში ბოლშევიკები იდგნენ. აჯანყების წინააღმდეგ საბო-
ძოლოვნოდ აჭარაში ჩატარდა კომუნისტებისა და კომკავშირელების მობო-
ლიზაცია. მარტო ქალაქ ბათუმში მობილიზებულ იქნა ექვსასამდე კომუ-
ნისტი და სამასამდე კომკავშირელი. ხუთასამდე მუშამ სურვილი გამოთქვა
მუშებისა და გლეხების დასახმარებლად გურიისი წასულობის (გაზ.
„კომუნისტი“ № 201, 1924 წ. 4 სექტემბერი).

გურიის კომუნისტებისადმი უშუალო დახმარების მიზნით აჭარიდან
ოზურგეთის მაზრაში გაიგზავნა ოთხასამდე შეიარაღებული კომუნარი;
ისინი ჯერ მონაწილეობდნენ ნატანების, ხოლო 1924 წლის 29-30 აგვის-
ტოს ქალაქ ოზურგეთის განთავისუფლებაში (გაზ. „კომუნისტი“ № 201,
1924 წ.). პარტიული და საბჭოთა რაზმების დასახმარებლად ქალაქ ფოთ-
ში ბათუმიდან გაიგზავნა გემი „კორშუნი“, რომელშიაც 50 მოხალისე
იყო.

1924 წლის 2 სექტემბერს ქალაქ ბათუმში ჩატარდი დიდი მიტინგი,
რომელზედაც სიტყვით გამოვიდნენ აჭარის პარტიული ორგანიზაციის
წარმომადგენლები და საქართველოს ცაკის თავმჯდომარე ფილიპე მა-
ხარაძე. მიტინგი დიდი აღმავლობით ჩატარდა. მუშები და გლეხები
ნოითხოვდნენ აჯანყების მეთაურთა დასჯას. ისინი გაიძახოდნენ: „ჩვენ
არავის არ მივცემთ ოქტომბრის მონაპოვარს“, „ყოველთვის ვივლით
კომპარტიასთან ერთად“. ასეთივე მიტინგები ჩატარდა აჭარის მაზრებში.

სერგო ორჯონიკიძე აჭარის მშრომელების ბრძოლას მენშევიკებისა
და სხვა ბანდების წინააღმდეგ, მაღალ შეფასებას აძლევდა. ის აღნიშ-
ნავდა, რომ, რაც შეეხება აფხაზეთსა და აჭარას, ჩვენი რესპუბლიკის
სწორედ იმ ნაწილებს, რომლებიც არაერთხელ აჯანყებულან მენშევიკებისა
და მათი ტირანიის წინააღმდეგ, ამ ავტონომიურმა რესპუბლიკებმა არა
თუ მხარიარ დაუჭირეს მენშევიკურ ავანტიურას, არამედ ბათუმი, აჭარა
და აფხაზეთი უმაღლეს ბრძოლაში ჩაებნენ და პირველი დახმარება მათ
ოზურგეთისა და ზუგდიდის მაზრებს გაუწიეს (გ. კ. ორჯონიკიძე, სტატიე-
ბი და სიტყვები, ტ. 1, 1957, გვ. 441).

მენშევიკებისა და სხვა ანტისაბჭოთა ორგანიზაციების 1924 წლის
აგვისტოს ავანტიურამ დააჩქარა მათი ლიკვიდაცია. გაზეთი „ტრუდოვოი
ადრავისტანი“ 1925 წლის 24 ნოემბერს წერდა, რომ ანტისაბჭოთა პარ-

ტიების აგვისტოს გამოსვლების შემდეგ მენშევიკებს ათასობით მუშა და
გლეხი ჩამოშორდა, რომლებიც საბჭოთა ხელისუფლების მხარეზე
დადგნენ.

ამრიგად თავიანთი ანტიხალხური მოქმედებით მენშევიკებმა და
სხვა პარტიებმა მშრომელთა მასებში დაკარგეს ნდობა, ავტორიტეტი
და განიცადეს სრული კრახი. ისინი დაიშალნენ და როგორც მთელს
საბჭოთა კავშირში, ისე საქართველოში დამკვიდრდა ერთპარტიული
სისტემა.



მუჟული გაბოსონია

პირველი სასულე ორკესტრი

აჭარის მუსიკალური საზოგადოება, რომელსაც რამდენიმე ათეული წლის ისტორია აქვს, დღითიდღე იზრდება ამ საზოგადოებამ მრავალი ნიჭიერი მუსიკოსი გამოზარდა. მასთან მჭიდროდა დაკავშირებული აჭარის ასსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწის — ტერენტი ივანეს ძე ხავთაძის შემოქმედებითი ბიოგრაფია.

ტერენტი ბათუმში მსახურობდა — ერთ-ერთი სამხედრო ნაწილის კაპელმეისტერი იყო. 1921 წელს ეს ნაწილი რუსეთში გადავიდა. ტერენტი კი გაათავისუფლეს სამხედრო სამსახურიდან.

ამ დროისათვის ტერენტი ხავთაძის კარგად იცნობდა აჭარის მუსიკალური საზოგადოება. ნიჭიერ მუსიკოსს შესთავაზეს შეეკმნა საქალაქო ქართული სასულე ორკესტრი.

ტერენტის სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა — მთელი სულითა და გულით შეუდგა ამ საპატიო დავალების შესრულებას.

ტერენტი საგულდაგულოდ არჩევდა კადრებს პირველი საქალაქო ქართული სასულე ორკესტრისათვის, უაღრესი სიფრთხილით ამოწმებდა მათ მუსიკალურ ნიჭს, უნარს, შესაძლებლობას. მამაშვილურად ესაუბრებოდა ყოველ მათგანს, უხსნიდა თუ რადიდი პასუხისმგებლობა ეკისრებოდათ.

...საქმისადმი უსაზღვრო სიყვარულმა, შეუპოვარმა შრომამ, მონდომებამ თავისი შედეგი გამოიღო — ჩამოაყალიბა მუსიკოსთა მშვენიერი კოლექტივი.

პირველი საქალაქო ქართული სასულე ორკესტრის შემადგენლობაში შევიდნენ მუსიკის თავჯანისმცემლები და ნოტრფილინი ფ. მარგველაშვილი, ვ. ნიკურაძე, ვ. ლანჩავა, ვ. შავგულიძე, შ. წერეთელი, ნ. კაკუშაძე, დ. ჭელიძე, ვ. ხმალაძე, თ. ჩხაიძე, ა. ცქიტიშვილი, ვ. მოსეშვილი, ტ. ყიფიანი, ვ. გოცირიძე, გ. გუდიაშვილი და სხვები.

ახლა მთავარი იყო მოკლე ხანში დაეძლიათ სასწავლო მოსამზა-

დებელი რეპერტუარი და მომ-
თხოვნი მსმენელების წინაშე პი-
რნათლად წამდგარიყვნენ.

შრომის მძიმე, მაგრამ ხალი-
სიანი მღელვარება და მოუსვენ-
რობა დაეუფლა ყველას. მალე
გაიმარჯვა საქმის სიყვარულმა,
მონდომებამ, შეუპოვრობამ, გა-
იმარჯვა ადამიანმა. აი, ამისი დას-
ტურიც: ქალაქის ზღვისპირა პარ-
კის საესტრადო ორკესტრის სა-
რეკლამო დაფაზე გაჩნდა პირვე-
ლი აფიშა...

ქალაქის საზოგადოება მოუთ-
ნენლად ელოდა მშობლიური კუ-
თხის ქართული სასულე ორკეს-
ტრის პირველ კონცერტს.

დარბაზი მუსიკის მოყვარულე-
ბით გაიჭედდა.

იხსნება ფარდა, დარბაზში ქუხს
ტაში: დამსწრეები მხურვალედ
ესალმებიან სასულე ორკესტრის
კოლექტივს.

ხალხი უდიდესი გულისყურობით
ისმენდა ყოველ მუსიკალურ ბგე-
რას.

პირველად ბიჭებს გაუბედობა
ემჩნეოდათ, მაგრამ თანდათან
შევიდნენ ექსტაზში: მიმოიბნა
საამო ჰანგები და ტკბილმა მელო-
დიებმა მსმენელები მოაჯადოვა.

ეს იყო სასულე ორკესტრის პი-
რველი ნათლობა, პირველი გა-
მარჯვება, მომავალ წარმატებათა
მტკიცე საფუძველი.

ტერენტისა და მის მეგობრებს
ფრთები შეესხათ, გაორკეცებუ-
ლი ენერგიით შეუდგნენ მუშაო-
ბას, გაამდიდრეს რეპერტუარი.

დახვეწეს ყოველი მუსიკალური
ნოემერი.

და მეორე კონცერტს უფრო მე-
ტი წარმატება ხვდა წილად. მერე
ეს წარმატებები მომრავლდა და
ორკესტრმა სახელი გაითქვა.

ამიტომ იყო, რომ 1925 წლის
ზაფხულში ორკესტრი ბათუმის
სპორტულ დელეგაციასთან ერ-
თად თურქეთში გაიგზავნა სპო-
რტულ ფორუმში მონაწილეობის
მისაღებად.

მსცოვანი ლოტბარი შემდეგ,
მღელვარებით იგონებდა იმ დაუ-
ვიწყარ დღეებს: მზე დაჰკაშკა-
შებდა ქალაქს, ხასხასა, ხავერდო-
ვანი მწვანე მოლით დაფარული
სტადიონი ხალხით იყო სავსე; ასე
რომ თხუთმეტი ათასი მაყურე-
ბელი მაინც იქნებოდაო.

სპორტული ღონისძიებების და-
წყებამდე ეთერში გაისმა ქართუ-
ლი მელოდიები.. შესვენებისას
ხომ ერთი წუთით მოცლა არ
ჰქონდათ. სასულე ორკესტრის
წევრები უკრავდნენ ვერდის, ბე-
თჰოვენის, ფალიაშვილის, არა-
ყიშვილის, ბალანჩივაძისა და
სხვათა საორკესტრო ქმნილე-
ბებს. ფორუმის მონაწილენი გა-
ტაცებით ისმენდნენ მომადო-
ვებელ ჰანგებს, რამდენჯერმეც
კი გაამეორებინეს ნაწყვეტი ოპე-
რიდან „დაისი“ და ცეკვები „ქარ-
თული“ და „ხორუმი“.

ერთი კვირის შემდეგ გამარჯ-
ვებული ბათუმელი სპორტსმენე-
ბი და სასულე ორკესტრის წევ-
რები მშობლიურმა ქალაქმა ზეი-
მით მიიღო.

კვლავ წინ მიდიოდა სასულე ორკესტრი, იზრდებოდა მისი ავტორიტეტი, პოპულარობა, ემატებოდა ახალი კადრები, მდიდრდებოდა რეპერტუარი.

ტერენტი ხავთასმა მუყაითი შრომის შედეგად შექმნა აკადემიური სასულე ორკესტრი, რომელიც თბილისის სასულე ორკესტრს ბევრად არ ჩამორჩებოდა.

ბათუმის სასულე ორკესტრი ძირითადად ქალაქის მოსახლეობას ემსახურებოდა, მაგრამ არც აჭარის მაღალმთიან რაიონებს სტოვებდა უყურადღებოდ. იგი სისტემატურად გამოდიოდა ზღვისპირა პარკის საზაფხულო ესტრადაზე, სტადიონებზე, დასასვენებელ სახლებსა და სანატორიუმებში, ფაბრიკა-ქარხნებში, კოლმეურნეობებსა თუ საბჭოთა მეურნეობებში. ორკესტრის კონცერტები ყველგან მოწონებას იმსახურებდა.

კონცერტებში ხშირად მონაწილეობდნენ ვოკალური სტუდიისა და მუსიკალური სასწავლებლის ნიჭიერი შემსრულებლები.

საორკესტრო პიესებს გარდასრულებოდა ნაწყვეტები გამოჩენილი კომპოზიტორებისა: ვერდის, შ. გუნოს, ე. დოლიძის, დ. არაყიშვილის, ზ. ფალიაშვილის შესანიშნავი ოპერებიდან, როგორცაა „ტრავიატა“, „ევგენი ონეგინი“, „ფაუსტი“, „ქეთო და კოტე“, „თქმულება შოთა

რუსთაველზე“, „დაისი“. ორკესტრი ვირტუოზულად ასრულებდა კომპოზიტორ ალექსი ფარცხალაძის ერთ-ერთ საუკეთესო ნაწარმოებებს — „აჭარული სუიტა“.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ ალექსი ფარცხალაძე, რომელიც ამჟამად საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწეა, ყოველთვის ხელს უწყობდა და ეხმარებოდა ტერენტი ხავთასის კოლექტივს.

ბათუმის სასულე ორკესტრმა ბევრი კეთილი საქმე გააკეთა; მისი პატარა კოლექტივიდან საოპერო, სიმფონიური და მუსკომედიის დიდი ორკესტრებისაკენ გზა გაიკაფეს ამჟამად. საქართველოს სსრ დამსახურებულმა მოღვაწემ დირიჟორმა კ. სირბილაძემ, საქართველოს სსრ დამსახურებულმა არტისტებმა ნ. ნაკაშიძემ, ვ. ლანჩავამ, ს. ხმალაძემ, ი. ქილარჯიშვილმა და სხვებმა.

ტ. ხავთასი და ორკესტრის წევრები ვ. მარგველაშვილი, ა. შლიფერი, პ. ვარძიელი, ა. ტატიშვილი, ლ. ველიერი, ს. ბაკში, ი. ანგურსკი და სხვები პედაგოგიურ მოღვაწეობასაც ეწეოდნენ და დიდი წვლილი შეჰქონდათ ახალგაზრდა კადრების აღზრდაში. ისინი სკოლებში ქმნიდნენ და აყალიბებდნენ მოსწავლეთა სასულე ორკესტრებს. მათ შორის გამოირჩეოდა ბათუმის ლენინის სახე-

ლობის საბაზო საშუალო სკოლის
მოსწავლეთა სასულე ორკესტრი,
რომელსაც ტერენტი ხავთასი დირიჟორობდა.

დიდი სამამულო ომის დროს
ბათუმის სასულე ორკესტრი აჭა-
რის სახელმწიფო ფილარმონიას-
თან ახლადდაარსებულ საორკესტ-
რო მუსიკოსთა ბიუროს მფარვე-
ლობაში გადავიდა.

ბათუმის სასულე ორკესტრმა
თვალსაჩინო წვლილი შეიტანა

ჩვენი ქალაქის მუსიკალურ ცხო-
ვრებაში.

ამიტომ ვაფასებთ ამ კოლექ-
ტივს, რომელსაც წლების მანძილ-
ზე აწრთობდა, აყალიბებდა და
სათავეში ედგა შესანიშნავი ლო-
ტბარი, აჭარის ასსრ ხელოვნების
დამსახურებული მოღვაწე ტერე-
ნტი ხავთასი.

ახალგაზრდა მუსიკოსთა თაობა
აფასებს წინაპართა ნამაგარს და
აგრძელებს ძვირფას ტრადიციებს.



ალექსანდრა ლავიტაძე

სამშინო სკივრი

ქართველი ხალხის მატერიალური და სულიერი კულტურის საკვანძოში მნიშვნელოვანი ადგილი ხის მოჩუქურთმებულ ნივთებს უჭირავს.

საქართველოში დღემდე აღმოჩენილი არქეოლოგიური ნივთები, მრავალფეროვანი ეთნოგრაფიული მასალები და წერილობითი წყაროები ქართული ჩუქურთმის ზანგრძლივ და საინტერესო ისტორიაზე მიუთითებენ.

აჭარის სახელმწიფო მუზეუმში დაცულია მრავალი ეთნოგრაფიული ექსპონატი. მათ შორის საინტერესოა ორნამენტიანი ხის კარები, ნაირფერებით მოჭარგული ტანისამოსი, ფერადი ძაფებით ნაქსოვი წინდები, ქისები, თორები,¹ მოჩუქურთმებული სამეურნეო და საბრძოლო იარაღები, ლითონისა და ხის სხვადასხვა დანიშნულების ჭურჭელი და ავეჯი.

ამ რიგის მასალებიდან ამჯერად ყურადღებას ვამახვილებთ მარი-

თის ხეობაში მიკვლეულ მზითვის სკივრებზე. საინტერესოა სოფელ ოლაღურში ნაპოვნი სკივრები, რომლებიც კაკლის ხის მასალები-საგანაა გაკეთებული. მასზე წინამხრით ორ დიდ წრეში გამოსახულია ფოთლისმაგვარი ფრთებიანი ვარსკვლავები, ისინი ერთმანეთისაგან გამოყოფილია დახრილი სწორი ხაზებით შედგენილი მცენარის ორი გამოსახულებით. მათ შორის ამოკვეთილია ერთი პატარა სვასტიკა („ბორჯღალა“). სკივრის ორნამენტირებულ მხარეს ირგვლივ შემოვლებული აქვს „ხაჩის“ (ჯვრები) გამოსახულების ორი არშია.

ცაცხვის ხის მასალისაგან მოჩუქურთმებული ამგვარი სკივრი ნაპოვნია აგრეთვე სოფელ ტბეთში. მის ორნამენტში მთავარი ადგილი მკრთალ წრეებში ამოკვეთილ ორ დიდ ბორჯღალას უჭირავს. ბორჯღალებს შორის ამოკვეთილია ორი ხე, ერთი პატარა ბორჯღალა და სხვადასხვა ფორმის ორი ვარსკვლავი. სკივრის წინა ხედზე

1 ხელით ნაქსოვი ქამარი.

ორნამენტს ირგვლივ შემოვლებული აქვს ვარსკვლავების ორი არშია.

სკივრის თავი კუსტარულად გამოჭედული რკინის კოჭებითაა შეკიდული და ასეთივე კოჭით იკეტება.

მუზეუმში ინახება აგრეთვე ამავე სოფლიდან ჩამოტანილი დაშლილი სკივრის ნაწილი, რომლის წინა მხარეზე ორ დიდ წრეში ერთმანეთზე გარდასახული ვარსკვლავებია ამოკვეთილი. ვარსკვლავებს შორის კი ერთი სიციცხლის ხე ისახება. მარჯვენა დიდი წრეხაზის ირგვლივ ზემოთ და მარცხნივ გამოსახულია სვასტიკა, მარჯვნივ — ჯვარი, ქვემოთ კი — ორი ვარსკვლავი. მარცხენა მხარის წრეხაზს ზემოთ და მარცხნივ ჯვარია, მარჯვნივ — ვარსკვლავი, ქვემოთ კი — ორი ვარსკვლავი. ფიცარს ირგვლივ უვლის არშია, რომელზედაც რომებია გამოსახული.

სკივრებზე შესრულებული ორნამენტის ანალიზი შემდეგ სურათს იძლევა: სვასტიკას ქართულ ორნამენტში ერთ-ერთი წამყვანი ადგილი უჭირავს. მეცნიერები წარმომავლობის მხრივ ერთგვარ საერთოს პოულობენ ჯვარსა და სვასტიკას შორის და მას ჯვრის განვითარებად მიიჩნევენ. (წრეში გამოსახული ჯვრის ტრიალი ცენტრის გარშემო მრავალფრთიანი სვასტიკის წარმოდგენას იძლევა). ამჟამად სვასტიკა აღიარებულია მზის ფართოდ გავრცელებული კულტის სიმბოლურ გამოსახუ-

ლებად. მას ეხედებით ბრინჯაოს ხანის იარაღებზე, მრავალფეროვან კერამიკულ ნაწარმზე და ხის ნაკეთობებზე. სვასტიკურ ორნამენტურ მოტივს ერთ-ერთი მთავარი ადგილი უჭირავს ქართული დარბაზის დედაბოძისა და ბუხრის გაფორმებაში; იგი ხშირადაა ქართულ ავეჯზეც. მისი დამოწმება საყურადღებოდ გვეჩვენება ამ სამხითვო სკივრების ორნამენტულ კომპლექსში.

განხილული სკივრების ორნამენტულ სახეებში ერთ-ერთი მთავარი ადგილი უჭირავს სიციცხლის ხის გამოსახულებას. ეს მოტივი ქართველ ტომებში უძველეს დროიდან მოდის (გ. ჩიტაია, ვ. ბარდაველიძე). ქართველთა წინაპრების კოსმოგენური და ასტრალური რწმენების თანახმად ხე წარმოდგენილი იყო ქვეყნიერების ცენტრად, ცის თალის ბურჯად, მნათობთა სავანედ (გ. ჩიტაია, ი. სურგულაძე). სიციცხლის ხის ამ მოტივს მრავალი პარალელი მოეპოვება ეგვიპტისა და ინდოეთის ხალხების რწმენაში. აქ სიციცხლის ხე წარმოდგენილია სამყაროს ცენტრად, რომელსაც უჭირავს ცის თალი. იგი არის ეგვიპტის ცის ქალღმერთის — ნუტისა და მზის ღვთაების ბენჰუს ძვირფასი თვლებით შემკული სადგომი; მისგან შექმნა ბრაჰმამ მსოფლიო და მისი ჩრდილი წარმოშობდა ღლე-ღამეს. ვიდრე მზე და მთვარე გაჩნდებოდა (ი. სურგულაძე).

აღბათ ქართული ღვთაებების მკვეთრად ასტრალურმა ხასიათმა განაპირობა ხის და ცის სხეულთა კულტების კომპლექსური გამოსახულებანი როგორც ხეზე, ისე ქვასა და ქსოვილზე. ეს დასტურდება ქართული ეთნოგრაფიული მონაცემებით.

აღწერილი სკივრების (ოლადური, ტბეთი) ორნამენტულ მოტივთა შორის წამყვანი ადგილი უჭირავს ფოთლისმაგვარად ნაკვეთ ექვსქიმიან ვარსკვლავებს. ხალხის წარმოდგენით ეს მოტივი ცას უკავშირდება და იგი ქართველი ეთნოგრაფების მიერ ცისკრის ვარსკვლავის გამოსახულებად არის მიჩნეული. ეს კულტი ფართოდ იყო გავრცელებული მახოლბელი აღმოსავლეთის ბევრ ქვეყანაში, ევროპასა და ანტიკურ სამყაროში. იგი წარმართი ქართველი ტომების ცხოვრებაში ნადირთა მფარველი ქალღმერთის — დალის სახით ყოფილა წარმოდგენილი (ი. ჯავახიშვილი).

ქართული ეთნოგრაფიული მონაცემებით ჩვენი ხალხის ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი ადგილი ჩუქურთმით შემკულ ავეჯს ეჭირა. ორნამენტული მოტივების ზოგიერთი სახეები (ვარსკვლავები, სვასტიკები) დამოწმებულია სვანურ, ფშავ-ხევსურულ სკივრებსა და სხვა ავეჯზე (ფ. გარდაფხაძე-ქიქოძე, ლ. ბედუყაძე). მაგრამ ასე სრული კომპლექსი — სვასტიკა, ჯვარი, ვარსკვლავი, სიცოცხლის

ხე, როგორც ეს გამოსახულია მართის ხეობის სამხრეთო სკივრებზე, დღეისათვის არაა დამოწმებული.

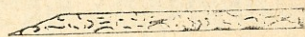
მეცნიერულად აღიარებულია, რომ საქართველოში კერა (ბუხარი) ითვლებოდა ოჯახის ცენტრად, სადაც სრულდებოდა სამეურნეო და საყოფაცხოვრებო ხასიათის რიტუალები, მასთან იმართებოდა საქორწინო ჩვეულებების ბევრი კერამონილი (გ. ჩიტაია, მ. ჩართოლანი).

ამასთან დაკავშირებით აჭარაში დამოწმებულია ორნამენტი შემკული ბუხრის კამაროვანი ქვები (სოფელი ნამონასტრევი, მერისა, ოქტომბერი, სიხალიძეები, გეგელიძეები, ოლადური, ნადვარევი), რომლებზედაც ორნამენტული მოტივები (სიცოცხლის ხე, ჯვარი, სვასტიკა, ვარსკვლავები) კომპლექსურადაა გამოსახული. ეს უძველესი ადამიანის კოსმოგენური წარმოდგენების გამომხატველი უნდა იყოს.

აჭარაში ნაპოვნ სამხრეთო სკივრებზე გამოსახული ორნამენტის წყაროდ ბუხრის ორნამენტული გაფორმება უნდა მივიჩნიოთ, რადგან, როგორც აღვნიშნეთ, ბუხართან სრულდებოდა მთავარი საქორწილო რიტუალები. ამდენად, კერაზე გამოსახულ ღვთაებათა კულტის ანარეკლი შესაძლებელია გადასულიყო სამხრეთო კომპლექსის ერთ-ერთ მთავარ კომპონენტზე — სკივრზე.

განხილული სკივრები, ორნამენტის მიხედვით, აჭარის ქრისტიანულ პერიოდს უნდა ეკუთვნოდეს (ერთ-ერთ მათგანზე ოსტატს გაბედულად აქვს გამოკვეთილი ჯვარი). გამუსულმანების შემდეგ ამგვარ ძეგლებზე ჯვრები შენიღბულადაა გამოსახული; ამასთანავე,

მათზე გვხვდება — არაბული წარწერები და ნახევარმთვარეები. სოფელ ოლადაურში და ტბეთში ნაპოვნი მზითვის სკივრები მრავალფეროვანი კომპლექსური ორნამენტებით მატერიალური კულტურის იშვიათ ძეგლებს წარმოადგენენ.



ახელ სპეკულაქა

ქართველთა ზღვაოსნობის ისტორიიდან

1967 წლის დამდეგს ბათუმში დაარსდა საქართველოს საზღვაო სანაოსნო და, ამრიგად, საქართველო ოფიციალურად ჩადგა მსოფლიოს ზღვაოსან ქვეყნებს შორის. ამასთან დაკავშირებით ინტერესმოკლებული არ იქნება გადავხედოთ ქართველთა ზღვაოსნობის მრავალსაუკუნოვან ისტორიას.

ძველად ნავი წყლის ტრანსპორტის ზოგადი სახელწოდება იყო. ისე კი ყოველ ნავს სიდიდის მიხედვით შესაბამისი სახელწოდება გააჩნდა. ნ. ჩუბინაშვილის სიტყვით „უმცროსსა შთასაჯდომსა ერთის კაცისასა ეწოდება ნუშა; მის უდიდესს — ვარცლი და სწუათა შთასატევნელთა ვიდრე ათამდე, ოცად, ორმოცად და ასამდეცა კაცთა ჰქვიან: სანდალი, ზარბუნე, კანჯო, კარაბა, კარაჭაბა, კატარლა, ნავტიკი, ოლანჯკანდერი, ონჩხომელი ანუ ორჩხომელი, პურკატა, ხოლო დრომონი შთაიტევს ხუთასსა კაცსა საგზლითა და ტვირთითა, არამედ ხომალდი უდიდესია და სტოლა მრავალი ნავი საომარი“. ირკვევა, რომ ეს სია არასრულია, რამდენადაც აქ არ ჩანს საბას ლექსიკონში მოხსენიებული ისეთი სახელწოდება, როგორიცაა, „კობანო“, ჩამოთვლილი ნავები კი ერთი მეორის უდიდეს-უდიდესნი არიან“ (ს. ს. ორბელიანი).

ეს ტერმინები არა მარტო სხვადასხვა ზომის ნავს განსაზღვრავდა, არამედ მათ დანიშნულებაზედაც მიუთითებდა.

მართლაც, საბას განმარტებით, კატარლა „ნავია საბრძოლო“, ნავტიკი კი — „მცირე ტივი გუდებკრული“ და ა. შ.

ასევე დიფერენცირებული იყვნენ ნავის მშენებელი ოსტატები და თვით გემის სამოხელეო პირები. საბას განმარტებით „ნავსე ეწოდების ნავის მაშენებელსა და ნავკოსალარი — მენავეთ მოძლუარსა; ხოლო მეპრორე — მენავეთუხუცესსა; მპირველობნი — მენავეთგამგებელსა; ნავტური — კატარლის მნესა (მოხელეს — ა. ს.) და, ნავტე — მომცრო ნავის მნესა; ხოლო მხერვალი — ნავის მავლინებელსა, რომელს უპყრიეს ტიმონი და მეაფქიოე — აფრის გამგებელსა“.

საბას ცნობითვე ირკვევა მეტად რთული სამოხელეო აპარატის არსებობაც. „ვეფხისტყაოსნის“ მიხედვით ჩვენში დადასტურებულია „მირბარის“ — საზღვაო ძალთა უფროსის თანამდებობაც. გემს მარტო კაპიტანი — „ნავის უფალი“ კი არ ჰყავდა, არამედ ეკიპაჟის ხელმძღვანელიც — „მენავეთუხუცესი“, მესაჭე — „მხერვალი“ და სხვ. ცალკე იყო იალქნების გამგებელიც, რომელსაც „მეაფქიოე“ ეწოდებოდა. ცხადია თავისი საქმიანობის მიხედვით ეკიპაჟის სხვა რიგით წევრსაც შესაფერისი სახელი ჰქონდა.

იალქნების მომსახურე დიდი სამოხელეო აპარატის არსებობა შემთხვევითი ფაქტი არ იყო. იგი გამოიწვია გემებზე ანძების სიმრავლემ და აფრების მრავალფეროვნებამ. ამას დადასტურებს ნუმიზმატიკური მონაცემებიც. მაგალითად, 1708-1709 წლებში ვახტანგ მეექვსის მიერ მოჭრილ ფულზე სამანძიანი აფრებგაშლილი გალერეა და თევზებია გამოხატული. აქვეა ვახტანგისეული სახელის დაქარაგმება ქართულად.

მონეტაზე სამი ანძის გამოხატვა იმაზე მიუთითებს, რომ ჩვენში არსებობდა რამდენიმეანძიანი ხომალდებიც.

გემთმშენებლობის, სამოხელეო აპარატისა თუ მშენებელ ოსტატთა ასეთი დიფერენცირება მიგვითითებს ქართველთა მაღალგანვითარებულ ზღვაოსნობაზე.

მართლაც, არსებული მცირე ცნობების შესწავლითაც ჩანს, რომ ძველად საქართველო აღმოსავლეთის ერთ-ერთ განვითარებულ საზღვაო სახელმწიფოს წარმოადგენდა, ქართველი „ვიკინგები“ კი შესანიშნავი მეზღვაურები იყვნენ, რომლებმაც დიდი წვლილი შეიტანეს მსოფლიო კარტოგრაფიის განვითარებაშიც.

ქართველთა ზღვაოსნობის შესახებ ერთ-ერთი უძველესი ცნობა დაცულია ბერძენი მწერლის აპოლონიოს როდოსელის „არგონავტიკაში“. ავტორი, რომელიც ჩვენს წელთაღრიცხვამდე მესამე საუკუნეში ცხოვრობდა, მიგვითითებს, რომ კოლხეთი საკმაოდ ძლიერი საზღვაო სახელმწიფოა, ხოლო კოლხები — დახელოვნებული და გამბედავი მეზღვაურები არიან, თვით კოლხთა მეფის აეტის საზღვაო ფლოტი „ხომალდთა ლაშქარი კი არა, ფრინველთა ურიცხვი გუნდი არის“.

ცხადია, აქ რეალური ვითარება გაზვიადებულია, მაგრამ იგი ნათლად მეტყველებს ამ ხელისუფალის საზღვაო სიძლიერეზე. საგულისხმოა, რომ „ოქროს საწმისის“ მიმტაცებელ გემ „არგოს“ ეკიპაჟს კოლხები სწრაფნიჩბიანი ხომალდებით მეორე დღესვე წამოსწვებიან. ბერძნები დამფრთხლან და სანამ სამშობლოს საზღვარს უკან მოიტიოვებდნენ, თავი მოუტრიალებიათ „კოლხთა მცირე ნაწილთან“ პირისპირ შეტაკებაზე. ისინი მუხანათობით ცდილობდნენ მღევრების ჩამოშორებას.

ძლიერი ფლოტი ჰყავდა პონტოს სახელმწიფოს, რომლის მოსახლე-

ომის ძირითად ბირთვს, გ. გოზალიშვილის გამოკვლევით, ქართველი ტომები — მესხები, ტაბალები და ხალიბები შეადგენდნენ. II-I ათასწლეულების (ძვ. წ.) მიჯნაზე მითრიდატე პონტოელმა (130-63 წწ.) დაიწყო სამეფო შექმნა, რომელიც რომის იმპერიას წარმატებით უწევდა მეტოქეობას. ძლევამოსილი სახელმწიფოსადმი წინააღმდეგობა შესაფერ საზღვრეთო და საზღვაო ძალას მოითხოვდა. რამდენი და როგორი საბრძოლო ხომალდისაგან შედგებოდა მითრიდატეს ფლოტი ზუსტად არ ვიცით, მაგრამ ცნობილია, რომ რომაელებთან პირველი ომის დაწყებისას მან სალაშქროდ გამოიყვანა 400 გემი, საერთოდ კი რომაელებთან ცალკეული საზღვაო ბრძოლებისას მას „ხშირად ჰყავდა 400-ზე მეტი საკუთარი ხომალდი“ (აბიანე). მითრიდატეს სიძლიერე და ზღვაზე ბატონობა იმდენად მნიშვნელოვანი იყო, რომ პირველი ომის დამთავრებისას, რომელიც ჩვენს ერამდე 84 წელს მოხდა, საზავო მოლაპარაკების ძირითად პირობად რომაელებმა მითრიდატეს ფლოტის გადაცემა მოთხოვეს.

გეოგრაფი სტრაბონი, რომელიც ძველი და ახალი წელთაღრიცხვის მიჯნაზე მოღვაწეობდა, თავისი ცნობებით გარკვეულ წარმოდგენას იძლევა ჰენიოხების ზღვაოსნობის შესახებ. სტრაბონის სიტყვით „ჰენიოხები ცხოვრობენ ზღვაზე მეკობრეობით, აქვთ პატარა, წვრილი და მსუბუქი ნაგები, რომლებიც დაახლოებით 25 კაცს იტევენ, ხოლო იშვიათად მთლიანად 30 (კაცს) დაიტევენ. ელინები მათ უწოდებენ კამარებს“.

კამარა ცალფა, ერთ ხეში ამოთლილი ნავია. ასეთი ნაგები კი ფართოდ იყო გავრცელებული შავი ზღვისპირა ქართველ ტომებში. ბერძენი ჰიპოკრატე (იგი ძველი წელთაღრიცხვით დაახლოებით 460-377 წლებში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა) მდინარე ფაზისზე (რიონი) ნაოსნობის აღწერისას აღნიშნავს, რომ ადგილობრივი მოსახლეობა ერთი ხისაგან გამოთლილ ცალფა ნაგებს ხმარობდა. ანალოგიური ხასიათისაა ჩვენს წელთაღრიცხვამდე მეოთხე საუკუნის მოღვაწის ქსენოფონტეს ცნობაც. იგი მიუთითებს, რომ ბერძნებისათვის დასახმარებლად მისული მოსინიკები სამას ცალფა ნავში ისხდნენ (თითოში სამ-სამი კაცი).

უნდა ითქვას, რომ კამარიანი ნაგების პრიორიტეტს მკვლევარები ბერძნებს ანიჭებდნენ, მაგრამ ირკვევა, რომ იგი ბერძნული არ არის და მათ ქართველთა გარდა არავინ ხმარობდა (გ. გოზალიშვილი).

სტრაბონის ცნობებში ხაზგასმულია, რომ ჰენიოხები შავი ზღვის სამხრეთ-დასავლეთის სანაპიროს ბატონ-პატრონი არიან, რომ ისინი „კამარებისაგან ფლოტებს ჰქმნიან და თავს ესხმიან ხან საბარგო ხომალდებს, ხან რომელიმე ქვეყანას ან ქალაქს და (ასე) ფლობენ ზღვას“. და ეს იმდენად შესანიშნავი ფაქტი იყო, რომ „ბოსფორის (მცირე აზიის — ა. ს.) მფლობელნი ზოგჯერ ესმარებიან ხოლმე მათ, აძლევენ... ნავსაყუდლებს, ბაზარსა და ნადავლის გაყიდვის (საშუალებას)“. საკუ-

თარ ქვეყნებში დაბრუნებისას ან ზამთრის პერიოდში, განაგრძობს სტრა-
ბონი, ჰენიოხები „იღებენ მხრებზე კამარებს და მიაქვთ ტყეებში“, ხოლო
„როდესაც დრო დგება ნაოსნობისა, (კამარები) უკანვე მიაქვთ“.

სტრაბონის ცნობებს ავსებს მისი თანამედროვე პუბლიუს
ოვიდიუს ნაზონიც. ნაზონის სიტყვით ჰენიოხები არ კმაყოფილდებო-
დნენ ზღვის სანაპირო ახლო-მახლო მიწა-წყლის დარბევით და ხშირად
შორეულ ტერიტორიებსაც გაბედულად ხელჰყოფდნენ. მართალია,
„ჰენიოხები პონტოს მარჯვენა მხარეს (ე. ი. აღმოსავლეთით) უფრო თავი-
სუფლად დაეხეტებიან, მაგრამ არც დასავლეთ ნაპირს სტოვებენ ხელუ-
ხლებლად“.

მომდევნო პერიოდში ქართველთა ზღვაოსნობის შესახებ საინ-
ტერესო მასალაა დაცული ბიზანტიელ მწერალთა და ისტორიკოსთა
შრომებში. საქართველოს საგარეო ვაჭრობის მიმოხილვასთან დაკავში-
რებით აგათია სქოლასტიკოსი (მე-6 საუკუნე) წერდა, რომ ეგრელები
„საზღვაო ვაჭრობაშიც ნახულობდნენ დიდ სარგებლობას!“. მამასადამე,
ეგრისის ძლიერებისას შესაფერი ფლოტიც გააჩნდა, რომლითაც ეს ქვე-
ყანა მცირე აზიის ბერძნულ ახალშენებთან და შორეულ ყირიმთან
ვაჭრობდა.

ზღვაოსნობის ასეთ განვითარებას სხვადასხვა მიზეზები აპირობებ-
და — დასავლეთი საქართველო მდიდარი იყო გემთმშენებლობისათვის
საჭირო ხე-ტყვით; იგი აქედან გაჰქონდათ უცხოეთშიც (ეგვიპტე). VIII
საუკუნეში შავი ზღვის აღმოსავლეთში არსებობდა დიდი საზღვაო
სავაჭრო გზა. იგი ბოსფორიდან იწყებოდა და აღმოსავლეთ სანაპიროს
პუნქტების გავლით სებასტოპოლისაკენ (ცხუმი) მიემართებოდა. ეს
გზა მეტად მნიშვნელოვანი იყო — რომის აღმოსავლეთ პროვინციებს
დასავლეთ საქართველოსთან აკავშირებდა. ამ გზით გადიოდა ის სა-
ქონელიც, რომელიც შორეული ინდოეთიდან მოდიოდა კასპიის ზღვისა
და მტკვარ-რიონის სანაოსნო გზით. ყოველივე ეს კი აჩქარებდა ზღვა-
ოსნობის განვითარებას. ამიტომაც არის, რომ ამ დიდი საზღვაო სავა-
ჭრო გზის გასწვრივ აღმოცენდნენ ეკონომიურად და სტრატეგიულად
მნიშვნელოვანი ნავსადგურები ბათუმი, პეტრა, ფოთი, ცხუმი და ა. შ.

მომდევნო პერიოდში გემთმშენებლობა კიდევ უფრო განვითარდა.

საინტერესოა ბიზანტიელი ისტორიკოსის მიქაელ პანარეტოსის მი-
თითება, რომ 1303 წლის დამლევს, ტრაპიზონში ლათინებმა ანუ იგივე
გენუელებმა ხანძრით გაანადგურეს „საზღვაო არსენალი“. საზღვაო
არსენალი კი, ალ. გამყრელიძის აზრით, იგივეა, რაც „ნავსამშენებლო
ადგილი და საზღვაო იარაღ-მოწყობილობის საწყობი“. საზღვაო არ-
სენალის მოწყობა არამარტო გემთსაშენი მაღალი ტექნიკის მაჩვე-

ნებელია, არამედ შუა საუკუნეების საქართველოს, როგორც საზღვაო სახელმწიფოს, ძლიერების ნიშანიც არის.

ქართველმა ხალხმა დიდი წვლილი შეიტანა ზღვაოსნობის განვითარებაში. ძველმა ზღვაოსნებმა ერთ-ერთმა პირველებმა ბრწყინვალე ფურცელი ჩასწერეს კარტოგრაფიის ისტორიაში; ამის შესახებ საგულისხმო ცნობას გვაწვდის აბ. როდოსელი. კოლხეთის საზღვაო ძლიერების აღწერისას იგი მიუთითებს „კირბების“, იგივე ქვის ბოძების თუ დაფების შესახებ, რომლებზედაც „წყლის და ხმელეთის ყველა საზღვარია მოგზაურთათვის ნაჩვენები“.

მაშასადამე, კოლხური „კირბები“ იგივე რუკებია, რომლებზედაც წყლისა და ხმელეთის საზღვრებია აღნიშნული. ძველ საქართველოში რუკის არსებობა კი საყურადღებო ფაქტია, რადგან იგი კარტოგრაფიული მეცნიერების განვითარებაზე მიუთითებს.

აბ. როდოსელის ცნობა „კირბების“ შესახებ საინტერესოა ისტორიული თვალსაზრისითაც. „არგონავტიკა“ ძველი წელთაღრიცხვით მესამე საუკუნეშია დაწერილი, მაგრამ მასში მოთხრობილი ამბები გაცილებით აღრინდელია. არგონავტების მითი ერთ-ერთი უძველესი თქმულებათაგანია, რომლის შექმნას „პირველი ათასწლეულის მე-8 საუკუნის აქეთ ვერ გიგულისხმებთ“ (ა. ურუშაძე) ამ დროის კოლხეთი კი, მართალია, ტომთა ძლიერ გაერთიანებას წარმოადგენდა, მაგრამ განვითარების თვალსაზრისით მაინც გვაროვნული წყობილების საფეხურზე იდგა (გ. მელიქიშვილი). საეჭვოა, მაშინ კოლხებს რუკა ჰქონოდათ, რამდენადაც ეს უკანასკნელი სახელმწიფოებრიობის არსებობის ერთ-ერთი ნიშანია; მაგრამ მომდევნო ხანაში იგი რომ გააჩნდათ, ეს უკვე ფაქტია. ბერძნები, რომლებიც ქედმაღლურად უყურებდნენ სხვა ხალხებს, რომლებსაც, ჩვეულებრივ, „ბარბაროსებს“ უწოდებდნენ, არავითარ შემთხვევაში რუკებს, თუ იგი არ გააჩნდათ, კოლხებს არ მიაწერდნენ. მაშასადამე, ქართველ ტომებს — კოლხებს, მსოფლიოში ერთ-ერთ პირველებს ძველი წელთაღრიცხვის III საუკუნისათვის გააჩნდათ წერილობითი ძეგლები, რომელთაც კარტოგრაფიული მნიშვნელობა ჰქონდათ. ამის გამო ცნობილი გერმანელი მკვლევარი კ. რიტერი სამართლიანად შენიშნავდა: „კარტოგრაფიული ხელოვნების გამოგონების პატივ-დიდება სრულიადაც არ ეკუთვნით... ბერძნებს. იგი ბევრად უფრო ადრე ხმარებაში ყოფილა კოლხეთის მოგზაურ ვაჭართა შორის“. კ. რიტერი აგრეთვე აღნიშნავს, რომ კოლხებმა ძველი წელთაღრიცხვით მესამე საუკუნეზე „დიდი ხნით ადრე თავიანთი წინაპრებისაგან ისწავლეს რუკების შედგენის ხელოვნებაო“. და მართლაც, ყველა საზღვაო და სახმელეთო გზების აღმნიშვნელი რუკის შექმნა კარტოგრაფიის განვითარების მაჩვენებელია.

კარტოგრაფიული ხელოვნება ჩვენში ყოველთვის მაღალ დონეზე იდგა. რუსეთსა და ევროპაში დიდი მოწონებით სარგებლობდა ჩვენი ბაგრატიონის რუკები. 1737 წელს ისინი ფრანგულადაც ითარგმნა. გვიანდელი ფეოდალური ხანის პოლიტიკურად დაშლილ და ეკონომიურად დასუსტებულ საქართველოში კარტოგრაფიის ასეთი დონე კი გარკვეულად მიგვანიშნებს განვითარებულ ზღვაოსნობის შორეულ ტრადიციებზეც.

ზღვის სიახლოვემ, განსაკუთრებით კი მისმა სამეურნეო მნიშვნელობამ ადრინდვე მიიზიდა ჩვენი ხალხი. ქართველი „ვიკინგები“ გაბედულად დასცურავდნენ შავ და მახლობელ ზღვებზე. ისინი, როგორც იტყვიან, ზღვას შეეზარდნენ. ამიტომ იყო, რომ შესანიშნავ მეზღვაურებად ითვლებოდნენ. ისინი არა მარტო საქართველოს, არამედ ჯერ სიზანტიის, შემდეგ თურქეთის ფლოტის ძირითად კადრს შეადგენდნენ. XIX საუკუნის 50-იანი წლების თურქული ცნობით ლაზები „ზღვაოსნობაში კონკურენციას უწევენ სხვა ტომებს. ისინი შეადგენდნენ ოტომანთა ფლოტის ყოველწლიურ კონტინგენტს; თურქეთი აქედან იღებს საუკეთესო მატროსებს; მეზღვაურთა იმ კადრიდან, რასაც იმპერიის ზღვისპირა პროვინციები იძლევიან, სამი მეოთხედი ლაზებია. თურქეთის კუნძულებიდან და ხმელთაშუა ზღვის კუთვნილ სანაპიროდან მატროსები ჩვენ სრულებით არ გვყავს“. თურქეთის ფლოტში კი ლაზების მონაწილეობა იმდენად მნიშვნელოვანი იყო, რომ ცნობის ავტორის ოსმანების სიტყვით ამ კუთხის დაკარგვა „თურქეთის ფლოტის დაშლას“ გამოიწვევდა.

და, მაუხედავად ყოველივე ამისა, საქართველო XIX საუკუნეს საზღვაო ფლოტის გარეშე შეხვდა.

საქმე იმაშია, რომ მეთხუთმეტე საუკუნეში საქართველოს ერთიანი მონარქია ცალკეულ სამეფო-სამთავროებად დაქუცმაცდა. ამან უპროფიტოდ იმოქმედა ზღვაოსნობაზეც, რადგან „არაფერი ისე არაა დამოკიდებული ეკონომიურ წინაპირობებზე, როგორც სწორედ არმია და ფლოტი“ (ფ. ენგელსი). მართლაც, აფხაზეთს, გურიასა და სამეგრელოს ცალკ-ცალკე აღარ გააჩნდა ამ საქმეში დასაბანდებელი მნიშვნელოვანი თანხა. ამიტომ ბუნებრივია, არც ძლიერი ფლოტის შენარჩუნება და ყოველწლიურად მისი მეზღვაურთა ახალი კადრებით შევსება შეეძლოთ.

ზღვაოსნობის დაქვეითებაზე განსაკუთრებით იმოქმედა იმდროინდელ მსოფლიოში დიდმა გეოგრაფიულმა აღმოჩენებმაც, რამაც ხმელთაშუა ზღვის აუზიდან სავაჭრო გზების დასავლეთით გადანაცვლება გამოიწვია; მნიშვნელოვანი იყო აგრეთვე, თურქთა გაბატონება შავ ზღვაზე. ამ უკანას-

კნელმა ზღვის სანაპიროზე მდებარე საქართველოს ზღვაზე გასვლის
საშუალება მოუსპო. მეკობრეობაც გახშირდა.

მაგრამ ქართველი ხალხი კვლავ დაუცხრომლად იბრძოდა ძველი
ტრადიციების აღსადგენად, ზღვაოსნობის ასადოქმინებლად.

მეტად ნაყოფიერი გამოდგა საბჭოთა ხელისუფლების წლები. შეი-
ძლება თამამად ითქვას, რომ ამ წლებმა ბათუმი არა საკავშირო, არამედ
მსოფლიო მნიშვნელობის სანაცხადგურო ქალაქად აქცია. ახლა კი იგი
საქართველოს საზღვაო სანაოსნოს ცენტრია.



ლავით ნახვალამ

რას მოგვითხრობენ მემორიალური დაფები

„ — ირგვლივ გაუვალი ჭაობი, სასმელად მლაშე წყალი, ქუჩაში მუხლამდე ტალახი, და აუტანელი სიბინძურე“ — ასე წარმოგვიდგენს ბათუმს გიორგი ერისთავი 1862 წელს თავის „მოგზაურობაში“.

— დიდხანს ვუყურებდი პატარა, ღარიბ ბათუმს; ოციოდე სახლი არის, რომ სახლსა ჰგავს. იმათში უკეთესი სახლი ფაშისაა, — წერს იგი.

მაშინდელი ბათუმის ხილვამ ასევე გული ატკინა ნიკო ნიკოლაძესაც, რომელმაც იგი 1873 წელს ინახულა.

„ბოლახში შესვლის დროს ჩვენმა ხომალდმა ორ ახლადნაშენებ ციხეს ჩაუარა... ბათუმის ქალაქი ორიოდე უდაბურ სახლსა და ქოხს ჰქვია. ზოგი მათგანი დაწნილი, შეტყეხილი ფაცხაა!“ — იგონებს ნიკოლაძე.

ნ. ნიკოლაძის „ნაგარძნობი და გავონილი“ არა მარტო მნიშვნელოვანი დოკუმენტია მაშინდელი აჭარის სოციალ-ეკონომიური მდგომარეობის შესახებ, არამედ იგი სერიოზული ბრალდებაცაა დამპყრობელთა მიმართ.

არ შეიძლება არ მოვიგონოთ ნ. ნიკოლაძის ურთიერთობა ბათუმის ქალაქის თავთან ლუკა ასათიანთან. ნ. ნიკოლაძის არქივში შემონახულია მასალები, რომ ამ დიდ საზოგადო მოღვაწეს სწორედ ბათუმში დაუწერია ექვსასამდე შრომა, რომელიც ეხებოდა 1917 წელს ბათუმ-ტრაპიზონის რკინიგზის გაყვანას.

საქართველოს რუსეთთან შეერთებამ პირობა შექმნა ქართული მიწაწყლისა და საწარმოო ძალთა გაერთიანებისათვის. ამ მიმართებით მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადაიდგა 1829 წელს, როცა გამოხსნილი იქნა ახალციხის მხარე, მაგრამ ოსმალთა მფლობელობაში რჩებოდა ქართული მიწის ნაწილი.

გასული საუკუნის 70-იან წლებში სამხრეთ საქართველოს ბედს არა ერთხელ შეეხო ქართული პრესა. ქართველი ხალხის მესვეურები ილია

კავკაზის მეთაურობით, გრძნობდნენ რა რუსეთ-ოსმალეთის 1877-1878 წლების ომის მოახლოებას, ცდილობდნენ ეს გამათავისუფლებელი ომი ჩვენი ხალხის ეროვნული ინტერესებისათვის გამოეყენებინათ.

მაშინ აჭარაში ხალხის გათვითცნობიერების მიზნით ფარული გზით ჩამოდიოდნენ საქართველოს თავდადებული მამულიშვილები, ვისაც გული შესტიოდა და უყვარდა ბედისაგან განაწამები აჭარელი ძმები. ესენი იყვნენ: გენერალი გრიგოლ გურიელი, ივანე კერესელიძე, ლევან მელიქიშვილი, მიხეილ მეფისაშვილი. ისინი აჭარის თავკაცებთან მუდამ ფარულ კავშირში იყვნენ.

ყურნალ „ცისკრის“ რედაქტორმა ივანე კერესელიძემ თვალის ახვევის მიზნით საკრავით ხელში ძლივს მიაღწია შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილის სახლამდე. მასპინძელმა იცნო კერესელიძე, სახლში შეიყვანა და მათ შორის ამაღელვებელი საუბარი გაიბა.

— ღმერთმა ქნას, რომ მალე დაიწყოს ომი, — თქვა შერიფ-ბეგმა, — და ერთობაზე ნატვრა აგვისრულდეს — წერს ივ. კერესელიძე.

შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილთან მოლაპარაკებას ასევე აწარმოებდა მიხეილ მეფისაშვილი, როცა 1877-1878 წლების რუსეთ-ოსმალეთის ომი რუსეთის გამარჯვებით დამთავრდა და ბერლინის კონგრესის გადაწყვეტილებით დედამამშობლოს დაუბრუნდა ბათუმი, ყარსი და არდაგანი.

ახლადგამოხსნილი ძმებისადმი დახმარების მოწოდება ქართველ ხალხში მძლავრად გაისმა. გაზეთი, ყურნალი თუ კულტურულ-საგანმანათლებლო საზოგადოება აჭარელთა დახმარებაზე დაჟინებდნენ. ამ კუთხისაკენ გამოემართნენ ცნობილი მწერლები და საზოგადო მოღვაწენი. შემთხვევითი არ იყო ის ფაქტიც, რომ წერეთელი, როგორც გაზეთ „გოლოსის“ თანამშრომელი აჭარაში სამი დღით აღრე ჩამოვიდა და გულთბილად შეხვდა აჭარელთა წარმომადგენლებს.

იმდროინდელ ბათუმზე განსაკუთრებით ბევრ საინტერესო ცნობას გვაწვდის მაშინ აქ სამხედრო სამსახურში მყოფი ოფიცერი დავით კლდიაშვილი. „ქალაქი, თუ შეიძლება მისი ქალაქად წოდება, მდებარეობდა ზღვის პირად. ზღვის პირადვე იყო ბაზარი — პატარა დაბალი ქოხმახებით — ვითომ მალაზიები, რამდენიმე ქუჩა, ვიწრო და მოუკირწყლავი, ქალაქის გარშემო გაბნეული იყო ფაცხები, რომელშიაც ცხოვრობდნენ აფხაზები და ზოგან ზანგები. ახლა რომ რკინიგზა მოდის ქალაქში,¹ ეს ისეთი მოშორებული ადგილი იყო, რომ მარტოდ აქ წასვლა საშიშარი და სარიდებელი იყო. სადაც ახლა კათოლიკეების ეკლე-

1 დ. კლდიაშვილს მხედველობაში აქვს რკინიგზა, რომელიც 1955 წლამდე ბარათაშვილის ქუჩიდან ლენინის მოედანზე შედიოდა.

სიაა, აქ იყო განიერი ტბა საგსე გარეული ფრინველებით. ტბის გადაღობა დასავლეთისაკენ იყო უდაბური ტყე.“

აი, ასეთ ქალაქში ჩამოვიდა დ. კლდიაშვილი და დიდი ამაგი დას-
დო ბათუმს. იგი იყო ყოველი ახლისა და კულტურული წამოწყების
ერთ-ერთი მოთავეთაგანი. მწერალმა ბათუმის წარსულს უძღვნა შესა-
ნიშნავი მემუარები „ჩემი ცხოვრების გზაზე“, რომელიც ძვირფასი
შენაძენია, როგორც ქართული ლიტერატურის, ისე ბათუმის ისტო-
რიისათვის.

მადლიერმა აჭარამ ღირსეულად დააფასა დიდი მწერლის ღვაწ-
ლი: კალინინისა და ბარათაშვილის ქუჩის სკვერთან დგას მწერლის ბი-
უსტი, ხოლო კიროვის ქუჩის მერვე ნომერში მდებარე სახლზე მემო-
რიალური დაფაა გაკრული, რომელიც გვაუწყებს, რომ ამ სახლში ცხოვ-
რობდა და მოღვაწებდა დიდი მწერალი დავით კლდიაშვილი.

1883 წლამდე, ვიდრე რკინიგზას გაიყვანდნენ, ბათუმში ერთობ
ძნელი იყო მგზავრობა. თავის მოგონებაში ამ სიძნელეებზე გვიამბობს
ცნობილი დრამატურგი ავქსენტი ცაგარელი, რომელსაც 1881 წელს
ბათუმში ჩამოუყვანია ქართული დრამატული დასი. ცაგარელის მო-
გონებით ვიგებთ, რომ დასი სამტრედიიდან სამდინარო გემით ფოთში
ჩამოსულა, ხოლო ფოთიდან აქ სანაოსნო გემით მოუღწევია.

ბათუმში მსახიობები სასტუმრო „ფრანციაში“ დაბანაკებულან.

აჭარლებთან შეხვედრასა და მათთან გულითად საუბარს ცაგარელი
ასე იგონებს: „მოგვისხდებოდნენ გვერდით და დაგვიწყებდნენ ჩვენი
ქვეყნის ბედ-იბალზე ლაპარაკს. გამოგვკითხავდნენ ჩვენი ცხოვრების
ავ-კარგს, სწავლა-მეცნიერების გავრცელებას საქართველოში.
ლაპარაკობდნენ ძველი ქართულის ენით. საუბარი ღიწი, ზრდილო-
ბიანი და თავაზიანი ჰქონდათ“

1882 წლის სექტემბერში ბათუმში ჩამოვიდა ალექსანდრე ყაზბეგი,
რომელსაც ჩამოჰყვანენ ქართული სცენის გამოჩენილი ოსტატები: ლადო
მესხიშვილი, ვასო აბაშიძე, მარიამ საფაროვა-აბაშიძისა, ნატო გაბუნია
და ქეთევან ანდრონიკაშვილი.

აჭარამ მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა ალ. ყაზბეგის შემოქმედე-
ბაშიც. მისმა გმირულმა წარსულმა ბევრი რამ შთააგონა დიდებულ მწე-
რალს. ნახევარ წელზე მეტ ხანს ცხოვრობდა იგი ბათუმის სასტუმრო
„ევროპაში“, სადაც დაწერა თავისი პიესის ნაწილი „დურსუნ-ბეგ
ქობულეთელი“ და „მგზავრის წერილები“, რომელშიაც აღწერა მაშინ-
დელი ბათუმი.

— ჩემი თვალთ მინახავს, თუ როგორ სწერდა თავის დრამას
„ქეთევან დედოფალს“, როცა ბათუმის სასტუმროში ცხოვრობდა სან-
დრო ყაზბეგი. — იგონებს დ. კლდიაშვილი.

ალ. ყაზბეგს ბათუმში დიდი საზოგადოებრივი საქმიანობაც ჰქონდა. — ქართული სკოლის სასარგებლოდ წარმოდგენებიც გაუმართავს, სადაც მის მოხდენილ ცეკვას მაყურებელი აღფრთოვანებაში მოუყვანია.

ოქტომბრის ქუჩის № 52 მდებარე ერთსართულიანი სახლის კედელზე მიმაგრებულია მემორიალური დაფა, რომელიც გვაუწყებს ჩვენს ქალაქში დიდი მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის ილია ჭავჭავაძის ყოფნას.

60-იან წლებიდან ილია ჭავჭავაძე თავს დასტრიალებდა სამხრეთ საქართველოს, იდეურ თაოსნობასა და ხელმძღვანელობას უწევდა ქართული საზოგადოების აზრს და გონებას.

საქვეყნოდ გაისმა მისი ძახილი: „ქართველობავ, ხელი გაუწოდე შენს ძმებსა და დებს, რომელნიც დღემდინ შენთვის დაკარგულნი იყვნენ და რომელნიც დღეს შენთანვე მოვიდნენ... შევეწოთ და ვაჩვენოთ ქვეყანას, რომ კაცთმოყვარეობა ჩვენი თვისებაც არის, ვაჩვენოთ, რომ ძმათა სიყვარული ჩვენშიაიც ისე ყოვლად შემძლებელია, როგორც სხვაგან, ვაჩვენოთ, რომ ჭირშიც ვიცით დახმარება, ვაჩვენოთ, რომ ძმობა, ურთიერთობა, ერთმანეთისათვის შველა და გატანა უქმი სიტყვა არ არის ქართველობისათვის“.

ყველაზე დიდ საზრუნავ საქმედ ილია ჭავჭავაძე აჭარაში სწავლავანათლებას თვლიდა. მას ქართული სკოლის გახსნა ამ კუთხეში გადაუდებელ ამოცანად მიაჩნდა. აი მისი სიტყვებიც: „აჭარაში და ქობულეთში რაც შეიძლება მომეტებული სკოლები უნდა გაგხსნათ. ეს სკოლები სხვა ყოველს საშუალებაზედ მეტად სულით და გულით შემოგვიერთებენ აჭარას და ისევ ისე ძმურ სიყვარულს ჩამოაგდებენ ჩვენში“.

1879 წლის 2 ნოემბერს ილია ჭავჭავაძის თაოსნობით ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების სხდომაზე მწვავედ დაისვა ბათუმში ქართული სკოლის გახსნის საკითხი.

ილიას წინადადებით მასწავლებლად გაგზავნილი იქნა სამედიცინო აკადემიის ყოფილი სტუდენტი ალ. ნანეიშვილი. ამრიგად, 1881 წელს ბათუმში ნურიეს უბანში გაიხსნა პირველი სახალხო სკოლა, რომელშიც 28 მოსწავლე სწავლობდა, მათ შორის 11 აჭარელი იყო.

სამწუხაროდ, მოლების ქადაგებამ თავისი გაიტანა და 1882 წლის იანვარში სკოლაში ქართველი მაჰმადიანი ბავშვები აღარ დარჩნენ. ილია ჭავჭავაძე ძალიან შეაწუხა აჭარელი ბავშვების სკოლიდან წასვლამ და მიუხედავად მოუცლელობისა, 1882 წლის 30 ოქტომბერს სანაოსნო გზით ბათუმში ჩამოვიდა. აჭარლებმა დიდად გაიხარეს ძვირფასი სტუმრის მოსვლით. ილია ჭავჭავაძემ სასწრაფოდ მოიწვია ბა-

თუმში მცხოვრები გავლენიანი ქართველი მაჰმადიანი ბეგების ბირი. დიდი იყო ილიას სიტყვების შთამაგონებელი ძალა აჭარის ბეგებისათვის, რომლებსაც საყვარელი მწერალი გულთ გახუმარტავდა. რომ ქართველობას არ აშინებდა სარწმუნოების სხვადასხვაობა, რადგან თავის სარწმუნოებით ჯვარცმულმა ქართველმა იცოდა პატივი სხვისი სარწმუნოებისა.

საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის დიდ მებრძოლს ილია ჭავჭავაძეს გვერდში ედგნენ იმ დროისათვის გავლენიანი პირნი, საზოგადოების საუკეთესო წარმომადგენელნი: გრიგოლ ვოლსკი, ივანე მესხი, ლუკა ასათიანი და სხვანი, რომელთა უნაგრო საქმიანობამ ჭაობიან, ჭუჭყიან, ღარიბთა ქონხაებით დაფარულ ბათუმს ქართული ქალაქის შნო და იერი მისცა.

გრიგოლ ვოლსკი პროფესიით ექიმი, ნიჭიერი პოეტი და კრიტიკოსი იყო. ეს დაუღალავი საზოგადო მოღვაწე ბათუმში 1885 წლამდე ცხოვრობდა. იგი ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ბათუმის განყოფილების თავმჯდომარე იყო. ქალაქში ყველა პრობლემური საკითხი მისი თაოსნობით წყდებოდა, რომლის შესახებ დ. კლდიაშვილმა, გრ. ლასხიშვილმა. პ. უმიკაშვილმა და ს. მაგალობლიშვილმა შესანიშნავი მოგონებები დავიტოვეს.

კვირადღეობით გრ. ვოლსკის ბინა ერთგვარ ლიტერატურულ სალონს წარმოადგენდა, სადაც მნიშვნელოვან საკითხებზე მსჯელობდნენ და წყვეტდნენ კიდევ, მას გვერდით ედგნენ სახალხო საქმის მესვეურები. ლუკა ასათიანი და ივანე მესხი. მათაც დიდი წვლილი მიუძღვით ბათუმის აღორძინებაში.

ლუკა ასათიანი ბათუმის პირველი ქალაქის თავი იყო. ამ ფრიად განსწავლული პიროვნების შედგენილი გეგმით, პეტერბურგის მსგავსად, დაიგეგმა ბათუმის განიერი ქუჩები, აშენდა საავადმყოფო, ელსადგური, ნავთის სარეწაოები, ქალთა და ვაჟთა გიმნაზიები, გაშენდა ქალაქის ახლანდელი საბჭოს შენობა და პიონერთა პარკი.

ქართველი საზოგადოებისათვის კარგადაა ცნობილი მესხების ოჯახი. ივანე მესხმა მოღვაწეობა ბათუმში დაიწყო და ყოველგვარ კულტურულ წამოწყებას სათავეში ჩაუდგა. იგი განსაკუთრებული მზრუნველობით ეკიდებოდა სახალხო განათლებას.

გრ. ვოლსკისა და ივანე მესხის ხელმძღვანელობით, ყოველ ახალ წელს, ბათუმში ტრადიციული ქართული სადამო იმართებოდა, რომელსაც დიდი ქართველი პოეტი აკაკი წერეთელიც დასწრებია და ბინადაც მასთან დარჩენილა.

1890-1891 წლებში ბათუმში, ნავსადგურსა და როტშილდის ქარ-

ბანაში შავ მუშად მუშაობდა ეგნატე ნინოშვილი, რომელიც აგრეთვე გრიგოლ ვოლსკთან და დავით კლდიაშვილთან მეგობრობდა.

დიდი მწერალი ეგნატე ნინოშვილი ბათუმში ორჯონიკიძის ქუჩის № 36 მდებარე სახლში ცხოვრობდა. ამას გვაუწყებს შენობის კედელზე გაკრული მემორიალური დაფა.

1924 წლის დეკემბერში ბათუმს ეწვია ცნობილი რუსი პოეტი სერგეი ესენინი. ენგელსის ქუჩის 11 ნომერში მან დაიკავა პატარა ოთახი. აქ დაიწერა ესენინის შესანიშნავი ლექსების ციკლი „სპარსულ მოტივებზე“.

ესენინის აქ ყოფნას გვამცნობს მემორიალური დაფა, რომელიც იქვე კედელს ამშვენებს.

ჩვენ მიმოვიხილეთ მემორიალური დაფები ღვაწლმოსილი ადამიანების შესახებ, რომლებიც დაკავშირებული იყვნენ აჭარის წარსულთან, მის ბედთან და პერსპექტიულ მომავალთან. აღვნიშნეთ მათი კეთილშობილური დამოკიდებულება და სწრაფვა სიკეთისაკენ, რომლებსაც მუდამ შესტკიოდათ გული საქართველოს განუყოფელი ნაწილის — აჭარის ხალხის სვე-ბედზე, სწავლა-განათლებასა და სხვა მნიშვნელოვან ეროვნულ საკითხზე.

ქალაქის შენობების კედლებზე გაკრული პატარა დაფები არიან ნიშანი მათი ჩვენთან ყოფნისა, რომლებიც საესე იყვნენ ჩვენდამი ზრუნვითა და თავდადებით.

ამასთან ერთად სტატიის ავტორი გულისტკივილით აღნიშნავს იმ ფაქტსაც, რომ სახელოვან მოღვაწეთა შორის მივიწყებულნი არიან ცნობილი ქართველი მწერლები: ალექსანდრე ყაზბეგი, გიორგი წერეთელი, ნიკო ნიკოლაძე, აექსენტი ცაგარელი, ქალაქის პირველი თავი — ლუკა ასათიანი, სერგეი მესხი, გრიგოლ ვოლსკი და სხვანი.

მინდა განსაკუთრებით მოვიხსენიო აჭარის მკვიდრი და დიდად ღვაწლმოსილი მამულიშვილი, მწერალი მემედ აბაშიძე, რომელიც ცხოვრობდა კიროვის ქუჩის № 27 მდებარე სახლში. მის შესანიშნავ სახელოვან დაკავშირებულთა აჭარის მთელი რიგი მნიშვნელოვანი საქმე.



სივნი
კენჭი

მეკაბე ხინიკაძე

მგზნებარე მამულიშვილი

მ. აბაშიძის დაბადების 95 წლისთავი.

საქართველომ თავისი ისტორიის მანძილზე, გარეშე ურდოების შე-
მოსევის გამო, ბევრი სიღუპეზირე გადაიტანა. განსაკუთრებით კი ეს ით-
ქმის სამხრეთ საქართველოზე. ამ ოდესღაც აყვავებულ მხარეში უმე-
ცრებამ დაისადგურა. წაბილწეს ხახულის ოპიზართა მიერ ნაჭედი წმი-
და ხატები, წყაროსთავს მოხატული საღვთო წიგნები, შატბერდს ნათქვა-
მი სიბრძნე, ოშკში შეთხზული საგალობლები. ასე მოისრა სიყვარულით
წაგები ტაძრები და მონასტრები...

ასე გაითიშა მოსიყვარულე ძმები...

„უწარჩინებულესი მამანი, საღმრთო-საერო თხზულებათა მწერა-
ლნი ჩვენი, ეხლანდელის ოსმალის — საქართველოს შვილნი და მცხო-
ვრებნი იყვნენ. ჩვენი სასიქადულო „ვეფხისტყაოსნის“ მთქმელი შოთა
რუსთაველი იმ მხრის კაცი იყო... ჩვენი ყოფილი ცხოვრება იქ აღყვავე-
ბულა, ჩვენს სიცოცხლეს იქ უჩქეფნია, ჩვენის სულის ძლიერებას იქ
აღუმართავს თავისი სახელგანთქმული დროშა, თითქმის იგია ჩვენის
სულის აღმატებულების აკვანი და იგივეა სამარეც ჩვენი ყოფილის ადა-
მიანობისა. სწავლა, განათლება, მამულისათვის თავგამებებული სიყვა-
რული თითქმის იქიდან ეფინებოდა ჩვენს ქვეყანასა ერთს დროს“.

ასე ახასიათებდა დიდი ილია მტრის მიერ მიტაცებულ, ძალით
რჩულშეცვლილ სამხრეთ საქართველოს. იგი გულმოდგინედ იბრძოდა,
მოუწოდებდა და რაზმავდა ქართველ ხალხს სამხრეთ საქართველოს
შემოერთებისათვის.

ეს ბედნიერი დღეც დადგა: 1878 წლის 25 აგვისტოს ბათუმში განმა-
თავისუფლებელი ჯარი შემოვიდა. ილია ჭავჭავაძე ამ ფაქტს აღფრთო-
ვანებული გამოეხმაურა: „ჩვენი ძმები, ჩვენი სისხლხორცი, ჩვენთან

ერთად „მებრძოლი შავი ბედისა“, ჩვენის გმირების ბუდე, ჩვენის უწინ-
დელის განათლების და სწავლის აკვანი, ჩვენი ძველი საქართველო
დღეს ჩვენ შემოგვიერთდა“. მაგრამ ილია ხედავდა, რომ დამპყრობთა
სამასი წლის ბატონობამ სამხრეთ საქართველოს დიდი ზიანი მიაყენა.
მათ მხოლოდ დედაენის შენარჩუნება შეძლეს უცხოეთის ბატონობის
პერიოდში და იგი ხალხს მოუწოდებდა: „აბა, ქართველობავ, ეხლა შენ
იცი, როგორ დაანახევბ თავს შენს ახლად შემოერთებულს ძმებსა! ეხლა
შენ იცი, როგორ დაუმტკიცებ ქვეყანას მამაპაპათა ანდერძს: „ძმა ძმი-
სთვისა და შავი ღლისთვისაო!“ ეხლა გამოჩნდება, ეს ანდერძი შენთვის
ცარიელი სიტყვაა, თუ სავსე საქმეა!.. ეხლა გამოჩნდება, შენ მარტო
დღევანდელს დღეზედ ხარ მიბმული, თუ ხვალისთვისაც სწუხ და ჰფი-
ქრობ!“

სამხრეთ საქართველოს მაშინდელი მდგომარეობა მართლაც მეტად
სავალალო იყო, ალა-ბეგებისა და ხოჯა-მოლების განუკითხავმა ბატონო-
ბამ გააჩანავა ადგილობრივი მოსახლეობა. ილია ჭავჭავაძის ხელმძღვანე-
ლობით შეიქმნა საქველმოქმედო საზოგადოება, რომელიც ყოველმხრივ
ეხმარებოდა ომითა და სიღარიბით განაწამებ ხალხს.

ახლა ილიას წინასწარმეტყველება — „დიდ წარსულს დიდი მომავა-
ლი ექნებაო“. სულ მალე ადგილობრივი მოსახლეობიდან გამოიზარდა
არა ერთი სახელოვანი მოღვაწე, რომლებმაც მთელი შეგნებული ცხო-
ვრება და მოღვაწეობა საქართველოს გაერთიანების კეთილშობილურ
საქმეს მოახმარეს.

ერთი ასეთი დაუღალავი, სამშობლოსათვის თავდადებული დიდი პატ-
რიოტი და მოამაგე იყო მემედ აბაშიძე. მისი მღელვარე ცხოვრება და მო-
ღვაწეობა იმის მკაფიო მაგალითია, თუ როგორი უნდა იყოს ნამდვილი
მაჟულიშვილი.

მემედ აბაშიძე დაიბადა ქალაქ ბათუმში 1873 წელს. მამამისი, იბრა-
იმი, იყო ბათუმის სანჯაყ ბეგი და ბათუმის სადროშოს მმართველი. 1881
წლის 23 მარტს ილია ჭავჭავაძის თაოსნობით ბათუმში გაიხსნა პირველი
ქართული სკოლა. სკოლის გახსნის ზეიმს თვით ილია დაესწრო და ად-
გილობრივ მოსახლეობას მიულოცა ეს ღირსსახსოვარი დღე. 8 წლის მე-
მედი ამ სკოლის პირველი მსმენელი იყო. ასე რომ, მან განათლება ქა-
რთულ ენაზე მიიღო. შემდეგ მამის ხელმძღვანელობით ზედმიწევნით
დაეუფლა არაბულ, თურქულ, რუსულ და სპარსულ ენებს. ნიჭიერი
ყმაწვილი ხარბად დაეწაფა ამ ენებზე არსებულ მხატვრულ ლიტერატუ-
რას.

მ. აბაშიძემ შეიცნო სამშობლოს ჭირ-ვარამი და ღრმად ჩაინერგა გუ-
ლში თანამოძმეთა გათვითცნობიერებისა და საქართველოსთან მისი ვა-
ნუყოფელი ნაწილის აჭარის გაერთიანებისათვის ბრძოლის იდეა.

მ. აბაშიძის მოღვაწეობა 900-იან წლებში მასწავლებლობით დაიწყო. ასწავლიდა იმ სკოლაში, სადაც თვითონ აღიზარდა.

მ. აბაშიძის სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოსვლა დაემთხვა იმ პერიოდს, როდესაც ბათუმის მუშათა კლასი თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ საბრძოლველად ირახმებოდა. მ. აბაშიძე გულით იზიარებდა თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ ბრძოლის იდეას. იგი მჭიდროდ დაუკავშირდა მოწინავე ქართველ საზოგადო მოღვაწეებს ილია ჭავჭავაძეს, აკაკი წერეთელს, ნიკო ნიკოლაძეს, იაკობ გოგებაშვილს, ზაქარია ჭიჭინაძეს, აპოლონ წულაძეს, იოსებ იმედაშვილს, ვალერიან გუნიას და სხვებს. მ. აბაშიძე სისტემატურად თანამშრომლობდა მაშინდელ ჟურნალ-გაზეთებში. ქართველი საზოგადოება დიდი მოწონებით ხვდებოდა მ. აბაშიძის პუბლიცისტურ წერილებს.

დიდა მემედ აბაშიძის ღვაწლი როგორც მთარგმნელისა. იგი თურქულ, არაბულ, სპარსულ ენებზე თარგმნიდა ქართულ პოეტურ და დრამატულ ქმნილებებს, ხოლო ქართულად — თურქული, სპარსული და არაბული ლიტერატურის შედეგებს. განსაკუთრებით დიდი წარმატება ხვდა მის მიერ თარგმნილ თურქი მწერლისა და დრამატურგის ნამიკ ჯემალის დრამას „სილისტრიას“, რომელიც „სამშობლოს“ სახელწოდებით დაიბეჭდა „მოამბეში“ პიესა იმ დროს წარმატებით დაიდგა ბათუმში — ქართულ სცენაზე. სხვა თარგმანებიდან აღსანიშნავია გუზიდე საბრის მოთხრობა „მუნევერ“, სეფეთ-ნეზიზის „შეკითხვა და განმარტება“, ჯელილ მემედ ყულიზადეს „მიცვალებულნი“, ომარ ხაიამის რუბაიები და სხვ. აღსანიშნავია, რომ თურქულ ენაზე მან თარგმნა სანდრო შანშიაშვილის „ანზორი“. მან, სამწუხაროდ, ვერ მოასწრო უკვდავი „ვეფხისტყაოსნის“ თურქულ ენაზე თარგმნის დამთავრება. ორიგინალური ნაწარმოებიდან აღსანიშნავია სოციალური ხასიათის მოთხრობა „სულა მადლაძე“.

არ დარჩენილა მაშინდელი ცხოვრების არც ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელსაც მ. აბაშიძე არ გამოხმაურებოდეს და თავისი ავტორიტეტული სიტყვა არ ეთქვას, იქნებოდა ეს დედაენის, მისი სიწმინდის დაცვის საქმე, ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობა თუ სომხებისა და თურქების ურთიერთობა. განსაკუთრებით მისი საზრუნავი იყო მაჰმადიანი და ქრისტიანი ქართველების ერთიანობა. ამ საქმეს მან მთელი თავისი შეგნებული ცხოვრება მოახმარა.

მ. აბაშიძე ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა მუდმივი შევიწროების, დაპატიმრებისა და გადასახლების პირობებში. იგი სასტიკ დევნას განიცდიდა 1904-1905 წლების რევოლუციის პერიოდში. რეაქციის გამარჯვების შემდეგ, მ. აბაშიძემ გადაწყვიტა, ოსმალეთში გაქცევით ეშველა თავისათვის, მაგრამ საზღვარზე გადასვლისას დააპატიმრეს და ჯერ ხოფის, შემ-

დევ რიზეს და ბოლოს ტრაპიზონის ციხეში ჩასვეს, სადაც ერთი წელი დაჰყო.

1913 წელს მ. აბაშიძე უნებართვოდ დაბრუნდა ბათუმში, რისთვისაც დააპატიმრეს და ნოვოჩერკასკში გადასახლეს, საიდანაც მოახერხა თავის დაღწევა, მაგრამ 1914 წელს კვლავ დააპატიმრეს და ერთი წელი მეტეხის ციხეში იჯდა; აქედან კი ენისეის გუბერნიაში გადასახლეს. ამ დროს მოუხსრო 1917 წლის თებერვლის რევოლუციამ და განთავისუფლებული მემედი ბათუმში ჩამოვიდა.

1918 წელს, როცა თურქეთმა ბათუმი დაიპყრო, მ. აბაშიძე შეურიგებლად ებრძოდა ოკუპანტებს. თურქეთის სამხედრო მინისტრს ენვერ-ფასს შეხვედრაზე პირადად განუცხადა: ბათუმი და მისი ოლქი განუყოფელი ნაწილია საქართველოსი. თქვენ აქ არაფერი გესაქმებათ, მიბრძანდით ბათუმიდანო. განრისხებულმა ენვერ-ფაშამ იმავე დღეს დააპატიმრა მ. აბაშიძე და გემით ტრაპიზონში გაგზავნა. ტრაპიზონის ციხეში მას სიკვდილი მოელოდა, მაგრამ ადგილობრივი ლაზების დახმარებით ციხის მეორე სართულის საკნიდან კედელზე თოკით დაეშვა და ლაზმა მენავეებმა იგი ფოთში გამოაპარეს. ფოთიდან მემედი თბილისში ჩავიდა.

ამ დროს აჭარის მოწინავე ადამიანებმა ზია და ჰაიდარ აბაშიძეებმა, ხასან თხილაიშვილმა, სოლეიმან დიასამიძემ და სხვებმა, რომლებიც ლტოლვილი იყვნენ, თბილისში შექმნეს „სამუსლიმანო საქართველოს განმათავისუფლებელი კომიტეტი“. ამ კომიტეტს სათავეში მ. აბაშიძე ჩაუდგა. განმათავისუფლებელი კომიტეტი გაბედულად ილაშქრებდა ოკუპანტების წინააღმდეგ, იღწვოდა საქართველოსთან აჭარის შეერთებისათვის, ხოლო 1919 წელს მოიწვია მუსლიმან ქართველთა პირველი ყრილობა, რომელმაც შექმნა მეჯლისი. მეჯლისის თავმჯდომარედ მემედ აბაშიძე აირჩიეს.

მემედ აბაშიძემ დააარსა ყოველდღიური გაზეთი „სამუსლიმანო საქართველო“, რომელსაც თვითონ რედაქტორობდა. ამ გაზეთმა დიდი როლი შეასრულა საქართველოს ერთიანობის განმტკიცებისათვის ბრძოლაში, სასტიკი წინააღმდეგობა გაუწია პარტია „სედაი მილეთის“, ჩეტნიკების ბანდების თარეშსა და პანისლამისტურ გავლენას აჭარის მოსახლეობაში.

მ. აბაშიძე იყო საქართველოს ფარგლებში სამუსლიმანო საქართველოს ავტონომიის ინიციატორი. მან შეადგინა აჭარის ავტონომიის კონსტიტუციის პირველი პროექტი.

1921 წელს, როდესაც აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა, შეიქმნა პირველი რევოლუციური კომიტეტი სერგო ქავთარაძის თავმჯდომარეობით. მემედ აბაშიძე იყო ამ რევოლუციური კომიტეტის წევრი. საბჭოთა ხელისუფლებამ მიიღო აჭარის ავტონომია, რომელიც სოციალისტურ გზას დაადგა.

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ მ. აბაშიძეს ეჭირა სხვადასხვა თანამდებობა, მაგრამ ძირითადად სამწერლო მოღვაწეობას განაგრძობდა.

მ. აბაშიძე თავის ავტობიოგრაფიაში წერდა: „გადამეტებული არ იქნება, თუ ვიტყვით, სამუსლიმანო საქართველოს ხელმძღვანელობა ბედმა მე მარგუნა წილად და ხალხიც დიდი ნდობითა და პატივისცემით მეპყრობოდა“. მართლაც მ. აბაშიძეს დიდი ავტორიტეტი ჰქონდა როგორც ადგილობრივ მოსახლეობაში, ისე მთელი საქართველოს მოწინავე საზოგადოებაში. იგი გაბედული მებრძოლი, შესანიშნავი ორატორი და მკვერმეტყველი იყო. ამასთან მისი მოხდენილი და სიმპათიური გარეგნობა ყველას მოკრძალებას იწვევდა.

წიწამურის ტრაგედიამ განუსაზღვრელი მწუხარება მიაყენა მ. აბაშიძეს. დიდი გულისტკივილით დაიტირა პირადი მეგობარი, აჭარის მოამაგე, ქართველი ერის წინამძღოლი დიდი ილია, წყევლა-კრულვით მიმართა მან ილიას მკვლელებს: „თქვენ მოკვალით საუნჯე ჩემის ცხოვრებისა! თქვენ დამიბნელეთ სინათლე ჩემის არე-მარისა... თქვენ დაჰკმეთ ჩემი ვინაობა!... თქვენ უარყავით ჩემი წარსული. რომელიც იწყება შორეული ისტორიის საზღვარს იქითა!... თქვენ დამასახიჩრეთ!.. თქვენ დამამახინჯეთ!.. ამომთხარეთ შანთებით ორთავ თვალები! ამომგლიჯეთ ენა, გულ-ღვიძლი ისე, როგორც უღმობელმა ჯალათმა!..“ დიდი ილიას სიკვდილით, თქვენ გაახარეთ სამშობლოს მტრებით, და დასძენს, „ვინმე ვარდის კოხითა რომ შეხებოდა ილიას, ესეც კი არ ეპატიებოდა!..“ მტრებზე შესატყვისი იხმარებოდა განა სამშობლოს საუკეთესო შვილზე?.. სირცხვილი თქვენს გაუკაცობას!.. სირცხვილი თქვენს მამულიშვილობას, თქვენს ადამიანობას!..“ ასე გამოხატა მან მთელი აჭარის მშრომელთა გოდება დიდი ილიას ვერაგულად მოკვლის გამო.

მ. აბაშიძე სამოცდარვა წლისა გარდაიცვალა. ახლახან შესრულდა მისი დაბადების 95 წლისთავი. დღეს მთელ ქართველ ხალხთან ერთად აჭარის მშრომელები დიდი პატივისცემითა და სიყვარულით იგონებენ უანჯარო მოღვაწისა და სამშობლოს თავდადებული შვილის მემედ აბაშიძის წათელ სახელს.



ჩვენი საუბარი

ბარათაშვილის საუბილეთ დღეებში საქართველო-ში ზევრი უცხოელი სტუმარი იმყოფებოდა. მოწვეული იყო აგრეთვე ინგლისში მცხოვრები ჩვენი ნიჭიერი თანამემამულე, ახალგაზრდა მწერალი ქალი თამარ დრავაძე, რომლის კალამს ეკუთვნის რომანი „ცეცხლზე შემოდგმულ რძესავით“.

თამარმა იმოგზაურა რა საქართველოს სხვადასხვა მხარეში, ეწვია აჭარასაც. დიდი ინტერესით დაათვალიერა საბჭოთა მეურნეობები, ჩაის ფაბრიკა და ჩვენი ბოტანიკური ბაღი.

ვბეჭდავთ მის ჩანაწერს.

მესამე დღეა მომხიზვლელ აჭარაში ვიმყოფები. მისი რაიონები არ წავაგვს სხვა რაიონებს, რომელიც მე საქართველოში ხანმოკლე ყოფნის უამს ვინახულე. მისი მშვენიერი ბუნება ძვირფასი სამკაულებით მოსილ ახალგაზრდა ტურფა ქალსა ჰგავს, ხოლო მწვანით შემოსილი კორდები ზურმუხტით მოოჭვილი გეგონებათ. ირგვლივ გამაბრუებელი სურნელი ტრიალებს.

ევკალიპტის, პალმის, მაგნოლიის ხეთა ჩრდილები ისე ადევთ კორდებს, თითქოს სხვადასხვა ზომის ქუდები ეხუროთ. ზემოთ კი ხეთა ტოტე-ბი უსწორმასწოროს ხდის ცას. ჩემი ყურადღება მიიქცია აჭარლების ერთ-გვარმა სიტყვაპყვირობამ. იქნებ ეს მათი წარსულის სვე-ბედიოთა გამოწვე-ული, ან ეს სიღინჯე მათი ბუნებიდან გამომდინარეობს. ქობულეთის ფიჭ-ვნარში ვიხილე გასაოცარი სურათი — ჩამავალი მზის ციაგი ვარდისფერ სასთუმალს იდებდა ზღვაზე... და უნებურად გავივლე გულში — ბუნების ეს მშვენიერი ხილვა თუ ჰქონდათ მარტოდენ ნუგეშად საუკუნეებით გა-ტანჯულ ხალხს...

რაც შეეხება კოპწია ქალაქს და მის სანაპიროს — რა რიგ კარგია
თქვენ უკეთ იცით! მე მხოლოდ შევძლებდი დამემატებია: — მისმა ყვავი-
ლოვანმა ქუჩებმა და ცისფერმა პლაჟმა განაპირობა ჩემი ხანმოკლე დას-
ვენება და ფრთა შეასხა ლამაზ განცდებს.

და მინდა მადლობა გადავუხადო ყველა იმათ, ვინაც ჩემი აქ ყოფნა
ასე დასამახსოვრებელი გახდა



1927

საკვები მიხალკოვი

მთვრალი კურდღელი

დაბადების დღეს იხდიდა, ბლომად ჰქონდა ჭურში ღვინო
ზღარბს კურდღელიც მოეწვია მეგობრულად, სანადიმოდ,
და სტუმრებსა მხიარულსა სუფრა დახვდათ მადლიანი.
სადღეგრძელოს ზედი-ზედა ყანწით სვამდნენ ადლიანით.
და კურდღელმაც იმ სუფრაზე ბევრი სვა და იხმინა:

— წავალ, რაღა!

— სადღა წახვალ? — ზღარბი სტუმარს არ ეშვება,

— მთვრალი ღამით დაიბნევი, ხედავ, ფეხიც კი გეშლება,
დაიცადე, რად აჩქარდი?

ღამე ჩვენსა გაითენე, დაისვენე და დაწყნარდი,
სხვაც არ იყოს, ტყეში თურმე, ღომი დაძრწის, მეგობარო,
ნუღარ წახვალ, მეშინია გზაში არსად შეგეყაროს.

— ვინა? ღომი?! თუ ასეა, წყწყასვლა სსსწორედ ახსხხლა მიჯობს.

უუურჩევნია მმომერიდოს, მმე თთვითთონვე არ დღავგლიჯო,

მასთან ძძველი ანგარიშის გგასწორებბა მმინდა თთანაც,

ტყაც გგავაძრობ და აფფრიკას ვავუყყენებ ტიტტილიკანად.

და არ დადგა, გაემგზავრა...

და ასეთ დროს, როგორც ხდება,—

აქეთ ამ ხეს, იქით იმ ხეს

მიაწყდება, მიასკდება...

მიდის, მიდის, მიბარბაცებს, ბნელ ღამეში არ ჩანს შუქიც,

ულრანი ტყის მყუდროებას არღვევს კურდღლის ბაქი-ბუქი:

— ვინ აგგვდია. მმმისთანები ვერც კი მმოთვლი იმმდენია,

მმასზე დდიდი მხეცციცისთვისაც ზზზზურგზე ბოლი გგვიდენია.

ჰოდა როცა ამ ქაქანში ერთ დაბურულ ჯაგნარს გასცდა,

ნადირთ მეფეს გადააწყდა.

ღომს ეძინა და ხმაური როცა მისწვდა, თურმე, ყურსა,

გაიღვიძა და მაშინვე ტორი სტაცა ამ უგნურსა.

— აჰ, შენა ხარ ეს, თავხედო?!

ხომ დამიფრთხე ტკბილი ძილი.

ჩაგიცეცხლავს კიდეც, ყბედო,

მთვრალი ხარ და გაღეშილი.

საშინელი საფრთხის შიშით კურდღელს ენა ჩაუფარდა,

ჯარხოში თუ ღვინის ბული იმ წამშივე გაუქარდა.

მერე, როცა გონს მოეგო, უმაღ ენა დაიგრძელა

და ასე თქვა გაიძვერამ:

— მე...ე... ჩვენ...თქვენ.. დიახ, ზღარბთან პურმარილზე მოვილხინეთ,

რა ვქნა, თქვენი დღეგრძელობის არ სმა ველარ მოვითმინე,

მერე თქვენი მეუღლისა სადღეგრძელო გეახელი,

თქვენი შვილის ალავერდს ხომ წვეთიც აღარ მოვაკელი,

თქვენი ტახტის ერთგულებსაც მივუძღვენით ყანწი ბევრი,

ჰოდა, აი, ამდენ სმაში მგონი კიდეც დავითვერი...

კლანჭი უშვა ლომმა თურმე და სიამით ჩაიცინა,

ყურცანცარამ კი ამგვარად დიდი რისხვა აიცდინა.

თვით არ სვამდა ღვინოს ლომი, ვერ იტანდა სიმთვრალესა;

ეს კი სჭირდა ჭირად, ხოლმე, უკერებდა ფლიდს და ქლესას.

თარგმნა ანდრია სიორიძემ.



მალვა მუბლაძე

ყიყინას გასაჭირი

ბაყაყს ჰკითხეს:
— ასე უქმად
რისთვის ზიხარ დღე და ღამე,
სახე რატომ ჩამოგტირის,
გაწყენინა ვინმემ რამე?
— აქ, სიმინდის მოსაყვანად
შესევია ხალხი ჭაობს —
არხი გაჰყავთ, წყალს ამრობენ...
ამას ვტირი, ჩემო დაო!
— ვაგლახ, ჭკუა, ეჰ, ბაყაყო,
დაგკარგვია ჩანს სრულებით.
ჭაობს სპობენ, შენ კი რაო,
მართლა ხომ არ გასულელდი?!
იშრიალოს ხვალ აქ ბაღმა,
და ხეები ტოტებს ხრიდეს,
იქნებ ბედმა გაგიღიმოს
ამ ჭენჭყოდან ამოხვიდე.
ბაყაყს თვალი აუცრემლდა:
— ჩემი გვარი აქა ხარობს,
და თუ კერა დამინგრიეს,
თავი ვისლა შევაფარო?
— იყავ მკვიდრი ჭაობისა, —
დამიტოვა წესად ჯიშმა,
ამ კანონის უარყოფა
გარდუვალად სიკვდილს ნიშნავს.

* * *

ყოველ საქმეს ქვეყანაზე
უფალავი აზრი უდევს:
ზოგისათვის ქარვასლაა,
ზოგისთვისაც — ყვავის ბუდე.



ქურნალ „ლიტერატურული კჰარის“ 1968 წლის ნომრების შინაარსი

მოთხრობები

გოგოლაძე თენგიზ — ასეთი კარგი თუ იყავ. № 2.

დგებუაძე-ფულარია ფუცუ — ძველი სახლი, № 6.

შერვაშიძე ამირან — პირველი დამარცხება, № 3.

რურუა ილია — ნავო, იალქნიანო... № 4.

სანადირაძე გიორგი — გახსენება, № 1.

გელაძე ლევან — ცეცხლთან თამაში, № 1.

ჩხაიძე გრიგოლ — შურისძიება, № 2.

ჩხაიძე ნურადინ — წვიმიანი ღამე, № 4.

ჭინჭარაძე ვარლამ — დედის გული, № 6.

ხოფერიძე ჯემალ — ტოროლა, № 1; ნაჩუქარი ხანჭალი, № 2; შავი სოკოს ტრაგედია, № 5.

ჩიჭიშვილი ჯონი — ისეთი არაფერი, № 1; წაუკითხავი ბარათი, № 5.

ძირკვაძე ნოდარ — როცა გაზაფხული დგება, № 1.

რომანაძე შაქრო — უცნაური სარკე, № 5.

კობლაძე მუხრან — მზია და გულთმისანი, № 5.

ასანიძე ნური — სიცოცხლე გრძელდება, № 5.

თარგმნილი მოთხრობები

ჯონუა ჭიჭიკო — თეთრი კლდე, თაგრმანა გაორგი მაჭუტაძემ, № 3.

ჯენია ალექსი — მუხნარი იწვის, თარგმნა ალ. სამსონიამ. № 3.

ხიმონენკო ვასილ — ათანასე კრაკოვის ქორწილი, ფიქრი ბაბუაზე, უკრაინულიდან თარგმნა ნური ვერძაძემ, № 4.

ლექსები, პოემები

ბარათაშვილი ნიკოლოზ — ბედი ქართლისა (ნაწყევტი პოემიდან), № 5.

ტაბიძე ვალაქტიონ — ლექსი, № 3.

ჩიქოვანი სიმონ — ლექსი, № 5.

რურუა პარმენ — ლექსი, № 5.

მარიჯანი — ლექსი, № 2.

ბერუღაძე ხუტა — ლექსი, № 1.

მალაზონია ნესტორ — ლექსები, № 2, № 3, № 5, № 6.

ხალვაში ფრიდონ — ლექსები, № 1, № 5, № 6.

თევზაძე ანდრო — ლექსები, № 6.

ვარშანიძე მამია — ათი გალობა, პოემა, № 3.

კილასონია ნაზი — ლექსები, № 4.

გვარიშვილი ნანა — ლექსები № 4.

ამისულაშვილი შალვა — ლექსები, № 2.

ჯაყელი ჯემალ — ლექსები, № 4.

კუპრაძე ოთარ — ლექსები, № 4.

კახიძე მედეა — ლექსი, № 6.

სეიდიშვილი ლადო — ლექსები, № 1, № 4, № 6.

შალამბერიძე ოთარ — ლექსი, № 4.

გორგანელი ვახტანგ — ლექსები, № 1, № 5.

ქათამძე ჭემალ — ლექსები, № 1, № 5.
გორგილაძე ზურაბ — დედა, პოემა, № 2.

შანიძე ალექსანდრე — ლექსი, № 2.

ართილაყვა რევაზ — ლექსი, № 2.

მუავია ქსენია — ლექსი № 2.

გურგენიძე ავთანდილ — ლექსი № 1.

მელია იაკობ — ლექსები, № 1, № 4, № 6.

ჩხაიძე აკაკი — ლექსები, № 6.

ბაზოვი ასმათ — ლექსები, № 3.

უშვერიძე ირინა — ლექსები, № 2.

ძირკვადე ნოდარ — ლექსები, № 5.

ზოიძე შოთა — ლექსები, № 1, № 5.

ანთიძე ცისანა — ლექსები, № 1.

თედიძე რევაზ — ლექსები, № 1, № 5.

ანანიძე ლევან — ლექსი, № 1.

ანანიძე შოთა — ლექსები, № 1, № 5.

ჩარკვიანი ჭუმბერ — ლექსები, № 5.

ჟღენტი ნათელა — ლექსები, № 5.

კეკელიძე ელგუჯა — ლექსები, № 5.

თარგმნილი ლექსები

თუმანიანი ოვანეს — ლექსი, სომხური-
დან თარგმა გივი შაჰნაზარმა, № 5.

ტოგეს სანტიგი — ხიროსიმა, ლექსი,
თარგმნა ს. გიორგაძემ, № 1.

შენკუბა ბაგრატ — ლექსები, თარგმნა
მამია ვარშანიძემ, № 3.

თარბა ივანე — ლექსები, თარგმნეს კა-
რლო კალაძემ, ნესტორ მაღაზონიამ,
ნანა გვარიშვილმა, № 3.

ლომია კონსტანტინე — ლექსები, თარ-
გმნა შოთა აკობიამ, № 3.

ჯონუა ალექსი — ლექსი, თარგმნა შო-
თა აკობიამ, № 3.

ლასურია მუშნი — ლექსები, თარგმნა
ზურაბ გორგილაძემ, № 3.

წვიშა შალვა — ლექსები, თარგმნა შო-
თა აკობიამ, № 3.

კვიწინია შალვა — ლექსები, თარგმნა
ზურაბ გორგილაძემ, № 3.

ბილლური ჰაკიმა — ლექსი, თარგმნა
ნანა გვარიშვილმა, № 6.

კავკაზგი ილია — ლექსები, თარგმნა
ამირან გურგენიძემ, № 6.

პრინტიპა, კუპალიცისტიკა, კუპალიკაცი

რედაქციისაგან, № 1.

აბაშიძე გრიგოლ — და გზა უვალი...
№ 5.

სარიშვილი რენა — დიადი ოქტომბერო-
და საბჭოთა აქარის ახალგაზრდობა,
№ 5.

სიტყვა აკაკი წერეთლისა, № 5.

„ალაშარა“ სტუმრად „ლიტერატურუ-
ლი აქარის“ ფურცლებზე, ინტერვიუ,
№ 3.

შამელაშვილი რაფიელ — ვ. ი. ლენინი-
ენის შესახებ, № 1.

ბაბილიძე გრიგოლ — თბილისის სახე-
ლმწიფო უნივერსიტეტი და სახალხო
განათლება აჭარაში, № 5.

ბერიძე მერაბ — თანამედროვე პროზა-
ში ძველი ხალხური „მოთქმის“ ეა-
მოყენება, № 1.

ვარშანიძე მამია — მეგობრის სახსოვა-
რი, № 1.

ჯორბენაძე პავლე — თანამედროვე რო-
მანის განვითარების პრესპექტივები,
№ 2.

ცეკიტიშვილი ნელი — ცნობები არსენ-
აძეშვილზე, № 2.

ელიშბარაშვილი კლიმენტი — აჭარის
მოსახლეობა, № 2.

ჩავლიშვილი ალექსანდრე — ლიტერა-
ტურულ-მხატვრული ოსტატობა ან-
ბისათვის, № 3.

სურგულაძე აბელ — კ. მარქსი და ფ.
ენგელსი ბათუმის შესახებ, № 2;
გულო კაიკაციშვილის უცნობი სიტყვე-
ბი, № 3; გულო კაიკაციშვილი, № 1;
ქართველთა ზღვაოსნობის ისტორიი-
დან, № 6.

ბექიურიშვილი იოსებ — გორკი ბათუ-
მი, № 2.

ნაცვლიშვილი პავლე — გალაქტიონ ტა-
ბიძე ბარათაშვილის შესახებ, № 3;
ბარათაშვილი და ძველი ქართული
პოეზია, № 5.

თანდილა ჯურაბ — ლაზური ზეპირ-
სიტყვიერების გავრცელების არე,
№ 3.

გოცირიძე მერი — მასწავლებელ ქალთა
პირველი სამქედლო, № 3.

ფარეშვილი ოთარ — მ. შილოხოვი
უცხოურ კრიტიკაში, № 4.

ჭელიძე გიჟო — „ქალის ტვარის“ ფო-
ლკლორული წყაროები, № 4.

კომახიძე თეიმურაზ — აჭარის ზღვის-
პირა დასახლებული პუნქტების განა-
შენიანების ზოგიერთი საკითხი, № 3.

ლევინა იანა — რევოლუციური რომან-
ტიკის პათოსით, № 4.

ინწკარველი ნესტორ — როგორ იქე-
დებოდა მენავთობეთა ძმობა, № 4.

შერვაშიძე ამირან — ბარათაშვილის პო-
ეზია — დიადი მეგობრობის წინამორ-
ბედი, № 5.

მშვიდლობაძე მიხეილ — პოეტის უკდავ-
ების ნიშნად, № 5.

ბიბილიშვილი იური — ძლიერი პირო-
ვნებს სახე ბარათაშვილის შემოქმედე-
ბაში, № 5.

ჯავახიშვილი გიორგი — ბარათაშვილის
ბათუმში დაბეჭდილი ნაწარმოებები,
№ 5.

პატარაია ნოდარ — ფურცლები აჭარის
კომკავშირული ორგანიზაციის ისტო-
რიიდან, № 5.

ჩავლეიშვილი არსენ — აჭარის ბოლშე-
ვიკები გამარჯვების პირველ წლებში,
№ 6.

დავითაძე ალექსანდრე — სამშითვო სკი-
ვრი, № 6.

ლექსები ახალი წიგნიდან

ნესტორ მაღაზონია — ლექსები, № 6.

დედის ბოხა

აჭარის ხალხური პოეზია, № 1.

ნეთარაძე შოთა — ხალხური მეტყველე-
ბის საუნჯე ენის სიმდიდრის წყარო,
№ 1; ხალხური მეტყველების საუნჯე,
№ 2.

სატრფიალო პოეზია, ხალხური ლექსები
და ანდაზები, № 4.

შევკრიბოთ ჩვენი კუთხის სიტყვები,
№ 4.

მოგონებები

ქემხაძე ვლადიმერ — ორმოცი წლის
შემდეგ, № 1; შეხვედრა ვლადიმერ
მაიაკოვსკთან, № 4.

ხალვაში ფრიდონ — მოგზაურის ჩანა-
წერები, № 4.

ზღვა და აღამიანები

კახიძე გურამ — მამაშვილობა გრძელ-
დება, (ნარკვევი), № 1.

ჩხაიძე ალექსანდრე — ზღვა და ოთხი
ქალიშვილი, № 3.

მკედლიშვილი ჯემალ — მეზღვაური ნა-
პირზე დარჩა. (ნარკვევი), № 4.

ჩხაიძე ალექსანდრე — ნაკვალევი ზღვა-
ზე (დოკუმენტური მოთხრობა), № 6.

ნარკვევები

კობალაძე დურსუნ — სისხლიანი ჩეგენი,
№ 3.

ჯინჯარაძე სულიკო — ღვაწლმოსილი
პედაგოგი, ყვავილების უანგარო
მსახური, № 4.

ჩაჩუა რაჟდენ — მარტონ იმტენოვაჩი,
№ 5.

სახალხო გმირები

სურმანიძე რამაზ — ემრულა მაღჭვა-
ძე, № 2.

ახვლედიანი ხარიტონ — სამშობლოსა-
თვის თავდადებული, № 3.

რას გვიამაგონებ ობელისკები

ცქვიტარია პარმენ — ჩვენი ქალაქის
ობელისკები, № 1.

აჭარის წარსულიდან

ინაიშვილი ასლან — აჭარის განთავი-
სუფლებისათვის ბრძოლის ისტორი-
იდან, № 4.

კალანდარიშვილი ლევან — ქალი თავი-
სუფლების გზაზე, № 2.

ბეჟირიშვილი იოსებ — პირველი ტორ-
პედოს გამოყენება, № 4.

თურმანიძე ოთარ — ჩაის პირველი ფა-
ბრიკა აჭარაში, № 1.

ნაცვალაძე დავით — რას გვიამბობენ
მემორიალური დავები, № 6.

მგოსნის არქივიდან

გაბესკირია ვიქტორ — ლექსები, № 6.
ლეჟავა გიორგი — ლექსები, № 6.

ხელოვნება

შარაშიძე ლადო — ნაუმ არონსონი —
ლენინის პირველი ქანდაკების ავტორი,
№ 6.

მსხალაძე ალექსანდრე — ხალხური მუსი-
კა აჭარაში, № 3.

მაღლაფერიძე რევაზ — ახალგაზრდა აქ-
ტიორი ქალები, № 2.

ქათამაძე თეიმურაზ — ცეკვეს ფატმა
კობალაძე, № 2.

საბნირა და იუმორი

გუმბერიძე ოთარ — მე, გიგა, ჩემი ცოლი
და ტელევიზორი, № 2.

კობალაძე მუხრან — სამწვერა ნერვის
ბრალი, № 1.

ჩვენი კალენდარი

ქურიძე შოთა — ხალხის საშინაოური,
№ 1.

ხინიკაძე მერაბ — მგზნებარე მამული-
შვილი, № 6.

წიგნების მიმოხილვა

ბიბილეიშვილი იური — მარალ საფიცა-
რი, № 2.

იგავ-არაპი

მისალკოვი სერგეი — ლომი და იარ-
ღი, მთვრალი კურდღელი, თარგმნა-
ანდრია სიორიძემ, № 1, № 6.

შუბლაძე შალვა — არწივი და ბეღურა;
ყიყინას გასაქირი, № 1, № 6.

ჩვენი სტუმრები

დრაგაძე თამარი — ჩემი შთაბეჭდილება,
№ 6.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

ში — ლექსები	3	პრიტიკა და კუმლიცისტიკა	
პამ-ფუღარია — ძველი		ა. ჩავლიშვილი — აქარის ბო-	
ლი	7	ლშევიები გამარჯვების პირველ	
თევზაძე — ლექსები	11	წლებში	53
3. ჯინჯარაძე — დედის გული	12	ბ. გავისონია — პირველი სასულე	
მ. პახიძე — ვაჟის საგალობელი		ორკესტრი	58
(ლექსი)	16	ალ. დავითაძე — სამშითვო სკი-	
ლ. სეიდოშვილი — იბრაჰიმ (ლე-		ვრი	62
ქსი)	18	აბ. სურგულაძე — ქართველთა	
ი. მელიძე — ლექსები	21	ზღვაოსნობის ისტორიიდან	66
ა. ჩხიძე — ლექსები	24	დ. ნაცვალაძე — რას მოგვითხრო-	
ა. ჩხიძე — ნაკვალევი ზღვაზე		ბენ მემორიალური ღაფები	73
(დოკუმენტური მოთხრობა)	26		
3. ბილლური — ბარათი (ლექსი,		ჩვენი კალენდარი	
აზერბაიჯანულიდან თარგმნა ნ.		მ. სინიკაძე — მგზნებარე მამუ-	
გვარიშვილმა)	34	ლიშვილი	79
ი. პავლუაძე — ლექსები	36		
ნ. მალაზონია — ლექსები	38	ჩვენი სტუმრები	
3. გავისონია — ლექსები	43	თამარ ღრუბაძე	84
ბ. ლეჟავა — მეგობრები (ლექ-			
სი)	45	იგავ-არაბი	
3. ი. ლენინის დაბადების		ს. მიხალკოვი — მთვრალი კუ-	
100 წლისთავის შესახებად		რღღელი	86
ლ. შარაშიძე — ნაუმ არონსონი		ზ. ზუგალაძე — ყიყინას გასაჭი-	
ლენინის პირველი ქანდაკების		რი	88
ავტორი	46	შერნალ „ლიტერატურული აქა-	
		რის“ 1968 წლის ნომრების შინა-	
		არსი	90

რედაქტორი ნანა გვარიშვილი.

სარედაქციო კოლეგია:

ხ. ახვლედიანი, შ. როყვა (პ/მგ. მდივანი), პ. ღორია,

აღ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ენგელსის ქ. № 21

ტელეფონები: რედაქტორის — 33-71, პ/მგ. მდივნის — 33-72.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 16. I. 69 წ. საბეჭდო რ. საგამომცემლო

5 თაბახი, შეკვეთის № 6706, ემ00689, ქალაქის ზომა 60×90, ტირაჟი 1800.

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი სიტყვის სახელმწიფო კომიტეტის
მთავარბოლიგრაფერწყვის ბათუმის სტამბა № 9 (ლუქსემბურგის, 22).

აჭარის შუბნალ-გაზეთების გამომცემლობა

ფან 40 კან.

826/21

საქართველოს
საბჭოთაო კავშირი

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„*Литератури Аджара*“

ОРГАН АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ ГРУЗИИ

ИНДЕКС 76116